

בבא קמא

הועתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י היים תשס"ה

תלמוד בבלי

עם פירוש רש"י, תוספות, ותוספות ישנים, ופסקי תוספות, רבינו אשר, קצור פסקי הרא"ש לבנו רבינו יעקב בעל הטורים ז"ל, והגהות אשרי מהג"מ ישראל מקרעמו ז"ל, ופירוש המשניות להרמב"ם ז"ל. פירוש רבינו שמשון משאנץ ז"ל ופירוש רבינו אשר ז"ל למשניות סדר זרעים וטהרות. מבוא התלמוד לדבינו שמואל הנגיד הלוי ז"ל, ועליו נלוו קצור כללי התלמוד מלוקמ מספרי הכללים ע"י הג"מ יהודה אריה ליב ז"ל דיין בפד"מ. מסורת הש"ס, עין משפט (מראה מקומות הדינים בפוסקים הראשונים), ונר מצוה (סמני מנין הדינים שנכמנו בעין משפט) ותורה אור, כל אלה סידר והיבר הג"מ יהושע בועז ז"ל בעה"מ שלמי הנכורים להר"ף. חלופי גרסאות. הגהות לש"ס והוספות במסורת הש"ס ועין משפט להג"מ יוסף שמואל ז"ל אבד"ק פפד"מ (כמש"נ בש"ס אמ"ד ופפד"מ בשנות תע"ד - תפ"א), והגהות ותוספות מראה מקומות להג"מ ישעיה (פ"ק) ברלין ז"ל אבד"ק ברעסלווא, ומוקפים כחצאי רבוע.

ועליהם נוספו

- א) ספר חכמת שלמה (מהרש"ל) להג"מ שלמה לוריא ז"ל.
- ב) חדושי הלכות {מהרש"א} להג"מ שמואל אליעזר הלוי
- ג) חדושי אגרות {אידלש ז"ל אבד"ק קאוסטרא.
- ד) מאיר עיני חכמים (מהר"ם לובלין) להג"מ מאיר מלובלין ז"ל.
- ה) חדושי הלכות מהר"ם שיף להג"מ מאיר שיף ז"ל אבד"ק פולדא. ועליו באור והגהות מהג"מ מרדכי מארדוש ז"ל אבד"ק פאריצק.
- ו) מעדני יום טוב {בתולה נקרא על הרא"ש לספתי להג"מ יום טוב מעדני מלך ברכות והלכות ספנות ליפמאן ה ל ו י
- ז) דברי חמודות {בתולה נקרא בחולין ובכורות ונהר העליר ז"ל (בעה"מ תלחם חמודות) חוספות י"ט}.
- ח) פלפולא חריפתא על הרא"ש סדר נזיקין.
- ט) תפארת שמואל (השלם) על הרא"ש, להג"מ אהרן שמואל קאיידנור ז"ל (מהרש"ק).
- י) קרבן נתנאל על הרא"ש לסדר מועד ונשים, להג"מ נתנאל ווייל ז"ל אבד"ק קארלסרווא.
- יא) חסד אברהם פי' על שמונה פרקים להרמב"ם ז"ל, מהג"מ אברהם הלוי דורוויץ ז"ל (אביו של בעל השלי"ה).

(ועוד נוספו בו מעלות ותוספות רבות על כל ספרי הש"ס בלעדו כמש"נ בש"ס תוצאת דפוסנו משנת תקצ"ה, ותוצאה השניה משנת תרי"ט).

וראה זה חדש הוא אשר הוספנו בו על כל אלה

יותר ממאה הוספות חדשות נכבדות

כוללות פירושים חדושים והגהות מרבנן גאוני קדמאי וכתראי רובם היו נגזזים עד כה בכתבי יד בנגני הספרים אשר להממשלות או ליחידים זה בכה וזה בכה, ועין הדפוס לא שזפתם עוד. ונקיבים בשמותיהם מעבר לדרך הזה:

ווילנא

בדפוס והוצאות האלמנה והאחים רא"ם

שנת חמשת אלפים ושש מאות וארבעים ושתיים לביע

אבל [בשור שהוא] מועד לגמרי, לא מאצנו בו צד תמות כלל [שיחייב חצי נזק].

ר"א אומר, אין לו שמירה אלא סכין (כו). אמר רבה, מהו טעמו של ר"א. שנאמר בפסוק "ולא ישמרנו", [פ"י] שוב אין לו שמירה לזה. א"ל אביי, אם כן [פ"י] לפי זה, [זה] שנאמר "ולא יכסנו", גם כן שוב אין לו כיסוי לזה [ואין דרך לשמור על בור בכלל]. ואם תאמר שכן הוא, והרי למדנו במשנה, [הכורה בור ונססה כראוי, ו]עכ"ל נפל לתוכו שור או חמור ומת, פטור. אלא אמר אביי, היינו טעמו של ר"א, כמו שלמדנו, ר' נתן אומר, מאיפה אנו יודעים שלא יגדל אדם כלב רע בתוך ביתו, ואל יעמיד סולם רעוע בתוך ביתו, שנאמר "ולא תשים דמים בביתך" [פ"י שור מועד הוא כמו כלב רע, ולכן מה שאמרה תורה "ולא ישמרנו", היינו ולא יקיימנו]. הדרן עלך שור שנגח ארבעה וחמשה.

מתני'./ שור שנגח את פרה ונמצא עוברה בצדה [ומת], ואין ידוע אם עד שלא נגחה ילדה [ולא מת בגלל הנגיחה, אן] אם משנגחה ילדה [והיא הפילה בגלל הנגיחה], משלם חצי נזק לפרה ורביע נזק לולד [שהולד היא ספק, ובספק משלמים חצי, וכאן הוא חצי של חצי נזק שמדובר בשור תם]. וכן פרה שנגחה את השור ונמצא ולדה בצדה, ואין ידוע אם עד שלא נגחה ילדה אם משנגחה ילדה, משתלם חצי נזק מן הפרה ורביע נזק מן הולד. גמ'. אמר רב יהודה אמר שמואל, זו [המשנה היא] דברי סומכוס, שאמר, ממון המוטל בספק חולקים. אבל חכמים אומרים, זה כלל גדול בדין, המוציא מחבירו עליו [להביא] הראיה [בעדים, ורק אז אפשר להוציא כסף].² למה נאמר "זה כלל גדול בדין". צריכים את זה, שאפילו [במקרה שה]ניזק אומר "ודאי", והמזיק אומר "אולי", המוציא מחבירו עליו הראיה. או [לציון] כזה שלמדנו [לפי שמואל], המוכר שור לחבירו ונמצא נגחן, רב

¹ ע"י לעיל הערה , וע"י ספרי (דברים) כי תצא פסקא רכס ס"ח) כי תבנה בית חדש, אין לי אלא בונה לקח ירש ונתן לו במתנה מנין תלמוד לומר בית מכל מקום. לא תשים דמים בביתך, אין לי אלא בית מנין לבונה בית התבן בית הבקר בית העצים בית האצרות תלמוד לומר ולא תשים דמים בביתך, יכול אף הבונה בית שער אכסדרה ומרפסת תלמוד לומר בית, מה בית מיוחד שהוא בית דירה יצאו אלו שאינם בית דירה.

וע"י שר"ע (ח"מ סי' תכז ס"א): מצות עשה לעשות אדם מעקה לגגו שנאמר (דברים כב, ח) ועשית מעקה לגגך, והוא שהיה בית דירה, אבל בית אצרות ובית הבקר וכיוצא בהן, אינו זקוק לו. וז"ל הבהגר"א: אבל הרמב"ם [וכן המחבר] ס"ל שהספרי אתי כמ"ד בית התבן כו' חייבי' במזוזה והוא אזיל לשיטתו שפ' כמ"ד שהם פטורין ממזוזה כמ"ש בפ"ו מה' מזוזה וע"י שר"ע שם ס"ו: כל המניח גגו בלא מעקה ביטל מצות עשה ועבר על לא תעשה, שנאמר (שם) ולא תשים דמים בביתך.

וע"י ש"ס: אחד חגג ואחד כל דבר שיש בו סכנה וראוי שיכשול בה אדם וימות, כגון שהיתה לו באר או בור בחצירו, בין שיש בו מים שאין בו מים, חייב לעשות חוליא גבוה י' טפחים או לעשות לה כיסוי, כדי שלא יפול בה אדם וימות.

² ע"י שר"ע (ח"מ סי' שצט ס"ב): פרה מעוברת שנגחה ונמצא עוברה בצדה, ואין ידוע אם קודם נגיחה ילדה וזו אין להשתלם מהולד או לאחר נגיחה ילדה ויש להשתלם מהולד ואין הפרה לפנינו, המוציא מחבירו עליו הראיה ולא יטול מהולד:

ביאור: ואין הפרה לפנינו - וה"ה אם היא לפנינו ואינה שוה דמי חצי נזק דהניזק וכמ"ש לעיל (סמ"ע).

ע"י שר"ע (ח"מ סי' שצט ס"ג): וכן שור שנגח את הפרה ונמצא עוברה מת בצדה, ואין ידוע אם מחמת נגיחה הפילה או אם הפילה קודם, המוציא מחבירו עליו הראיה, ואפילו שהניזק טוען ברי והמזיק טוען שמא, ואפילו שאין המזיק מוחזק כגון שעומדת באגם פטור, ואפילו משבועה. הגה: מיהו אם תפס הניזק, נאמן אם יש לו מיגו דלא היו דברים מעולם:

ביאור: כגון שעומדת באגם כו' - שמעמידים ממונא אחזקת מרא קמא והמוציא מחבירו עליו הראיה (סמ"ע), אף לפי מ"ש לעיל בגליון סי' קכג דלגבי חזקת מ"ק אומרים' ברי ושמא ברי עדיף, מ"מ י"ל דהכא מודה כיון דהוי ברי גרוע ושמא גרוע (רע"א).

ואפילו משבועה - פירוש, היכא דהמזיק טוען ג"כ ברי, או שהניזק אומר ברי לי שאתה ידוע השבע לי שאין אתה ידוע, דבכי האי גוונא בשור המועד צריך לישבע וכמ"ש בריש סימן ת', כאן דמיירי בשור תם א"צ לישבע, והטעם מבואר דלא רמינן שבועה אנתבע אלא כי היכי דלודי, אבל הכא דקנסא הוא ואי מודה מיפטר, אכפירה נמי לא מחייב שבועה (סמ"ע ושר"ך), ואף שידוע ונתחייב במקצת ע"פ עדים שראו הנגיחה לא הוי על השאר מחויב שבועה ואינו יכול לישבע משלם בקנס, ועוד מתרצים דלא ה"ל לידע (שר"ך).

מיהו אם תפס כו' - יש חולקים דלא מהני תפיסה אפילו בלא עדים, דכיון דקנסא הוא לא שייך בו חיוב אלא בעדים (סמ"ע), וי"א שגם לשיטה זו הוא דווקא כשיש לו עדים על הנזק דלא היה פטור משום מודה בקנס. ולשיטת השר"ע היכא שיש לו מגו, נאמן בכל דוכתי, אלמא דתפיסתו בלא עדים חשיב לו כאלו הביא עדים שכדבריו, ובזמן הזה דאין דיינים מומחין, ולא חשובה הודאתו הודאה, מהני

אמר, זה מקח טעות, ושמואל אמר, יכול [המוכר] לומר לו אני מכרתי לך אותו לשחיטה³ [אע"פ שרוב אנשים קונים שור עבור חרישה, ולא הולכים אחר הרוב, אלא כל שהכסף ביד של המוכר, הקונה הוא "מוציא" והמוציא צריך להביא ראיה. אבל הרי גם לפי שמואל] למה [המוכר יכול לטעון כך], שנבדוק אם הוא [הקונה] בן אדם שקונה לחרישה [וזה מקח טעות], אם הוא בן אדם שקונה לשחיטה. לא, צריך [להעמיד את זה] בבן אדם שקונה לזה ולזה. ושנבדוק אם [הוא שילם] מחיר של חרישה [שהוא יותר יקר משל שחיטה], זה לחרישה [והוא מקח טעות], ואם זה מחיר של שחיטה זה לשחיטה. לא, צריך [להעמיד את זה בציון] שנתייקר בשר ועמד במחיר של חרישה.

אמרו [התלמידים בבית המדרש],

כשתפס ויש לו מגו (ש"ך), היינו בכל קנס אפילו לא חייב עצמו בכלום ואח"כ באו עדים פטור חוץ מהודאה של טביחה, עיין בקצה"ח לעיל סוף סימן א' [זה] תמצית לשון הקצה"ח: אפילו לדעת אלה דמהני מגו בקנס היינו דוקא בפני ב"ד מומחין, אבל בזמן קנס דאין מומחין הרי הוא כאילו בא במשכון לפני עדים ואומר לפנים שחייב לו קנס דלא הוי מגו אפילו בממון, וא"כ כשבא עם החפץ לפני ב"ד בזמן הזה א"כ הם משוי' לו "ראה" כיון דעכשיו אין ב"ד ואין עלן רק תורת עדים, א"כ כיון דבטל המגו ומשוי' לו ראה הרי הוא צריך להחזירו, וע"י נתה"מ שיש חולקים על הקצה"ח, דהא כיון שתפס הרשות בידנו לדון, דהא על כרחך לא מהני תפיסתו עד שדנין אם הוא חייב הקנס ופוסקין לו השבועה, ולכן כשתפס ודאי מהני, ולא דמי לראה בעדים, דהעיקר תלוי בשבועה שפוסקין לו הבית דין, משא"כ כאן שאנן פוסקין לו השבועה, הוי כשאר משכון שמהני הראהו בבית דין. (פ"ת).

ע"י שר"ע (ח"מ סי' ת ס"א): הוב"ד לעיל הערה .

³ ע"י שר"ע (ח"מ סי' רלב ס"ג) המוכר שור לחבירו ונמצא נגחן אם אין להוכיח אם קנאו לחרישה או לשחיטה כגון שהוא אדם שהוא קונה לזה ולזה וגם אין הוכחה בדמים כגון שנתייקר הבשר בדמי שור לחרישה אינו מקח טעות שיכול לומר לשחיטה מכרתיו אע"פ שהרוב קונים לחרישה ולא אזלינן בטר רובא להוציא מיד המוכר אבל אם עדיין המעות ביד הלוקח לא מבעיא אם רובם קונים לחרישה אלא אפילו כי הדדי נינהו המוציא מחבירו עליו הראיה ואם הלוקח אינו רגיל לקנות אלא לחרישה והמוכר מכירו הרי זה מקח טעות ואם אינו רגיל לקנות אלא לשחיטה מסתמא לשחיטה קנאו ואם הוא רגיל לקנות לשחיטה ולחרישה אם יש הוכחה בדמים אם נתן דמי שור לחרישה אומרים לחרישה קנאו והוי מקח טעות ואם נתן דמי שור לשחיטה אומרים לשחיטה קנאו הגה: כל מקום דהוי מקח טעות וצריך להחזיר לו דמיו ואית לו זוזי צריך ליתן לו מעות דהוי כבעל חוב ודלא כיש אומרים דיכול ליתן לו קרקע:

ונמצא נגחן - פירוש, ואז אסור לקיימו חי מפני שהוא מזיק (סמ"ע).

כגון שנתייקר הבשר - פירוש, בשעת מכירה היה הבשר ביוקר כדמי שור לחרישה, ונמצא דאין ראיה מהדמים (סמ"ע), מש"כ כדמי שור לחרישה, לאו דווקא אלא כל שהם קרובים זה לזה שהוא בכלל בכדי שהדעת טועה? (ש"ך בשם היש"ש), וגבי קרקעות בתים אפילו בדמים הרבה אין מודיעים. לפי שאדם לפעמים קונה בית ביוקר, וכן להיפך (שם).

אינו מקח טעות - פירוש, אין הלוקח יכול לומר לחרישה קניתינהו ועכשיו אצטרך להיות לי טרחא לשחוט הבהמה למכור הבשר ולקנות לי בדמים שור לחרישה, דהמקח טעות הוא כה"ג בנתייקר הבשר, מכח הטירחא (סמ"ע).

אע"פ שהרוב קונים לחרישה - לא אמרינן שיכול המוחזק לומר אני מן המיעוטים. אלא דאיכא ג"כ הרבה בעיר שקורין כך. אעפ"י שרוב העיר אין קורין אותו כך, וה"ה אם אותו האיש מן מדינה אחרת, שיכול לטעון ולומר הייתי סובר כמנהג עירי. אבל בשניים או אפילו עשרה נמצאו שקורין כך. וכל העיר אין קורין כך. נראה הן בטילין לגבי כל אנשי העיר (ש"ך בשם היש"ש), ודוקא באדם שעומד לקנא לרדיא ולשחיטה. אבל אי דרכו כל הלוקח דזבין לרדיא. בודאי לפי מנהגו בעיר. ואזלינא בטר אומדנא, דהוי מקח טעות. וכאן הדמים מסייעים, או לרוב [שרוב קונים לחרישה] או לחזקה [שהמוכר מוחזק במעות] (שם).

ע"י המשך בהערה א.

שור שנגנה את הפרה פרק תמישי בבא קמא

ג א מו"ס טו"ש ח"מ
סי' רלב סעיף כג :

ד ב ג מיי"פ פ"ב מה'י
חובל ומוקי חלבה
כ ספ"י חסו"י כס"י י"מ
סמ"ע ע"ש קו טו"ש
ח"מ סימן כד :

גליון הש"ס
גמ' ואי ליכא לאשתלומי
כ"י עיין לעיל דף כו
ט"ל חסות ד"ס וזכ"א
עיי' עיין מהש"ס שם :
שם ע"ש ל"י קרא :
כתובות כב ט"ל ד"ס
כ"ה ע"א :

ה"ג אי לזכא לאשתלומי מיניה לסקול תורא בזוזי לא לזכא
לזכא לאשתלומי מיניה וזית דגרסי אי לזיתא להני זוזי
משמע שאם אין אותן מטות בעינין שנתן לוקח למוכר אפי' אית
ליה זוזי אחריני לא יביב ליה זוזי ואין נראה לר"מ מאלה שמקח
טעות הוא סברא הוא שדינו כדון
ב"ח וב"ח אי אית ליה זוזי לא מני
לסוקי בשאר מיני כדמוכח בהכותב
(כתובות דף טו. וס) בזהו דקאמר
תולה משותי בכרי הוה וז"ל שיש
ג' דינים לב"ח ולנוקין ולשכיר דבעל
חוב אי אית ליה זוזי לא מני לסוקי
בשאר מיני כדפי' ואי אית ליה זוזי
לא מני א"ל זיל טרח וזין ואייתי
זוזי כדמוכח בהכותב והכא בשמעתין
דקאמר ממרי רשותך פארי אפרע
ונוקין אפי' אית ליה זוזי מני לסוקי
בארעא לרב הונא דאמר בפ"ק (דף
ט.) או כסף או מיטב ולרב פפא
ולרב הונא צביה דרב יהושע כל
מיני מיטב הוא ובשכיר אפי' לית
ליה זוזי אמרינן ליה זיל טרח ואייתי
זוזי דגבי פועל לא אמרינן ממרי
רשותך פארי אפרע כדמוכח בהבית
והעלייה (ב"מ דף ק"ח) :

שאיין נוקקין אלא לתובע החילה-
פ"ה כגון ראוין תובע
לשמעון מנה שהלוהו ושמעון משיבו
תפסת משלי החזר לי מה שתפסת
או משכון היה בידך ונפחת מדמיו
שנסתמשת בו בחילה נוקקין לטענת
ראוין ומזיזין לו המנה משמעון
ואח"כ נוקקין לשמעון לדון על דבר
התפיסה והמשכון והשתא ל"ל לפ"ה
דמייירי כגון שיש לראוין שטר על
המנה דאי לאו הכי נאמן שמעון אפי'
יש עדים לראוין והמלוה את חבירו
בעדים אין לרדך לפורעו בעדים
וה"ל היכי דמי אי יש לשמעון עדים
מוכנים או טוען שיביא עדים חוץ
ל' יום שתפס ראוין משלו למה יצבה
ראוין בחילה והלא חס שואל ל' יום
לפרוע חובו ונתנים לו שהוא זמן ב"ד
ואם שמעון אומר שיביא עדים שלו
לאחר ל' יום אפי' בלא קרא נמי
לא היינו שומעין לו ואפי' זילו נכסיה
דאזו חס אומר שלאחר שנה או
שנתיים יביא עדים מי שומעים ליה

בעל דברים . תובע : שאין נוקקין אלא לתובע חסילה . כגון ראוין
תובע משמעון מנה שהלוהו (בעדים או בשטר) ושמעון משיבו
תפסת משלי החזר לי מה שתפסת או משכון היה בידך ונפחת
מדמיו שנסתמשת בו בחילה נוקקין לטענת : ראוין ומזיזין לו
תורה אור המנה משמעון ואחר כך נוקקין לו

י"א ליכא לאשתלומי מיניה לישקליה לתורא
בזוזי *דאמרי אנשי כמרי רשותך פארי
אפרע לא צריכא דאיכא לאשתלומי מיניה
רב אמר הרי זה מקח טעות זיל בתר רובא
ורובא דאינשי לרדיא הוא דובני ושמואל אמר
יכול שיאמר לו לשחיטה מכרתיו לך *ולא
אזלינן בתר רובא כי אזלינן בתר רובא
באיסורא אבל *בכמונא לא אזלינן בתר
רובא אלא המוציא מחבירו עליו הראיה
תניא נמי הכי שור שנגנה את הפרה ונמצא
עוברא בצדה ואינו יודע אם עד שלא נגחה
ילדה אם משנגחה ילדה משלם חצי נוק
לפרה ורביע נוק לולד דברי סומכוס וחבמבי
אומרים המוציא מחבירו עליו הראיה *אי"ד
שמואל בר נחמני מניין להמוציא מחבירו
עליו הראיה שנאמר *מי בעל דברים יגיש
אליהם יגיש ראה אליהם מתקוף לה רב
אשי הא *למה לי קרא *סברא הוא דכאבי
ליה כאיבא אויל לבי אסיא אלא קרא
לכרד"ג אמר רבה בר אבוח דאמר רב נחמן
אמר רבה בר אבוח *מניין שאין נוקקין אלא
לתובע תחלה שנאמר מי בעל דברים יגיש
אליהם יגיש דבריו אליהם אמרי נהרדעי
פעמים שנוקקין לנתבע תחלה והיכי דמי
דקא זילי נכסיה : וכן פרה שנגחה את השור
[וכו'] : חצי נוק ורביע נוק פלגא נוקא הוא

ב"מ ק"ח
ב"ב כ"ג

לפ"ל כ"ז
ב"ב כ"ג

ססורת ל"ה

דבעי שלומי כולי נוקא נבי רבעא מאי עבידתיה אמר אביי חצי נוק אחד
מארבעה בנזק ורביע נזק אחד משמנה בנזק ואי פרה וולד דחד ניגהו ה"ג
דמצי א"ל לבעל פרה כמה נפשך חצי נוק הב לי אלא לא צריכא דפרה
דחד וולד דחד ואי דקדים תבעיה לבעל פרה תחלה הכי נמי דאמר ליה
לבעל פרה פרה דידך אויקתן הב לי ראה דאית לך שותפי אלא דקדים
תבעיה לבעל ולד תחלה דאמר ליה גלית אדעתך דשותפא אית לי איכא
דאמרי אף על גב דקדים תבעיה לבעל פרה תחלה מצי מדחי ליה
דאמר ליה מידע ידעי (אנא) דשותפא אית לי אמר רבא אמו אחד מארבעה
בנזק ואחד משמנה בנזק קתני חצי נוק ורביע נזק קתני אלא אמר רבא
לעולם בפרה וולד דחד והכי קאמרינן איתה לפרה משתלם חצי נוק מפרה
ליחא

ע"י חסות
שבוט כ"ב
ד"ה איבעית
חימא

רש"ל מ"ו

כלל וי"ל כגון דשמעון אומר פלוני בשעת מעשה היו יודעים שכדברי כן הוא ולאו יודעים שהוא אומר אמת בזה שהיו בשעת
המעשה או לאו קרא ה"א שראוי להם אפי' סופן לצב לזמן מרובה וי"מ כגון שזה תובע שחבל בו ושמעון אומר יש לי שאר
תביעות עליו ומגבינן לראוין דמי חבלו אפי' ששמעון אומר שהיוס או למחר יביא עדים ואין ממתינין לו כלל דק"ל בזהובל (לנמן
דף ט"א) *דלין כותבין זמן לחבולת ויותר משמע לפרש לענין חבלה מלענין מלוה מדמייטי עליה קרא דאשרו תמוז בפרק אחד
דיני ממונות (פסחין דף נ"ה. וס"ט) :

[ד"ה אגרי]

רביע נזק אחד משמנה בנזק . תימה היאך משה הולד לפרה פשיטא שלא עשה הולד נזק כמו הפרה דאזו חס יש לו לחזק ט'
תקיים ולאחד חלק אחד מי ישלם זה כמו זה כאילו הייתה חליה שלו והא תניא בזהו בפרק ארבעה וחמשה (לע"ל דף נ.)
האחרון נטול מנה ושלפניו [חמשים וזו ושנים] הראשונים לזכר זהב משמע שכל אחד מפסיד כפי מה שיש לו ומפרש ריב"ז דכולה
מלתא נקט לכימנא בעלמא כאילו הולד עשה חצי נזק אבל לעולם לא משלם אלא רביע נזק שאם הפרה שזה שמונים זוז בלא הולד
ועם הולד מנה וחצי כל נזק שעשה מנה כגון שנגחה שור שזה משהו ונמצא חלק חמישית לולד ואם היה דלוי שתוף היה נטול
הפרה עם הולד ועכשיו שהוא ספק טעל חצי הולד שהוא עשר זוז שהוא רביע נזק על ולד :
גלית אדעתך דשותפא אית לי . ומאחר שהודה שיש לו שותף לא ישלם רק חצי התשלומין ואיך פלגא לא משלם כולו בעל הולד
דשנא ילדה ואח"כ נגחה ותולקין ואפי' לר' נתן דאמר (לנמן דף נ.) כי ליכא לאשתלומי מהאי משתלם מהאי מודה הכא
דעד כאן לא קאמר רבי נתן אלא בשור תם שדחף את חבירו לבור שבעל השור אין לחייבו אלא רביע אפי' שודאי הויק לפיקך
משתלם כל השאר מבעל הבור כיון שהבור הרגו לשור אבל כאן שאם הולד צמעי אמו בשעת נגיחה יש לו להחייב בתשלומין אין
לחייב הפרה תשלומין שהם על הולד לשלם חס נגח :

מידע ידעי דשותפות אית לי . פי' שיש לנו להעמיד הפרה בחזקת שהיא מעוברת והשתא היא דילדה ומודה סומכוס כיון דליכא תרתי
שהוא מוחזק וגם איכא חזקה גופה דאמרינן המע"ה הלך לא משלם בעל הפרה אלא רביע כאילו ודאי אית ליה שותפי ומיאו
להוציא ממון בבעל הולד אין מופלת חזקה הלך לא משלם בעל הולד אלא אחד משמינית נזק ואיך אחד משמינית נזק מפסיד
וה"ג אשכחן בזהו דהמתליך פרה בחמור דמוקי בהשאל (ב"מ דף ק. וס"ט) כסומכוס ולא אמרינן אוקי אחוקתיה והשתא הוא דילדה
להוציא ממון מחזקת מרה קמא וקשה לר"י דבפרק השואל (ב"מ דף ק. וס"ט) תנן זה אומר ראי יודע זה אומר ראי יודע יתלוין גבי
שאלה היום ושכרה למחר ומוקמא לה כסומכוס ואמאי לא אמרינן אוקמיה אחוקתיה והשתא היא דמתה להעמיד הממון ביד השואל
ויפסקר משלם וארי' דשנא יתלוין לאו אשאלה היום ושכרה למחר קאי אלא אשאל חסת ושכר חסת :

[ד"ה א"ה]

ליחא

במחירים, [פי' כמו במקרה שיש קונים שיקונוהו בדמים יקרים, ומחר לכו להם].

וכן פרה שנגחה את השור וכו'. [איך כתוב במשנה] חצי נזק ורביע נזק. הרי הוא חייב לשלם חצי נזק [ככל נזקו של תם], אז למה כתוב שישלם נזק שלם חסר רבע [פי' חצי נזק ועוד רבע סה"כ שלשת רבעים]. אמר אביי, [כשכתוב במשנה] חצי נזק, [פירושו חצי תשלומין שישנו על הפרה, לולא הולד, שהרי הם שותפים בנזק, שהוא סה"כ רביע בנזק, וכשכתוב במשנה] רביע נזק [פירושו] שמינית בנזק [שזה חלקו בשותפות בספק שנחלק לשנים]. ואם הפרה והולד הם של [בעלים] אחד, גם כן יכול לומר לבעל פרה, למה מחלקים [את הנזק לשנים, שייגיג לו] תן לי חצי נזק. אלא, לא, [אלא] צריכים [להעמיד את המקרה] שהפרה של אחד והולד של אחד [כגון שמכר לו פרה חוץ מעוברת].

ואם הקדים [הניזק] ותבע את בעל פרה תחלה, כך יאמר לו לבעל פרה, פרה שלך הזיק לי, תן לי ראייה שיש לך שותף. אלא [צריך לומר שהניזק], הקדים ותבע לבעל ולד, ואמר לו [בעל הפרה] גלית דעתך שיש לי שותף. ויש אומרים, אף על גב שהקדים ותבע לבעל פרה תחלה, יכול לדחותו, שאמר לו, אתה יודע שיש לי שותף.

אמר רבא [לאביי], וכי כתוב [במשנה] אחד מארבעה בנזק ואחד משמנה בנזק. הרי כתוב, חצי נזק ורביע נזק. אלא אמר רבא, באמת [מדובר] בפרה וולד של [בעלים] אחד, וכך אומרים, אם ישנו לפרה [בעולם], משתלם חצי נזק מפרה,

אדם לומר יש לנתבע איזה צד זכות שנזקק לו תחילה, אעפ"כ אין נזקקין אלא לתובע, ולכן המחבר סתם דבריו דבשום צד אין נזקקין לנתבע תחילה, זולת אם זיילי נכסיה [פ"ת].

בענין שאינו יוכל לומר פרעתי - פירוש, כגון שהלווה בשטר שחתומים עליו עדים, אבל אם היה נאמן לומר פרעתי, היה נאמן ג"כ בטענה זו שטוען יש לך משלי במיגו דאי בעי הוה טוען פרעתי [סמ"ע], כגון שהלווה בשטר וכה"ג, ועיין לקמן סימן פ"ה סעיף ז' [ש"ך].

יש לך משלי כל כך - פי' שמעון משיב תפסת משלי החזר לי מה שתפסת, או משכון היה לי בידך ונפחת מדמיו. ואפילו אם התובע מודה להנתבע שנפחת [אלא שמחולקים בשיעור הפחת] אפ"ה דינא הכי [סמ"ע], מיירי בענין שאין לו מגו וכגון במלוה בשטר וכמ"ש הרמ"א, א"כ ודאי נזקקין לתובע תחלה לשלם השטר ועל מה שמחולקים בפחת יתבענו ב"ד ומה שיודה המלוה ינכה בחובו, דהא אם היה טוען יש לי בידו כנגדו מאה והודה בחמשים היה צריך לשלם הלוה חמשים אף על גב דהמלוה מודה בקצתו, ה"נ במחולקים בפחת מה שיודה יודה והשאר צריך הלוה לשלם ואין חילוק בין כופר בכל ובין הודה בקצתו [קצה"ח], ודוקא בטען יש לך משלי דהוי כשני תובעין לכן נזקקין לתובע תחילה, אבל אם טען פרעתי והוא ככהאי גוונא שידוע שיש עדים, נותנין לו זמן יתור, כמבואר בריש סימן ט"ז ע"ש, והוא מטעם דבזה לא שייך לומר נזקקין לתובע תחילה שהשני אין תובע רק יכול לפטור עצמו. ואפילו בטוען נפחת המשכון, וכוונתו דטענה זו דמי לטענת פרעתי, ודלא כקצה"ח [נתה"מ].

יתור מל' יום - דאילו לא ביקש שמעון אלא ל' יום שהוא זמן ב"ד, היו שומעין לשמעון אפילו לא זיילי נכסיה, ואי מבקש זמן יתור מל' יום ואין אנו יודעים שיש עדים שיוודעים בדבר, אפילו אי זיילי נכסיה דשמעון אין שומעין לו. אלא מיירי שהב"ד יודעים שיש לו עדים שיוודעים בדבר [פירוש שהיו אצל זה הענין אלא שאין הב"ד יודעים אם יעידו כדברי הנתבע או לא], בזה יש חילוק בין זיילי נכסיה דנתבע או לא [סמ"ע], אמנם אין נותנין זמן לחבלות כדלקמן סימן ת"ך סעיף כ"ז, אמנם בזיילי נכסיה נותנים לו זמן אפילו לחבלות [ש"ך].

וצריך לשלם לו מיד - פירוש אם יש לו מעות ואינו מבקש זמן אלא לברר תפיסתו ולנכות זה בהלואתו, בזה קאמר דצריך לשלם לו מיד מאחר דאינו יכול להביא ראיתו שחייב לו כנגדו תוך ל' יום, ויותר מזה אין נותנין לו, א"כ למה לנו להמתין לו על חנם ל' יום, ואם אין לו מעות אין נותנין לו יותר מל' יום להשתדל מעות באיזה צד [סמ"ע], לא מיירי מדין שבועה ומשביעין אותו בכל ענין, רק דלענין זה מועיל מה דנזקקין לתובע תחילה לענין שצריך לשלם לו מיד, ואין ממתנינים לו על העדים אף על פי שאנו יודעים שיש לו עדים [ש"ך].

אם לא זיילי נכסיה - פירוש, שאין לו מעות, גם לא יוכל ללוות או למכור נכסיו אם לא זיילי נכסיו, והוא כשיראו הבריות שהוא צריך למעות לא יקנו נכסיו כ"א בזול כי ידעו שיצטרך ליתן להם בזול, בענין כזה אמרו להזקק לנתבע תחילה, ונותנין לו זמן כפי צרכו אפילו יותר מל' יום להביא ראיתו ויפטר ע"י זה מראובן התובע שלא יצטרך למכור נכסיו בזול [סמ"ע].

ויש הזיק תובע לנתבע - ועוד יש נ"מ, שאפילו אמר הנתבע להביא ראיתו תוך ל' נזקקין לתובע תחילה לפסוק הדין מיד, ואם יביא העדים תוך ל' יום יסתור הדין, ואם לא יביא אותם נמצא שהתחילו ל' יום שנותנין לו לפרעון מזמן הראשון שנפסק הדין [סמ"ע].

ע"י המשך בהערה ג.

ואם אין להשתלם ממנו [פי' אין למוכר כסף לשלם על המקח טעות], שיקח [הלוקח] את השור [במקום] הכסף, [כמו] שאומרים אנשים, מבעל חובך [אפילו נותן לך] סובין, קבלם. לא, [אלא] צריכים [להעמיד את המקרה], שיש להשתלם ממנו [ועכ"ז יש מח' אם זה מקח טעות או לא]. רב אמר, הרי זה מקח טעות. [שהרי] תלך אחר הרוב, ורוב אנשים קונים לאחרים [וזה מקח טעות]. ושמואל אמר, יכול שיאמר לו, אני מכרתי לך אותו לשחיטה. וכי לא הולכים אחרי הרוב. הולכים אחרי הרוב בדבר איסור, אבל בחיוב ממנו לא הולכים אחרי הרוב, אלא המוציא מחבירו עליו [להביא] הראיה [בעדים]. וכן למדנו, שור שנגח את הפרה ונמצא עוברת בצדה, ואינו יודע אם עד שלא נגחה ילדה אם משנגחה ילדה, משלם חצי נזק [להזיקו של ה]פרה ורביע נזק [להזיקו של ה]ולד, דברי סומכוס. וחכמים אומרים, המוציא מחבירו עליו הראיה.

א"ר שמואל בר נחמני, מאיפה אנו יודעים שהמוציא מחבירו עליו [להביא] הראיה, שנאמר "מי בעל דברים [פי' תובע] יגש אליהם", [ודורשים הלשון "יגש" כ]יגיש ראייה אליהם. שאל רב אשי, למה צריכים [את הדרשה הזאת של] הפסוק. הוא סברא, מי שכואב לו הכאב שילך לבית הרופא. אלא, הפסוק [בא ללמד] כמו ש"ר אמר בשם רבה בר אבוחה, שאמר רב נחמן בשם רבה בר אבוחה, מאיפה אנו יודעים שאין נזקקין אלא לתובע תחלה [פי' כאשר ראו]בן תובע את שמעון כסף שהלוה לו, ושמעון שובו שלקחת ממני משהו אחר, מתייחסים לטענת ראו]בן ומוציאים את המשנה ואח"כ מתייחסים לשמעון], שנאמר "מי בעל דברים יגש אליהם", [ודורשים הלשון "יגש" כ]יגיש דבריו אליהם [פי' לדיינים תחילה]. אומרים נהרדעי, [יש] פעמים שנזקקין לנתבע תחלה, ואיך מדובר. שנכסיו יורדים

⁴ ע"י ש"ע [ח"מ סי' רלב ס"ג]: הוב"ד לעיל הערה 3.

⁵ ע"י ש"ע [ח"מ סי' כד]: אין נזקקין אלא לתובע תחלה. ואם זיילי נכסי דנתבע, נזקקין לו תחלה. הגה: פירוש ראו]בן תובע שמעון בענין שלא יוכל לומר פרעתי, ושמעון משיב: יש לך משלי כל כך, ומבקש זמן להביא עדים יותר מל' יום שהוא זמן בית דין, אף על פי שאנו יודעים שיש לו עדים שיוודעים בדבר, נזקקין לתובע וצריך לשלם לו מיד, אם לא שזיילי נכסיה ויש הזיק בזה לנתבע. וה"ה אם התובע רוצה שיטענו דבריו תחלה קודם שישמעו דבריו של נתבע, או שמבקש מהב"ד שלא יפסקו לו הדין עכשיו אלא כשירצה הוא, או שהנתבע חייב לו שבועה ואומר התובע שאינו רוצה שישבע לו עכשיו רק כשירצה. וכל כיוצא בזה, כגון שאומר שיש לו הרבה טענות על זה ואינו רוצה לטעון עכשיו, שומעין לתובע, אם לא שזיילי נכסי הנתבע, או שיש לנתבע הזיק בזה כפי ראות עיני הדיינים.

ביאור: אין נזקקין אלא לתובע - עיקר הפירוש נזקקין לתובע תחילה לענין שישמעו דבריו תחילה, שאף אם יודה לו הנתבע מקצת, מכל מקום כל זמן שלא שילם לו הרי הוא הנתבע ובעל דינו מיקרי תובע וחייב שבועה דאורייתא דהיה לו לפרוע מה שיודה לו קודם שתבעו ב"ד. ואי זיילי נכסיה דנתבע כגון שהנכסים זיילי לעת ההיא או שיצטרך למכרם בזול כשימכור במהירות לשלם לו, ולכן לא שילם לו קודם שתבעו, נזקקין לנתבע תחילה, ואם יודה לו מקצת קודם שיתובע התובע אינו חייב שבועה דאורייתא, וכדק"ל לקמן סימן פ"ה דאינו חייב שבועה דאורייתא אלא כשקדמה תביעת התובע [ש"ך], כשטענת הנתבע היא לפטור מטענת התובע, אין שייך לומר אין נזקקין אלא לתובע תחילה, אבל במקום שהדין דזה גובה וזה גובה, כדלקמן סימן פ"ה סעיף ג', נזקקין להגבות לתובע תחילה ואוכל פירות הקרקע תחילה, אמנם במקום פסידיא אין נזקקין, והיינו כשיגבה התובע תחילה יגבה הוא בינונית והשני זיבורית, ושלא במקום פסידיא נזקקין להגבות לתובע תחילה [נתה"מ].

שם - תבעו בשטר מנה והנתבע תובע שיש לו בידו חפץ פלוני או קרקע פלונית, אומרים בית דין פרע שטרו תחילה, אבל אם הנתבע תובעו דבר הראוי לפרעון שטרו, הרי זה כאילו טענו שהשטר פרוע והכל תביעה אחת, ואם הוא טוענו שישבע לו, לא יגבה שטרו עד שישבע לו, היכא דטענו הנתבע דברים שאינו ראוי לפרעון כגון מטלטלין או קרקע אין המלוה צריך לישבע בנקיטת חפץ אעפ"י דטען הלוה השבע לי, ומשום דבזה נזקקין לתובע תחלה ואח"כ בשבע המלוה היסת, ועיין מ"ש סימן ע"ב סעיף כ"ז [סק"ח ח'??] [קצה"ח], וי"א מה שכתב שיש בידו חפץ פלוני פי' שאינו ראוי לפרעון שטרו אף אם הוא אמת, כגון שהקרקע זיבורית או שהוא בעצמו אינו רוצה לסלק אותו בזה, וכן בחפץ פלוני מיירי שאינו רוצה לסלק אותו בזה, ואם כן אין תביעה זו כטענת פרעון לגבי השטר. ומשמע מדבריו שבטענה כזו אין צריך לישבע על שטרו אפילו טוען ישבע לי, כיון שאינו רוצה שיהיה לפרעון רק שיהיה בדין זה גובה וזה גובה, והוי כתביעה אחרת ולא כטענת פרעון, ואינו בדין שישבע. דביש לי בידך כנגדו אינו נאמן רק במיגו דפרעתי, ובזה אין לו מיגו דהא הוא רוצה לתובעו דוקא, אבל אם הלוה אינו רוצה לתובעו, רק שינוכה בדמי חובו מיגו דפרעתי, מיגו מעליא הוא, ונאמן להשיבע בטענת יש לי בידך במיגו דפרעתי, דהא במלוה על פה גם כן נאמן במיגו ביש לי בידך כמבואר בסימן ע"ה סעיף ז', עיי"ש דברי סק"ז???, וכן מוכח בסימן פ"ח סעיף כ"א דכשתובעו בדרך תביעה לא נחשב למודה במקצת, והכא נמי דכוותיה, ודלא כקצה"ח ס"ק???, ועיין לקמן סימן ע"ב סק"ז???, מ"ש בזה [נתה"מ], עיין באר היטב [סק"א]. ועיין בתשובת שבות יעקב ח"א סי' קמ"ד. אף אם יעלה על לב

{ מז ע"א }

אם אין הפרה [בעולם, אז] משתלם רביע נזק מולד [שהרי תם אין משתלם אלא מגופו, ורובא סובר שהפרה והולד הם גוף אחד, וכאחד מאיברייה]. הטעם [שרק משלמים רביע נזק מהולד] שלא יודעים אם הולד היתה איתה כאשר נגחה אם לא, אבל אם זה פשוט לן שהולד היתה איתה כאשר נגחה, [כאשר אין הפרה בעולם, אז] משתלם כל החצי נזק מהולד. [ו] רבא [הולך] לטעמו, שאמר רבא, פרה שהזיקה, גובה מולדה⁶. למה. [הולד] הוא [חלק מ]גופה [של הפרה. אבל] תרנגולת שהזיקה, אינו גובה מביצתה. למה. [הביצתה] היא דבר המפורש ממנה [ולא חלק מגופה].

ואמר רבא, [אם שור נגח פרה, והפילה] אין שמין את הפרה בפני עצמה ואת הולד בפני עצמו⁷, אלא שמין את וולד על גב פרה [פי' שמין פרה מעוברת כמה היתה יפה תחילה וכמה היא שוה עכשיו אם מתה אם חיה], שאם אתה לא אומר כן, נמצא אתה מפסיד את המזיק, וכן אתה מוצא בקוטע יד עבדו של חבירו⁸ [אין שמין היד בפני עצמה לומר כמה אדם רוצה ליטול לקטוע יד עבד כזה דודאי הרואה עבדו שלם אין קוטע ידיו אלא בדמים מרובים אבל שמין עבד זה כמה הוא שוה עכשיו וכמה היה שוה תחלה], וכן אתה מוצא במזיק שדה של חבירו⁹ [קוצץ נטיעותיו או אכל ערוגה אחת אין שמין אותה לבדה אלא שמין בית סאה באותה שדה כמה היתה יפה תחלה ומה פחתו דמיה בשביל ערוגה זו].

א"ל רב אחא בנו דרבא לרב אשי, [איזה מין טענה זו, שלא להפסיד את המזיק] אם ההלכה [אומר כן], שנפסיד את המזיק. [אלא, לא עושים כן, משום שהמזיק יכול] לאמר לו [לניזק], אני הזקתי פרה מעוברת, אני אעשה שומה לפרה מעוברת.

זה פשוט [שאם היה מקרה ש]הפרה היתה של אדם אחד, והולד היתה של בין אדם אחר, הפיטום [פי' מה שמין אותה היתה יפה מפני שומנה] הוא של בעל פרה¹⁰. [אבל על התוספת] נפח, מה [דינו, פי' של מי זה לקבל מהמזיק]. רב פפא אמר, של בעל פרה, רב אחא בנו של רב איקא אמר, חולקים. והלכה [היא ש]חולקים¹¹.

מתני'. הקדר שהכניס קדרותיו לחצר בעל הבית שלא ברשות¹², ובהמתו של בעל הבית שברם, [הבעל הבית] פטור. ואם [בהמתו של בעל החצר] הוזקה בהן, בעל הקדרות חייב. ואם הכניס ברשות, [אז] בעל החצר חייב. המכניס פירותיו לחצר בעה"ב שלא ברשות¹³, ובהמתו של בעל הבית אכלתן, [בעל הבית] פטור. ואם [בהמתו של בעל הבית] הוזקה בהן, בעל הפירות חייב. ואם הכניס ברשות, בעל החצר חייב. המכניס שורו לחצר בעל הבית שלא

אגב שדה, אלא דהכא הוא דין שומא של חיוב חבלה, ואשכחן האי שומא גם לענין ערכין גבי דמי ידו עלי דשמין כעבד הנמכר בשוק, ול"ש כלל לנמצא אתה מכחיש את המזיק, ודוקא יד עבדו דהתם החיוב הוא מחמת הפסד ממון חבירו, שפיר שייך לדין מכחיש מזיק.

⁹ ע"י ש"ע (ח"מ סי' שצד ט"ו): הרי שאכלה פירות דקל אחד וכן הקוצץ פירות דקל חבירו ואכל, אם היה דקל רומי וכיוצא בו שאין התמרים שלו יפות, משערים אותו בששים על גבי הקרקע, ואם דקל פרסי וכיוצא בו הוא שהתמרים שלו יפות ביותר, משערים הדקל בפני עצמו כמה היה שוה וכמה הוא שוה עתה. הגה: ויש אומרים דאם לא נגמר גדולו משערין בששים ואם נגמר גדולו משערין כמו שהוא: ביאור: וכן הקוצץ כו' - פירוש, בין שאכלה הבהמה בין שקוצץ האדם עצמו, יש חילוק בין אם היו הפירות מדקל משובח או מדקל שאינו משובח כל כך (סמ"ע). ואם נגמר גדולו כו' - כוונתו אאילן הנזכר בכלל דברי המחבר שלפני זה, מדכתב ב' פעמים נגמר גידולו (סמ"ע).

¹⁰ ע"י ש"ע (ח"מ סי' שצד ט"ה): אכלה פירות גמורים שאינם צריכים לקרקע, משלם דמי פירות גמורים בשיווייהן, אם סאה דמי סאה ואם סאתים דמי סאתים: ¹¹ ע"י ש"ע (ח"מ סי' שצד ט"ה): הובא בהערה 10.

¹² ע"י ש"ע (ח"מ סי' שצג ט"א): הכניס פירותיו לחצר בעל הבית שלא ברשות, ואכלתן בהמתו של בעל הבית פטור, ואפי' היה בעל החצר טוחן והביא זה חטים לטוחן שישתכר בהן בעל החצר, אפילו הכי מקרי שלא ברשות, ואם הוחלקה בהם והוזקה בעל הפירות חייב, ואם הכניס ברשות פטור, ויש חולקים כמו שיתבאר לקמן סוף סימן שצ"ח. ואם קבל עליו בעל הבית לשמור את הפירות, בעל הבית חייב:

ביאור: הכניס פירותיו לחצר בעל הבית [שלא ברשות] ואכלתן כו' - כצ"ל, דלא כגירסא שלא גורסים "שלא ברשות". וכלל דבריו הן, דבעל החצר פטור בהיזק פירותיו כיון דשלא ברשות הכניסן, ומה"ט אם הוזקה בהן פרה של בעל הבית אז בעל הפירות חייב לשלם לו היזקו. מיהו ה"מ שהוזקה בהן מכח שהוחלקה בהפירות, אבל אם הוזקה מכח רוב האכילה, פטור בעל הפירות מהיזקה, דעל בעל הבית מוטל לשומרה מאכילה יתירא כדמסיק המחבר בסעיף שאחר זה (סמ"ע).

שיתכר בהן בעל החצר - שיתן לו שכירות מהטחינה (סמ"ע). ואם הכניס ברשות פטור - אף דפסק המחבר דסתם נתינת רשות לא הוי כקיבל עליו שמירת הפירות, מ"מ בעל הפירות אינו חייב באשר הוזק בהן שורו דבעל החצר. וקשה על הרמ"א שכתב כאן על דברי המחבר דיש חולקים כמ"ש בסימן שצ"ח, דהא שם לא פליגי אלא אם נתייבא בעל החצר בהיזק דבעל הפירות, ומזה לא איירי המחבר כאן אלא בפטור דבעל הפירות בהיזק דבעל החצר. וצריכין לדחוק ולומר דס"ל לרמ"א דמדסיים המחבר וכתב ז"ל, ואם קיבל עליו בעל הבית לשמור את הפירות בעל הבית חייב, ולפני זה לא נזכר שום פטור בהבעל הבית והוצרך לכתוב דבקבלת עליו השמירה דחייב, צ"ל דמ"ש המחבר אם הכניס ברשות פטור, שכל אחד פטור משילום היזקו דחבירו, ונשמע מיניה דס"ל להמחבר דגם בעל הבית פטור משילום היזקו דהנכנס אם הזיק שורו לשורו דהנכנס, ועל זה כתב הרמ"א דיש חולקים. אבל פירוש זה דוחק כיון דלא נזכר לפני זה מחיובו דבעל הבית (סמ"ע).

בעל הבית חייב כו' - ז"ל דכאן שייך ה"ח וק"ל (ש"ך).

¹³ ע"י ש"ע (ח"מ סי' שצג ט"א): הוב"ד לעיל הערה 12.

⁶ ע"י ש"ע (ח"מ סי' שצט ט"א): פרה מעוברת שהזיקה גובה חצי נזק ממנה ומולדה מפני שהיא כגופה, אפילו ליתא לפרה משתלם כל חצי נזק מהולד מפני שהיא מגופה. אבל תרנגולת שהזיקה אינו גובה מביצתה, מפני שהביצה אינו מגופה אלא מובדלת ומפורשת. הגה: מיהו אם הביצה אגודה עדיין בגופה, יש אומרים דגובין ממנה:

ביאור: ממנה ומולדה - פירוש, אף על פי שהיה תם ותם אינו משלם אלא מגופו (סמ"ע).

אפילו ליתא לפרה - קמ"ל משתלם כל חצי נזק מהולד אפילו ליתא לפרה, ולא תימא דלא משתלם מהולד אלא רביע. מיהו גם בדאיתא לפרה איכא חידוש בדין זה, כגון אם הפרה אינה שוה כשיעור חצי נזק דהניזק (סמ"ע).

⁷ ע"י ש"ע (ח"מ סי' שצט ט"ד): נגח פרה מעוברת והפילה, אין שמין פחת פרה בפני עצמה ופחת הולד בפני עצמה, אלא שמין כמה היתה הפרה שוה כשהיתה מעוברת ובריאה וכמה היא שוה עכשיו היא והנפל שלה, ומשלם הפחת, או חציו אם היה תם.

⁸ ע"י ש"ע (ח"מ סי' תכ ט"ו): כיצד משערים הה' דברים: נזק, אם חסרו אבר או חבל חבורה שאין סופה לחזור, שמין אותו כאלו הוא עבד נמכר בשוק כמה היה שוה קודם שחבל בו וכמה נפחתו דמיו אחר החבלה וכן יתן לו. הגה: ואם היה בעל אומנות כגון נוקב מרגליות וקטע לו ידו משערין היזקו כפי מה שהוא, אבל אם קטע רגלו שאין מזיק לו כל כך, משערין היזקו כאלו לא היה בעל אומנות:

ביאור: כיצד משערים הה' דברים כו' - אין גובין רק צער של שעת המכה, ולא צער הנמשך. וריפוי נותן ליד ב"ד מה שאמדהו וב"ד ישכור לו רופא, אפי' אם יאמר המזיק אשלם לו דבר יום ביומו אין שומעין לו כי יאמר הניזק לא אטרח אותו להביאו כל יום ויום לב"ד, והרפוי והשבת נותנין מיד ליד משמע לידו ממש דומיא דשבת. ודין השבת הכל לפי מה שרגיל לעשות אומנות, ולא משנה אם הוא עושה מלאכה או מסתחר ומרוויח, ואם הוא אינו רגיל במלאכה או מחמת עשירות או מחמת עצלות אינו נותן לו שבת כלל (פ"ת בשם השב"י).

כאלו הוא עבד נמכר בשוק - "א כאלו נמכר להיות עבד עברי, ו"א דשמין לו כמו עבד כנעני דנמכר לעבד לעולם, כי גם חסרון אברו הוא לעולם, משא"כ עבד עברי שאינו נמכר אלא לו' שנים, ואם באנו לשומו בכל ו' שנים פעם אחר פעם יעלה לערך יותר ממה שיעלה הערך כששמין אותו פעם אחת. ואפילו הוא אדם חשוב שיימין נזקו כעבד, ואשר נגע בכבוד חשיבותו זהו משלם לו בכלל בושת שהיא משתלמת לפי המתבייש כדלקמן סעיף כ"ד, אבל לענין נזק הכל שוין (סמ"ע).

שאינו מזיק לו כל כך - יראה דשומא זו ששמין לאדם כפי מלאכתו, היינו דוקא להוסיף בשומא, כגון אם קיטע ידו של עבד נוקב מרגליות, אבל אם קיטע רגלו והיתה שימתו פחותה משומת עבד העומד לשימוש, לפי שהעבד הנוקב מרגליות אין רבו מקפיד כ"כ על חסרון רגלו שעדיין הוא ראוי למלאכתו ראשונה ויותר יהיה עתה קבוע במלאכתו, לא ישומו אותו כנוקב מרגליות, דמסתברא שלא יפסיד באומנותו, לפי שאם ירצה לא יעשה דבר זה ויהיה כשאר כל אדם הנמסר לכל מיני תשמיש (סמ"ע).

וע"י חדושי הגר"ח: ויש להבין דלמה דייק הגמ' מקוטע יד עבדו של חבירו ולא מקוטע יד חבירו, דאין שמין היד בפ"ע אלא כעבד הנמכר בשוק. ונראה דבוקטע יד חבירו ל"ש כלל כל השקלא וטריא דא"כ אתה מכחיש את המזיק, דהכא אין התשלומין בעד הפסד ממון ול"ש לדין את ההפסד בשני אופנים, אם בפ"ע או

שור שנגח את הפרה פרק חמישי בבא קמא

יב א מ"י פ"ז מהלכות
זקי ממון הלכה ד'
סמך עש"ן סח טו"ט
מ"ט סימן ע"א טע"ף ב:

יג ב מ"י ט"ז הלכה ה'
וע"י כהשגות ובמ"מ
טו"ט ע"ס טע"ף ד:

יד ג מ"י ט"ז הלכה ה'
יד סמך טו"ט
ע"ס טע"ף ה' ועי"ן כה"ה
ואי"ן טע"ף ג' ופי"ן
ט"ז טע"ף ח:

טו ד מ"י ט"ז הלכה ה'
הלכה יד ועי"ן
כהשגות ובמ"מ סמך טו"ט
טו"ט ט"מ סימן ט"ז טע"ף ט:

טז ה מ"י ט"ז טור ט"ז
ע"ס טע"ף ט:

טז ה מ"י ט"ז טור ט"ז
ע"ס טע"ף ט:

יז ו מ"י ט"ז הלכה ה'
כ סמך טו"ט:

יח ו מ"י ט"ז הלכה ה'
יד טו"ט מ"ט סי'
ט"ז טע"ף ח' כה"ה:

יט ט טור ט"ז הלכה ה'
ט"ז טע"ף ח' כה"ה
פי"ן טור וכו"י ע"ס
ובסימן ט"ז:

לקמן טו:

[ועי"ן חושפות לקמן
מת: ד"ה ושמות]'

הנהגות הב"ח

(ה) בבשנה עד שיקבל
פלו בעל הבית לשמור:
(ב) חוט"ד"ה ח"מ
וכו' דין הוא שיש
לרבי: (ג) ד"ה ופ"ז
וע"י ד"ה ח"ה מלאה:

אימא סיפא חס הכנים ברשות כו' . תימה לר"י אמאי לא דייק מתחלת הבעל דקתני שלא ברשות ושבירקן בהמתו של בעל הבית פטור ברשות חייב דבסתמא קביל עליה נטירותא כרבען וקשה להווקה בהן בעל הקדירות חייב כרבי ועל הבעל בפני עצמה היה יכול להקשות רישא וסיפא רבנן ומליעתיא רבי וי"ל דמרישא אין יכול לדקדק דשפיר מתוקמא כרבי ואלא ברשות דקנט משום דבעי למתני וחס הווקה בהם בעל הקדירות חייב אבל לא מני למימר דכולה רבנן ואלא ברשות דקנט משום שבירקן בהמה של בעל הבית פטור דמשום הא לא אלטרק דהא בהדיא קתני סיפא וחס הכנים ברשות בעל החצר חייב ור"ח צבא דהכנים שורו היכי מני למימר נגח לשורו של בעל הבית חייב דוקא שלא ברשות הא ברשות פטור בשלמא קדירות ופירות פטור דכיון דמאליה הווקה בהמתו של בעל הבית דין (ג) שפטור לרבי לחמר בהתמא לא קביל עליה נטירותא אבל כשגמח שורו לשורו של בעל הבית אפילו לרבי ולא מקבל עליה נטירותא אמאי פטור ברשות לא יהא אלא חצר השותפין ובהאר השותפין חייב וי"ל דשקטן סובר דלרבי כשמכנים שורו ברשות הרי הוא כאילו מפרש בהדיא שיפטר כל אחד ואחד בנתיבות שורו ובכל זמנן ולפי האמת לרבי חס הכנים שורו ברשות הו"ק חייב הו"ק פטור כדאמרינן לקמן גבי כו"ט שורק ושמרטו :

ואפילו נשברו ברשות . ולא דמי להא ביתא קמך דפרק הזהב (כ"ט מ"ט: וס"ט) (ג) דאין אלא מראה מקום הוא לו ואפילו נתן לו סכר אמר חסם ללא מקבל עליה נטירותא ואין נוטל סכר שמירה אלא סכר בית :

הזה לה שלא תאכל . אין לפרש ללקך פטור דמשיב כרוח שאינה מלויה דהא לקמיה אמרינן דברשות חייב גבי היה לכול חסין וההתנין ומח משום דברשות מקבל עליה נטירותא ומה צדק והלא ע"ה פטור ברשות שאינה מלויה כדפי' ברש המנוח (לשי"ד ק"ז:) אלא היינו טעמא כיון שבמתכווין מביא עליו דבר שמוזקן אינו ראויה זה להחייב צדק :

באפרותא והא דלא אשמיטין בשאר פירות לרבותה נקט סם המות ח"פ"פ שהיתה אבודה לגמרי מן העולם אפ"ה פטור מדמי ארס : **או** דלמא אפילו מעלמא נמי . ור"ח נטירותא דעלמא כגון כהשגות של אחרים דלא מסיק דעתיה שיכנסו בהלכו ויגחו את שורו של זה מצביא ליה אבל חס ילא השור חוץ מחלוקתו של בעל הבית ובלא שוריים ונחתיהו לא מצביא ליה דהא פשיטא דמקבל עליה נטירותא אפילו מעלמא כיון שילא חוץ לחצר : **מאי** לאו פטור בעל החצר חייב בעל החצר . ור"ח וי"ן ויתבט מעל השור ויש לומר כגון דהוא שור הוי של חרש שוסה וקטן דלאו בני תשלומין טיבה ח"ג זה יתבט מעל החצר ובעל החצר יתבט מעל השור :

מתני' סיה אביו או בנו . של בעל הבית בתוכו : **משלם חס סכופר** . בגמ' פריך הא חס הוא ואמאי נקט הכי : **(גמ')** **טעמא דגנלא ברשות** . משום הכי חס הווקה בהם בעל קדירות חייב : **מני רבי סיה** . דלמך כסיפא ככולן אינו חייב כו' דקס"ד דלרבנן כי היכי דבעל חצר ברשות מיחייב כנוקי קדירות דבסתמא קביל עליה נטירותא הכי נמי מיחייב בעל קדירות כנוקי בעל הבית דבסתמא כי היכי ליה בעל הבית רשותא למיטעל קביל עליה קדר נטירותא ללא לזוקו קדירותיו לבעל החצר : **הכרס** . קשה אהדדי רישא וסיפא דת"ק ומי ששנה זו לא שנה זו ותנאי היא אליבא דרבנן מר סבר פליגי רבנן עליה דרבי ומר סבר לא פליגי : **אפי' נשברין ברשות** . דעול ואנטריה לך קאמר ליה אבל בעל קדירות לא קביל עליה מיהו : **לא שנו** . הא דקתני חס הווקה בהן בעל הפירות חייב : **אבל אכלה** . יומר מרזא ומתא : **באפרותא** . ע"ש דעבידא למוכלה והוא חס המות לכהמה : **והסרי** . אנפרור"א בעל"ז : **סיכא דקביל עליה נטירותא** . כגון לרבנן סתמא ולרבי לחמר ליה כו"ט שורק ורבי אשמרטו : **דנפשי** . שלא יגחנו שורו ולא ישכנו כלבו : הויא

הבית וכו' : אמר רב ילא שנו אלא שהוחלקה בהן אבל אכלה פטור מאי טעמא *הווה לה שלא תאכל אמר רב ששעת אמינא *כי ניים ושכיב רב אמר להא שמעתא דחניא *הנותן סם המות לפני בהמת חבירו פטור מדיני אדם והייב בדיני שכיב סם המות הוא דלא עבידא דאכלה אבל פירות דעבידא דאכלה בדיני אדם נמי מיחייב ואמאי הויא לה שלא תאכל אמרי הוא הדין אפילו פירות נמי פטור מדיני אדם והא קמ"ל דאפי' סם המות נמי דלא עבידא דאכלה חייב בדיני שמים ואיבעית אימא סם המות נמי באפרותא דדיני פירי : מיריבי האשה שנכנסה לפתח חמס אצל בעל הבית שלא ברשות ואבלתן בהמתו של בעל הבית פטור אם הווקה חייבת ואמאי נימא הוה לה שלא תאכל אמרי ומי עדיפא ממתניתין דאוקימנא שהוחלקה בהן דקארי לה מאי קארי לה אמר לך בשלמא מתניתין קתני אם הווקה בהן שהוחלקה בהן הוא אבל הבא קתני אם הווקה ולא קתני בהן אכילה הוא דקתני ואיך אמר לך לא שנא ת"ש הכנים שורו לחצר בעה"ב שלא ברשות ואכל חסין והתריז ומת פטור ואם הכנים ברשות בעל החצר חייב ואמאי ה"ל שלא יאכל אמר רבא ברשות אשלא ברשות קרמית ברשות שמירת שורו קבל עליו ואפי' חנק את עצמו : איבעיא להו היבא דקביל עליה נטירותא מהו דנפשיה הוא דקביל עליה או דלמא אפילו נטירותא דעלמא קביל עליה ת"ש רב יהודה בר סימון בנזקין דבי קרנא הכנים פירותיו לחצר בעל הבית שלא ברשות ובא שור ממקום אחר ואכלן פטור ואם הכנים ברשות חייב מאן פטור ומאן חייב לאו פטור בעל חצר [ורדיב בעל חצר] אמרי לא פטור בעל השור ור"ח בעל השור ואי בעל השור **מאי**

לקמן ט"ז
כ"ט פ"א
כ"ה מ

[סכת כ"ב
וע"י ועי'
חוט"י כהנכות
ע"ה: ד"ה
הכרס]

[בית כו"ט
וע"י
לקמן ט

ברשות¹⁴, ונגחו שורו של בעל הבית, או שנשכו כלבו של בעל הבית, [הבעל הבית] פטור. [אבל אם שורו] נגח שורו של בעל הבית¹⁵, חייב. [ואם שורו] נפל לבור [של בעל הבית] וקלקל מימיו, [בעל השור] חייב¹⁶. [אם] אביו או בנו [של בעל הבית] היו בתוכו [והרגם], משלם את הכופר. ואם הכניס ברשות, בעל החצר חייב. רבי אומר, בכלל אינו חייב עד שיקבל עליו לשמור¹⁷.

גמ'. הטעם [שאם הוזקה בהם בעל הקדירות חייב, משום] שזה היה שלא ברשות. אבל זה היה ברשות, אין בעל קדירות חייב בנוקי בהמתו של בעל חצר, ולא אומרים שבעל קדירות קיבל שמירה של בהמתו של בעל חצר. מי זה. רבי היא, שאמר, כל שמן הסתם לא קיבל עליו שמירה. [אבל קשה שכן] כתוב בסוף, אם הכניס ברשות, בעל חצר חייב. באנו לשיטת רבנן, שאומרים, מן הסתם קיבל עליו שמירה. ועוד, רבי אומר, בכלל אינו חייב עד שיקבל עליו בעל הבית לשמור. [יוצא לפני דבריו] שההתחלה והסוף [של המשנה] רבי, ואמצע רבנן. אמר ר' זירא, תשבור [את המשנה לפי ותלמד אותם לחלקים], מי שלימד את זה לא לימד את זה [כל המשנה לפי הרבנן, והם חולקים אם רבי חולק על הרבנים או לא]. רבא אמר, כל [המשנה] היא הרבנים, ו[כאשר קדר מכניס קדירותיו] ברשות [בעל החצר, הוה כאלו ש] בעל החצר קבל על עצמו שמירת קדירות קבל ואפילו נשברו ברות [שכן בזה שאמר לו בעל החצר תכניס קדירותיך ואשמרם, אבל בעל קדירות לא קיבל עליו שמירה של כלום].

הכניס פירותיו לחצר בעל הבית וכי. אמר רב, לא למדנו [אם הוזקה בהן בעל הפירות חייב] אלא שהוחלקה בהן¹⁸, אבל [אם הבהמה] אכלה [יותר מדאי ומתה], פטור¹⁹. למה. הוא היה צריך שלא לאכלם. אמר רב ששת, רב אמר את ההלכה הזו כאשר היה נרדם²⁰, [שכן למדנו] הנותן סם המות לפני בהמת חבירו²¹ [ואכלו ומת], פטור מדיני אדם וחייב מדיני שמים. [וכן זה בדווקא ב] סם המות שאין דרכו לאכלו, אבל פירות שדרכו לאכלם, חייב אפילו מדיני אדם. ולמה. [הרי רב אמר שיש לומר] הוא היה צריך שלא לאכלו. אמרו [התלמידים בבית המדרש], לא, אין כזה דיוק, אלא, אפילו [אם הניח] פירות [לפני בהמת חבירו, ואכלם ומת] גם כן פטור מדיני אדם, והרי לומדים מזה, שאפי' סם המות שאין דרך לאכלו, חייב

¹⁴ ע"י ש"ע (ח"מ סי' שצח ס"א): הכניס שורו לחצר חבירו שלא ברשות, ונגחו שורו של בעל החצר, פטור. וכן אם הזיקו בעל החצר, פטור, שיכול לומר: כיון שהכניסו שלא לדעת לא ידעתי בו עד ששגיתי בו. ומיהו אם הזיקו לדעת, חייב לשלם נזק שלם, שאף על פי שיש לו רשות להוציא מרשותו, אין לו רשות להזיקו:

¹⁵ ע"י ש"ע (ח"מ סי' שצח ס"ב): הזיק שור הנכנס לבעל החצר או לשורו, דינו כאילו הזיקו ברשות הרבים, ומשלם תם חצי נזק ומועד נזק שלם.

¹⁶ ע"י ש"ע (ח"מ סי' שצח ס"ד): נפל לבור שבחצר והבאיש את מימיו, אם הבאישם בשעת נפילה, חייב בנוקי המים, ואם הבאישם אחר נפילה, פטור, שהרי נעשה כשאר תקלה שחשוב כבור, והמים חשובים ככלים, ובור פטור בנוקי כלים: ביאור: בשעת נפילה חייב - פירוש, שור תם חצי נזק ומועד נזק שלם כדון קרן (סמ"ע), ו"א כיון שנכנס שלא ברשות, אפילו תם חייב נזק שלם כהניא דירדה כדרכה והזיקה בנחבטה בסימן שצ"ד שזה חשוב כשן ורגל דהזיקו מצוי (ט"ז).

¹⁷ ע"י ש"ע (ח"מ סי' שצח ס"ה): אם הכניסו ברשות בעל החצר, פטור בעל השור. ואם הזיק שור בעל (החצר) לשור הנכנס ברשות, פטור, אלא אם כן קבל עליו בעל החצר שמירתו: הגה ו"א דכיון דנתן לו רשות ליכנס הוה כאלו קבל עליו שמירתו. ודוקא בנוקי דאתו לו מבעל החצר, אבל בנוקי דאתו לו מעלמא, אינו חייב עד שיקבל עליו שמירתו:

ביאור: ברשות בעל החצר - פירוש, שבעל החצר נתן רשות לראובן להכניס שורו לחצירו והזיק שור ראובן לשור בעל החצר, בזה כ"ע מודים דפטור ראובן מההזיק, ואם הוא איפכא דשור בעל החצר הזיק לשור ראובן הנכנס, בזה פליגי, דהמחבר פסק דאף שנתן לו רשות לראובן להכניס שורו, מ"מ לא קיבל עליו שמירת שורו, והרמ"א ס"ל דמסתמא קיבל עליו שמירת שורו, דכיון דבעל החצר הוא מסתמא הוא ובני ביתו הן בחצירו, משא"כ זה שהכניס שורו דלא נשאר עומד שם לשמור שורו שלא יזיק לבעל החצר (סמ"ע), ו"א שאין שום פטור בהזיק שורו לרכוש בעל הבית, אפילו כאשר הבעל הבית הכניסו ברשות, ועוד דאם הזיק שור בעל הבית לשור הנכנס ברשות פטור רק בגלל שזה ספק, אבל אם תפס הניזק לא מוציאין ממנו (ש"ך בשם המהרש"ך).

ואם הזיק שור בעל החצר כו' פטור - דקדק וכתב "שור" כו', דאילו הזיקו בעל החצר בעצמו לשור הנכנס היה חייב וכמ"ש המחבר בסעיף א' דאם הזיקו לדעת חייב (סמ"ע).

ויש אומרים דכיון כו' - ולענין הלכה אין לנו להוציא ממון מאחר שהוא ספק (ט"ז).

דאתי לו מעלמא אינו חייב כו' - ו"א כגון שנכנסו שוורים לחצרו והזיקו לזה אבל אם יצא לחוץ והזיק חייב בעל החצר, וה"ה אם חנק עצמו בחצר דחייב, ואף אם יצא והזיק לאחרים חייב בעל החצר (ש"ך).

בדיני שמים. ואם תרצה תאמר, סם המות גם כן [מדובר] באפרזתא [עשב שדרכו לאכלו והוא סם המות לבהמה], דהיינו [אותו דבר כמו] פירות. שאלו שאלה מברייתא, האשה שנכנסה לטחון חטים אצל בעל הבית שלא ברשות²², ובהמתו של בעל הבית אכלה החטים, פטור. ואם הוזקה, חייבת. ולמה. שנאמר "שהוא היה צריך שלא לאכלו. אמרו [התלמידים בבית המדרש], וכי זה יותר טוב מהמשנה שלנו שאמרנו שהוא מדובר שהוחלקה בהן. וזה שאנחנו מדבר בו, מה קארי?? לה. אמר לך, זה מוכן המשנה שלנו שכתוב אם הוזקה בהן, [ואנו מפרשים] שהוחלקה בהן, אבל כאן כתוב "אם הוזקה" ולא כתוב "בהן", רואים שמדובר שאכלה. והצד השני [איך הוא ילמד]. אמר לך, אין הברל [בין ב' הלשונות].

בא ושמע, הכניס שורו לחצר בעה"ב שלא ברשות, ואכל חטין והתריז [נחלה בשלשול²³] ומת, פטור, ואם הכניס ברשות, בעל החצר חייב. ולמה. הוא היה צריך שלא לאכלו. אמר רבא, אתה שואל סתירה בין "ברשות" ל"שלא ברשות". ברשות, [בעל החצר] קיבל עליו שמירת שורו, ואפי' חנק את עצמו. שאלו אותו, במקום שקיבל עליו שמירה [כגון לרבנן הכניסו סתם ולרבי שאמר לו "כניסו שורך ואני אשמרנו"], מה דינו. [פירש השמירה] שקיבל עליו [שמירה מנזק] של עצמו²⁴ [פי' שלא יגחנו שורו ולא ישכנו כלבון], או אולי אפילו שמירה מהעולם גם קיבל עליו. בא ושמע, שרב יהודה בר סימון לימד בנוקין בבית הקרן, הכניס פירותיו לחצר בעל הבית שלא ברשות, ובא שור ממקום אחר ואכלן, פטור, ואם הכניס ברשות, חייב. מיהו פטור ומיהו חייב. [וכי] לא [מדובר] שבעל חצר פטור, [וחייב בעל חצר]. אמרו [התלמידים בבית המדרש], לא, בעל השור פטור, ובעל השור חייב. ואם [הכל מדובר ב] בעל השור,

ע"י ש"ע (ח"מ סי' רצא ס"ג): בקש מחבירו שיתן רשות להכניס בהמתו או פירותיו לחצירו ונתן לו רשות ולא פירש כלום בשמירתו, אינו חייב בשמירתו כלל:

ביאור: לחצרו כו' - דוקא בחצר אבל אם הכניס ענינו לבית בעל הבית ברשות, סתמא דמילתא קיבל עליה בעל הבית שמירתו (ש"ך), ואם בעל הבית משתכר בו, הוה שומר שכר (ש"ך בשם הרמ"ע מפאנו), ע"י לעיל ס"ק ו"ס (נתה"מ), אם טען הנפקד כי בעת שביקשו ממנו להצניע אמר בפירוש בה"ל, למה לא אקבלנו הלא לא מזיק לי דבר, הוי שומר חנם, ומה שטען דבמה שאמר "הלא לא מזיק לי דבר" תנאי שלא יקבל שום אחריות ושיהיה פטור אפילו משבועה, לשון זה לא משמע תנאי כלל אלא פטומי מילי, שהבטיח לנפשו שלא יקרה לו שום הפסד ע"י זה באשר שלא עלה על דעתו שיגב מעמו, דאם היתה דעתו לתנאי היה לו לומר בלשון תנאי ע"מ שלא יקרני שום הפסד (פ"ת).

אינו חייב בשמירתו כלל - השומר פטור אפילו מהזיק דאתא לפירות דהמפקיד מבהמתו דהנפקד כ"ל ס"ק (סמ"ע), ויש חולקים דחייב בהזיק דאתי לו מיניה והוה בעיא היא ולא איפשטא, ואי תפס לא מפיקין מיניה (ש"ך). ע"י ש"ע (ח"מ סי' שצג ס"א): הוב"ד לעיל הערה 12.

¹⁸ ע"י ש"ע (ח"מ סי' שצג ס"א): הוב"ד לעיל הערה 12.

¹⁹ ע"י ש"ע (ח"מ סי' שצג ס"ב): הכניסו שלא ברשות ואכלתו בהמתו של בעל הבית והוזקה באכילתו, בעל הפירות פטור מפני שהיה לה שלא תאכל:

ביאור: שהיה לה שלא תאכל - פירוש, היה לו לשמור פרתו שלא תאכל יותר משיעורה, וזה דוקא מסתמא כשבעל החצר בחצירו, אבל אם נסתלק משם בעל החצר בידעת בעל הפירות, על בעל הפירות מוטלת השמירה שלא תאכל יותר מדאי אפילו אם הכניס ברשות וכמ"ש בסעיף שאחר זה (סמ"ע).

²⁰ ע"י פסחים (קכ ע"ב): מהו "נתנמנמ" אמר רב אשי יושן ולא יושן, ער ולא ער, אם קורא לו הוא עונה ולא ידע להשיב עם מחשבה.

²¹ ע"י רמב"ם (הלכות נז"מ פ"ד ה"ב): הפורץ גדר לפני בהמת חבירו ויצאת והזיקה, אם היה גדר חזק ובריא חייב, ואם היה כותל רעוע פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים, וכן הנותן סם המות לפני בהמת חבירו פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים. [ראב"ד] הפורץ גדר לפני בהמת חבירו ויצתה והזיקה אם היה גדר חזק ובריא חייב. א"א זה שאמר חייב לא ידענו מהו אם על הכותל אמר למה לו למימר ויצתה והזיקה ואם על הנזק אמר אינו כן אלא אם כן הכישוה והדריכוה לנזק.

²² ע"י ש"ע (ח"מ סי' שצג ס"א): הוב"ד לעיל הערה 12.

²³ ע"י רש"י ב"מ צ' ע"א ד"ה ומתראת.

²⁴ ע"י ש"ע (ח"מ סי' שצג ס"ה): הוב"ד לעיל הערה 17.

מהו "ברשות", ומהו "שלא ברשות" שיש. אמרו התלמידים בבית המדרש, ברשות, היא שן ברשות הניזק [שכיון שבעל חצר נתן לו רשות להיכנס, בעל החצר הקנה לבעל הפירות מקום בתוך חצרו, והיה לו חצר הניזק], ושן ברשות הניזק חייבת. ושלא ברשות, היא שן ברשות הרבים [לא מדויק הלשון רשות הרבים אלא כל שהוא לא שדה הניזק הוא פטור עליו], ושן ברשות הרבים פטורה.

בא ושמע, הכניס שורו לחצר בעל הבית שלא ברשות, ובא שור ממקום אחר ונגחו, פטור, ואם הכניס ברשות, חייב. מיהו פטור ומיהו חייב. [וכי לא [מדובר ש]פטור בעל חצר, וחייב בעל חצר. לא, פטור בעל השור, וחייב בעל השור. אם כן, מהו "ברשות" ומהו "שלא ברשות" שיש [פי' הרי בקרן אין חילוק בין חצר הניזק לרה"ר ואם תאמר שפטור וחייב היינו בעל החצר, אז מובן שלא ברשות פטור שאין עליו לשמור]. אמרו התלמידים בבית המדרש, מיהו [מחבר של הברייתא]. ר' טרפון היא, שאמר, קרן משונה בחצר הניזק, משלם נזק שלם. [אם כן, במקום שהוא] ברשות, הוא קרן בחצר הניזק, ומשלם נזק שלם. שלא ברשות, הוא קרן ברשות הרבים, ולא משלם אלא חצי נזק [ומש"כ "פטור" פי' פטור מנזק שלם וחייב בחצי נזק, ומש"כ "חייב" פי' חייב נזק שלם].

היתה אשה שנכנסה לאפות בבית, בא עז של בעל הבית ואכלה את הבעל ונתחמם [פי' נחלה] ומת, ורבא חייב אותה לשלם דמי עז שלם²⁵. נאמר שרבא חולק על רב, שאמר רב, [הבהמה] היתה צריכה שלא לאכלה. אמרו [התלמידים בבית המדרש], איך הציוורים דומים²⁶, שם [הוא] שלא ברשות, ולא קיבל עליו שמירתו, כאן הוא ברשות, וקיבל עליו שמירה. ומה שונה מהאשה שנכנסה לטחון חיטים אצל בעל הבית שלא ברשות, ובהמתו של בעל הבית אכלתם, [ושם הוא] פטור, ואם ניזק, [היא] חייבת. הטעם הוא שזה שלא ברשות, הרי [אם היה] ברשות, [היה] פטור. אמרו התלמידים בבית המדרש, לטחון חטים [שונה] כיון שלא צריך צניעות, הבעל החצר לא צריך לסלק את עצמו מהמקום, ומוטל עליו השמירה, אבל לאפות, כיון שהיא צריכה צניעות²⁷ [שכן היא מגלה זרועותיה ללוש את הבצק], [בעל החצר] מסלק את עצמו מכל שטח החצר, ולכן השמירה מוטלת עליה.

הכניס שורו לחצר בעל הבית²⁸. אמר רבא, הכניס שורו לחצר בעל הבית שלא ברשות, ו[השור] חפר בה בורות שיחין או מערות, בעל השור חייב בנזקי חצר, ובעל חצר חייב בנזקי הבור [אם הפקיר רשותו]. אף על גב שאמר מר, [נאמר בפסוק] "כי יכרה איש בור", ו[דורשים דווקא כאשר איש כורה בור ו]לא [כאשר] שור [כורה] בור²⁹. כאן כיון ש[בעל החצר] היה יכול למלאות [את הבורות שברשותו לפני שהפקיר את רשותו] ולא מלאם,

²⁵ עי' שו"ע (ח"מ ס' שצג ס"ג): הכניסן ברשות והניחו בעלי החצר את זה שהרשוהו בחצר לשמרו ואכלתו בהמתו של בעל הבית והוזקה באכילתו, בעל הפירות חייב שכיון שראה הבהמה אוכלת דברים המזיקים לה והניחם חייב, שהרי אין בעלי החצר מצויים שם להעביר בהמה מהם, ומעשה באשה אחת שנכנסה בבית שכנתה ללוש ולאפות, והניחה ונתעלמו כדי שלא יביטו בה בעת לישתה ואפיה, ובא עז של בעל הבית ואכל הבצק ומת, וחייבוה חכמים לשלם דמיו, וכן כל כיוצא בזה:

ביאור: ומעשה באשה אחת כו' - מתחילה כתב המחבר בנסתלק בעל החצר בידיעת בעל הפירות והניח עליו השמירה, דבעל הפירות היה לו לשומרו, ובמעשה זה בא להוסיף דאף דנסתלק בעל החצר שלא בידיעת בעל הפירות, אפ"ה אם בעל הפירות עושה דבר צניעות דמסתמא יסתלק עבורו בעל החצר ויצא באותה שעה שעושה דבר הצניעות, ה"ל כאילו הודיעו שיצא ובעל הפירות חייב בשמירת בהמה דבעל החצר אפילו לענין שלא תאכל יותר מדאי ותזק (סמ"ע).

כדי שלא יביטו בה כו' - פירוש, שלא יביטו זרועותיה המגולות בעת לישתה העיסה (סמ"ע), במקום שבעו"ה אין חוששין לזה לא אנשים ולא נשים ואפילו בלא לישתה ואפיה מגלין זרועותיה, ואי אתא דינא כי האי גוונא פשיטא שהאשה פטורה, ואי טען בעל הבית שמשום צניעות הך, נאמן בשבועת היסט, ואי נראה בעיני הדיין דלא מוחזק בכך להיות בודל עיניו מראות ברע, פשיטא דלאו כל כמיניה להוציא ממון (ס"ז).

²⁶ עי' רש"י פסחים ס' ע"ב ד"ה הכי.

²⁷ עי' שו"ע (ח"מ ס' שצג ס"ג): הובא לעיל הערה 25.

²⁸ עי' שו"ע (ח"מ ס' שצח ס"ג): הובא לעיל הערה 25.

עי' שו"ע (ח"מ ס' תי ס"ד): אחד החופר או הלוקח או שניתן לו במתנה, שנאמר (שם כא, לד) בעל הבור ישלם מי שיש לו בעלים מכל מקום, וכן אם נחפר מאילו או שחפרו בהמה וחיה ברשותו, הואיל והוא חייב למלאותו או לכסותו ולא עשה, הרי זה חייב בניזקין. הגה: וכן אם כרה אחר ברשותו ונודע לבעל החצר, חייב בעל החצר לכסותו, ואם לא כיסה הוי כאלו חפרה בעצמו, והכורה חייב לשלם לו נזקי חצירו:

ביאור: או שחפרו בהמה וחיה כו' - דלא גרע מנחפר בור שם מאליו, דמוזהר עכ"פ שלא יזק אדם ממנו דהיינו חצירו שהוא קרקע שלו שיש בה בור. והיינו דוקא אם הפקיר חצירו שסביב הבור ולא הפקיר באותה פעם גם מקום הבור,

כאילו כרה אותם³⁰, [שבזה שהוא מפקיר רשותו נותן תקלה ברשות הרבים. אבל כאשר השור כורה בור ברשות הרבים שלא מוטלת עליו למלאותו, פטור עליו].

ואמר רבא, הכניס שורו לחצר בעל הבית שלא ברשות³¹, והזיק את בעל הבית או בעל הבית הזוק בו [פי' שנתקל בו], חייב. [ואם השור] רבץ, פטור. [וכי] משום שרבץ [הוא] פטור. [למה, וכי אם רבץ על כלים של בעל הבית הוא פטור]. אמר רב פפא, מהו פירוש "רבץ". שהרביץ גללים [ואחר כך הגיעו כליו של בעל הבית לשם] ונטפנו כליו של בעל הבית³², שהגללים הוי בור, ולא מצינו בור שחייב בו את הכלים [אבל אם הבעל הבית הזוק בהם חיים, ואין פטור משום "כי יכרה איש בור" ולא שור בור, שכן כל דבר שהוא שלו בשעת הנפילה, כמו גללים, חייב עליו משום בור, שמאחר וזה שלו, מוטלת עליו האחריות לסלקו].

זה מובן לפי שמואל, שאמר, כל תקלה בור הוא, אלא לפי רב שאמר, [שכל תקלה הוה ? , ואיננו בור] עד שיפקירנה, מה נאמר. אמרו התלמידים בבית המדרש, סתם גללים מפקירים אותם.

ואמר רבא, נכנס לחצר בעל הבית שלא ברשות, והזיק את בעל הבית [בידיים] או בעל הבית הזוק בו [פי' שנתקל בו], חייב, הזיקו בעל הבית, פטור³³. א"ר פפא, לא אמרו אלא שלא ידע ממנו, אבל אם ידע ממנו, הזיקו בעל הבית, חייב. למה. משום שיאמר לו, נכון שיש לך רשות להוציא אותי, אבל אין לך רשות להזיק לי³³. ושניהם הולכים לפי טעמם שרבא אמר ויש אומרים שרב פפא אמר,

דאל"כ אלא דלא הפקיר כלל יכול לומר מה לאחריים לילך בחצירי דאתחייב בשמירתן. ואם הפקיר אח"כ הבור וחצירו שסביבו בפעם אחת, ג"כ לא נתחייב על הזיק הבור, כיון דבשעת הכריה היה הכל שלו ושוב לא עשה מעשה בחפירה דיתחייב עליו, משא"כ כשחפר תחילה בחצירו ואח"כ הפקיר מקום שסביב לבור ונתן רשות לכל לקרב נפשם סמוך לבור, דה"ל כפוחת בור לרשות הרבים דמחויב לשמור בורו מהזיקתו וכמ"ש לקמן בסעיף ו'. ואם אחר שהפקיר רשותו לחוד, אף שאח"כ ג"כ הפקיר בורו, חייב על נזקיו, דלאו כל כמיניה להפקיר נזקיו כיון שכבר חל עליו החוב לסלק התקלה (סמ"ע).

ה"ז חייב בנזקין - מדלא כתבו בדין זה ג"כ השיעור בכדי שידע וישכור פועלים ויכרתו ארזים כמ"ש לקמן בסעיף כ"ו, נראה דזה דומה לחופר בור והניחו מגולה דלקמן בסעיף כ"ח דמחשב פשיעה ולא לתר חייב בנזקין, וה"ל בור שחפרו השור בחצירו כיון דעליו מוטל לטרוח ולכסותו (סמ"ע).

²⁹ עי' שו"ע (ח"מ ס' תי ס"ה): שורו שחפר ברשות הרבים או ברשות אחר, פטור בעל השור, שנאמר (שם כא, לג) כי יכרה איש בור ולא שור בור:

³⁰ עי' שו"ע (ח"מ ס' תי ס"ד): הוב"ד לעיל הערה 28.

³¹ עי' שו"ע (ח"מ ס' שצח ס"ג): הובא לעיל הערה 25.

³² עי' שו"ע (ח"מ ס' שצח ס"ב): הובא לעיל הערה 15.

³³ עי' שו"ע (ח"מ ס' תיא ס"ז): הכניס שורו לחצר חצירו שלא ברשות, והטיל בו גללים ונטפנו כליו של בעל החצר, פטור בעל השור, דהוה לו הנך גללים בור, ובור פטור בכלים כמו שנתבאר בסימן שקודם זה:

ביאור: והטיל בו גללים - עיין לעיל סימן ש"ץ סעיף ח' דכתב אם הטילה גללים לעיסה חייב חצי נזק דה"ל צרורות, ונראה דהוא הדין אם טינפה כלים דרך נפילתו, אלא שבהטילה לעיסה בעינן דחזיק לה עלמא וכמבואר שם, משא"כ כאן דאיירי בהזיקו אחר נפילתו (סמ"ע).

ובר פטור בכלים - אבל אם הזוק בו בעל החצר, חייב בעל הבהמה דה"ל בורו, ואף על גב דכתיב כי יכרה איש בור, ודורשים (ב"ק מח ע"א) לא שור בור, מ"מ כיון דדידיה הוה בשעת נפילה ועליה דידיה רמיא לסלוקי, ה"ל כאילו איהו כרייה. ואף על גב דבסימן ש"ג ס"ג נתבאר דלא בהמת ראובן הטילה גללים בחצר שמעון דזכה שמעון בהגללים, שאני הכא דלא ניחא לו לבעל החצר שיזכה חצירו דבר שיוזק על ידו, אבל אם נראה דכבר ידע בעל החצר בהגללים וניחא לו בה וזכה לו חצירו ואח"כ הזוק בו בעל החצר, פטור בעל הבהמה מנזקיו (סמ"ע).

³³ עי' שו"ע (ח"מ ס' תכא ס"ו): הוב"ד לעיל הערה .

שור שנגח את הפרה פרק המישי

בבא קמא

מח

עין משפט נר מצוה

[לעיל יד.]

הוא שן כחצר הניזק - דכיון דיהיב ליה בעל חצר רשותא לעיוני דוכחה חקמי ליה בגוה והויא ליה חצר הניזק וחצר השותפין דפטור זה על השן ועל הרגל *הי"מ משותף לחבריה דחצר של שניהם אבל שור מעלמא דעל וחזיק לחד מינייהו ובער בשרה אחר קרינן

בזה : ברשות הרבים - לאו דוקא תורה אור

מאי ברשות ומאי שלא ברשות איכא אמרי ברשות הויא לה שן ברשות הניזק ושן ברשות הניזק חייבת שלא ברשות הויא לה שן ברה"ר ושן ברשות הרבים פטורה ח"ש הכנים שורו לחצר בעל הבית שלא ברשות ובא שור ממקום אחר ונגחו פטור ואם הכנים ברשות חייב מאן פטור ומאן חייב לאו פטור בעל חצר וחייב בעל חצר לא פטור בעל השור וחייב בעל השור אי הכי מאי ברשות ומאי שלא ברשות איכא אמרי הא מני *ר' טרפון היא דאמר משונה קרן בחצר הניזק נזק שלם משלם ברשות הויא לה קרן בחצר הניזק ומשלם נזק שלם שלא ברשות הויא לה קרן ברה"ר ולא משלמא אלא חצי נזק : ההיא איתתא דעלתה למיפא בההוא ביתא אחא ברחא דמרי דביתא אבלה ללישא הביל ומית *חייבה רבא לשלומי דמי ברחא לימא פליגא אדרב דאמר רב הויא לה שלא תאכל אמרי הכי השתא התם שלא ברשות לא קביל עליה נטירותא הכא ברשות קביל עליה נטירותא ומאי שנא מהאשה שנכנסה למחון חטין אצל בעל הבית שלא ברשות ואבלתן בהמתו של בעל הבית פטור ואם הזוקה חייבת מעמא שלא ברשות הא ברשות פטור אמרי למחון חטים כיון דלא בעיא צניעותא מידי לא בעי מסלקי מרוותא דחצר נפשייהו ועליה ידידה רמי נטירותא אבל למיפא כיון דבעיא היא צניעותא מרוותא דחצר מסלקי נפשייהו הלכך עלה ידידה רמיא נטירותא : הכנים שורו לחצר בעל הבית : אמר רבא 'הכנים שורו לחצר בעל הבית שלא ברשות וחצר בה בורות שיחין ומערות בעל השור חייב בנזקי חצר ובעל חצר חייב בנזקי הבור אף על גב *דאמר מר °כי יכרה איש בור *ולא שור בור הכא 'כיון דאית ליה להאיך למלוויה ולא קא מלוויה כמאן דברייה דמי ואמר רבא 'הכנים שורו לחצר בעל הבית שלא ברשות והזיק את בעל הבית או בעל הבית הזוק בו חייב רביץ פטור ומשום דרביץ פטור אמר רב פפא מאי רביץ 'שהרביץ גללים ונמנפו כליו של בעל הבית ההיא גללים בור ולא מצינו בור שחייב בו את הכלים הנידחא לשמואל *דאמר כל תקלה בור הוא אלא לרב דאמר עד דמפקר ליה מאי גללים אפקורי מפקיר להו ואמר רבא 'נכנס לחצר בעל הבית שלא ברשות והזיק את בעל הבית הזוק בו חייב הזיקו בעל הבית פטור א"ר פפא 'לא אמרן אלא דלא הוה ידע ביה אבל הוה ידע ביה הזיקו בעל הבית חייב מ'משום דאמר ליה 'נהי דאית לך רשותא לאופקי לאזוקי לית דך רשותא ואודו למעבייהו דאמר רבא ואיחיאמא רב פפא שניהם

הכא ברשות קביל עליה נטירותא - אע"ג דלעיל אמר רבא דאדרבה משום דברשות הוא דמקבל בע"ה נטירותא טפי ואפי' חנק את עלמו אלמא הורע כמו של בעל הבית ברשות הכא היינו טעמא דמסקי משום דבעיא צניעותא שמגלה זרועותיה בשעת לישה ומסלק מרוותא נפשיה ומש"ה פריך עליה מהאשה שנכנסה למחון ולא רלה להקשות מכל הקך דמתניתין קדירות ופירות ושור דמאשה ניחא ליה למפרך דס"ד דאשה מסלקי מרוותא נפשייהו טפי משום יחוד :

אע"ג

דאמר מר איש צור ולא שור צור - כלומר ומתוך כך היה לנו לפטור בעל החצר וח"ל כ"ש דאי לא ממעטינן שור שהיה ראוי לפטור בעל החצר הוה ליה למירמי חיובא אבעל השור וי"ל דה"ק אע"ג דאמר מר איש צור ולא שור צור והיה(צ)ראוי לפטור כל אדם צבור סכרה שור כלומר ומתוך כך היה לנו לפטור בעל החצר דה"ל למירדס מפסקו זה שלא יחייב שום אדם צבור סכרה שור זה אין סברא לדרוש כך אלא כיון דעליה למלוויה כמאן דכרייה דמי ונראה דאפי' אם חפרו אדם דבר חיובא הוא חייב בעל החצר בנזקי צור ועליה ידידה למלוויה והחופר משלם בנזקי החצר וי"ע : איש צור ולא שור צור - וא"ל והא לעיל (דף כג.) פטרינן בעל הגמל כשלא סכסכה למ"ד אבו משום ממונו אע"ג דלא כתיב איש אש ולא שור אש וי"ל דהתם נמי כתיב שלם ישלם המצביע את הצערה דמשמע דוקא כשמצביע עגמו הוא משלם :

ומינפיו כליו

כלל הוא עגמו [החוק] חייב בעל השור ולא פטרינן ליה משום איש צור ולא שור צור דכל מידי דהוה דליה בשעת נפילה כגון בגללים וכן נפלה גמלו ולא העמידה דמחייבת ליה משום צור אע"ג דאיהו לא כרייה אלא הגמל כרהו כיון דבשעת כרייה ידידה הוא ועליה רמי לסלקיה ולא סלקיה כמאן דכרייה דמי אף על גב דמפקיר להו בחד שעתא ולא דמי לשור שחפר צור ברה"ר דחפירה לאו ידידה הוא ודליל הקשור ברגל התרגנוול מאליו דליל לאו ידידה הוא עכ"ל משמע מתוך פ"ה למאי דמסקין סתם גללים אפקורי מפקר להו דלא פטרינן אלא כליו דוקא אבל הוא עגמו חייב ולר"י כראה דוראי מעיקרא דס"ד דלא חפקריה לא פטר אלא כליו אבל לפי המסקנא דאמר דמפקר להו אפי' הוא עגמו פטור מידי דהוה אדמפקיר נזקו לאחר נפילה אונס וכפילה גמלו מוקמינן דחלקא וחלקא ביה גמליה או דרך שרעמא דנהרא דהי פושע אבל הכא דלא פושע אע"ג

כ א ב מ"י פ"ב מה"ל
מוקי ממון הלכה יד
סמך עשין סו טו"ט
ח"מ סימן שג סעיף ג:
כ א מ"י שם פ"ג
הלכה ו טו"ט הלכה
ז סמך שם טו"ט
ח"מ סימן שג סעיף ג
וסימן סי סעיף ד :
כ ב ד טו"ט ח"מ סימן
תי סעיף ה :
כ ג ה מ"י שם סמך
שם טו"ט ע' שם סעי'
ד וסימן שג סעיף ג :
כ ד ו מ"י שם פ"ג
הלכה ו סמך שם
טו"ט ח"מ סימן שג
סעיף ג :
כ ה ו מ"י שם פ"ג
הלכה ד סמך שם
טו"ט ח"מ סימן תיח
סעיף ז :
כ ו ה"י מ"י פ"ג שם
הלכה ו פ"ה הלכה
ז פ"ג מהלכות חובל
ומוקי הלכה ג סמך שם
וסימן ע טו"ט ח"מ
סימן שג סעיף ד וסעיף
ו וסימן שג סעיף ה
וסימן תל סעיף ז :

הגהות הבית

(ה) גמ' אמרי סתם
גללים ר"ב ע"י מ"ס מוס
בנימ' דף סח ע"ב :
(כ) הוס' ד"ה אע"ג
דאמר וכו' והיה דומה
לפטור כל אדם בטר :

גליון הש"ס

תוס' ד"ה אע"ג וכו'
דאפי' אם תסור -
שיין לעיל דף כט פ"ה
תוס' ד"ה פליגי ולקטן
דף מט ע"ב תוספות
ד"ה ברה"ר :

[לעיל יד.]

כלומר לאו בשדה אחר דניזק קרינא ביה : מאי ברשות ומאי שלא ברשות - בקרן אין חילוק בין חצר הניזק לרה"ר אי אמרת בשלמא פטור וחייב בעל החצר ישלם בשלם ברשות פטור דאין עליו לשמרו : ולא משלמא אלא חצי נזק - והאי פטור מנזק שלם קאמר וברשות חייב כ"ש : ברה"ר - עו : הכיל - נתחמס : סכא ברשות קביל עליה נטירותא - דבהמתו וטעמא דרבא לאו משום דקסבר דמאן דעל ברשות קביל עליה נטירותא דבהמות בעל חצר דהא איהו הוא דשני לעיל כולה רבנן היא ואזקי דבעל קדירות כי על ברשות קביל עליו נטירותא והכא דמפיק טעמא לקמייה דלמיפא בעיא צניעותא ואסתלקי מרוותא דחצר וגמרא דלוחפיה מהאשה שנכנסה למחון משום דלא חסיק למילתיה הוא : למיפא בעיא צניעותא - שמגלה זרועותיה : ובעל חצר חייב בנזקי הבור - אם הפקיר רשותו ואף על גב דכתיב כי יכרה איש צור ולא [כי] יכרה שור צור הי"מ צבור ברה"ר ללא עליה ידידה רמייה למלווי : סכא כיון דאית ליה למלווי - מקמי דליפקריה דהא צור ידידה הוא וכי אפקר בחד הכי טקן תקלה ברה"ר : סווק - בו - שנתקל בו : רבן פטור - קס"ד השתא רבן ושיביר כלים או נתקל בו בע"ה לאחר שבץ : ונענופו כליו - לאחר מיכן דוקא כליו אבל הוא עגמו הזוק חייב בעל השור ולא פטרינן ליה משום איש צור ולא שור צור דכל מידי דהוה ידידה בשעת נפילה כגון גללים וכגון שפלה גמלו ולא העמידה מחייבין ליה משום צור ואע"ג דאיהו לא כרייה אלא הגמל כרהו כיון דבשעת נפילה ידידה הוא ועליה לסלקיה כמו דכרייה איהו דמי ואף על גב דמפקר ליה בחד שעתא ולא דמי לשורו שחפר צור ברשות הרבים דחפירה לאו ידידה היא ולדליל האקשר ברגל התרגנוול מאליו דליל לאו ידידה הוא : והזיק - קרי בין מחטין בין שאין מחטין ומיהו בידים הזיקו : סווק - שזה היה עומד במקומו ובל בעל הבית ונתקל בו : שניהם

[לעיל יד.]

לא כרייה אלא הגמל כרהו כיון דבשעת נפילה ידידה הוא ועליה לסלקיה כמו דכרייה איהו דמי ואף על גב דמפקר ליה בחד שעתא ולא דמי לשורו שחפר צור ברשות הרבים דחפירה לאו ידידה היא ולדליל האקשר ברגל התרגנוול מאליו דליל לאו ידידה הוא : והזיק - קרי בין מחטין בין שאין מחטין ומיהו בידים הזיקו : סווק - שזה היה עומד במקומו ובל בעל הבית ונתקל בו : שניהם

איכא למימר (ה) אמרי סתם *גללים אפקורי מפקיר להו ואמר רבא 'נכנס לחצר בעל הבית שלא ברשות והזיק את בעל הבית הזוק בו חייב הזיקו בעל הבית פטור א"ר פפא 'לא אמרן אלא דלא הוה ידע ביה אבל הוה ידע ביה הזיקו בעל הבית חייב מ'משום דאמר ליה 'נהי דאית לך רשותא לאופקי לאזוקי לית דך רשותא ואודו למעבייהו דאמר רבא ואיחיאמא רב פפא שניהם

[לעיל יד.]

[כ"מ כו. סתם:]

שאלם לא היה מפקיר היה חייב לסלק מ"מ השתא דהפקירה פטור ופ"ה נראה יותר שאין נראה שחזר ממה שלא פטר אלא כליו וכתוב הוא מפקיר נזקין לאחר נפילה פשיעה שפושע הוא שמכניס שורו שלא ברשות שדרסו להרביץ גללים : הזיקו כ"ה פטור - וא"ל מחטין היא צפרק המניח (לעיל דף לז וס) גבי מצוקה דחייב כשמבקע ברה"י והזיק ברה"י אחר אבל הזיק באחורו רשות היחיד פטור וי"ל דהוה סלקא דעתך סתם משום דאיהו חרי ספקי שמא לא תהא בקעת נחזת וגם לא יבא שום אדם שם ויווק : שניהם

שור שנגח את הפרה פרק חמישי בבא קמא

שניהם

ברשות פ"ה כגון ברה"ר שלא ברשות כגון שניהם רלוים ברה"ר וקשה דהיינו מתכוין בפרק המניח (לעיל דף נב.) ונראה לפרש כגון סכסוך לחצר בע"ה שלא ברשות או ברשות דלית ליה לאסוקי אדעתיה כמו שנתנו לו רשות כמו כן נתנו לחצר רשות או כמו שהוא נכנס שלא ברשות שמו גם אחר נכנס שלא ברשות ולכן חייבין כשהיו זה את זה חפ"י היוקו שלא מודעת אבל אחר ברשות ואחד שלא ברשות האי אית ליה לאסוקי אדעתיה בהאי והאי לית ליה לאסוקי אדעתיה בהאי ואם שלא מודעת היוקו ברשות פטור שלא ברשות חייב :

רחוא ירוקא ונפל . רש"י מוקי ההיא דהיה מתחבך בזכות בנ' פעמים הראשונות לא היתה כוונה להתחבך אלא בזוונת להפיל על האדם ופטור דקתני התם אהך אחרונה שהיתה להתחבך והראשונות אהנו שנעשה מתוך כך מועד ובהך אחרונה חשיב ליה משונה קלת שהרג בפילה הכולל ולכן לא נחשב מועד אלא מחמת הראשונות וזהו דוחק לחשיב משונה מה שבועה להגחתי לחבל ירוקא או להתחבך *וגם תימה הוא לומר דהוי מועד בהפלת כותל אחרונה שהיתה שלא בזוונה על ידי הראשונות שהיו בזוונה ולפירושו ל"ל דהא דקאמר הכא במועד לישול על בני אדם צבורות לא הזכיר בני אדם אלא בשביל אחרונה דבנ' הראשונות לא חייבין אלא שיהא מועד ויעשה אורחיה להפיל עלמו צבור לחבל הירק :

ושמואל אמר הלכתא כרבי . לכאורה נראה להלכתא כשמואל דביי וז"ע דרבא קאמר לעיל הכנים שורו לחצר בעל הבית שלא ברשות וחסר בו צורות שחין ומערות בעל השור חייב בזוקי חצר משמע אבל ברשות פטור ואי כרבי חפ"י ברשות חייב לרבי סתמא חייב בעל השור וכולה סוגיא דלעיל מסיק רבא כרבנן וחפ"י נשברו ברוח וחפ"י חנק עלמו* :

מעמא דלמר ליה שמרו . כולה דלר' זירא לא קשה כלל רישא לסיפא יכולה רבי היא והוי סתמא שניהם פטורין בין ברישא בין בסופא דחין כל אחד מקבל עליו שמירת חבירו ולרבנן הא סתמא שניהם חייבים : **אימא** סיפא כו' . הכא לא משני נעשה דממני בפרק קמא דקדושין (דף ה:) גבי נתן הוא *ואמרה היא מקודשת נתנה היא *ואמר הוא חין מקודשת משום דהכא אית ליה שנייה אחרונה דקאמר תברא אבל התם ליכא לנימוך תברא דליכא פלוגתא במילתא :

למה מקום בחצר והויא ליה חצר השותפין וקח בחצר השותפין אינו משלם אלא חצי נזק : **במתני'** ישור שהיה מתכוין לחבירו והכה את האשה ויצאו ילדיה פטור מרכי ולדות ואדם שהיה מתכוין לחבירו והכה את האשה ויצאו ילדיה משלם דמי ולדות כיצד משלם דמי ולדות 'שמין את האשה כמה היא יפה עד שלא ילדה ובמה היא יפה משילדה אמר רבן שמעון בן גמליאל אם

למה מקום בחצר והויא ליה חצר השותפין וקח בחצר השותפין אינו משלם אלא חצי נזק : **במתני'** ישור שהיה מתכוין לחבירו והכה את האשה ויצאו ילדיה פטור מרכי ולדות ואדם שהיה מתכוין לחבירו והכה את האשה ויצאו ילדיה משלם דמי ולדות כיצד משלם דמי ולדות 'שמין את האשה כמה היא יפה עד שלא ילדה ובמה היא יפה משילדה אמר רבן שמעון בן גמליאל אם

למה מקום בחצר והויא ליה חצר השותפין וקח בחצר השותפין אינו משלם אלא חצי נזק : **במתני'** ישור שהיה מתכוין לחבירו והכה את האשה ויצאו ילדיה פטור מרכי ולדות ואדם שהיה מתכוין לחבירו והכה את האשה ויצאו ילדיה משלם דמי ולדות כיצד משלם דמי ולדות 'שמין את האשה כמה היא יפה עד שלא ילדה ובמה היא יפה משילדה אמר רבן שמעון בן גמליאל אם

למה מקום בחצר והויא ליה חצר השותפין וקח בחצר השותפין אינו משלם אלא חצי נזק : **במתני'** ישור שהיה מתכוין לחבירו והכה את האשה ויצאו ילדיה פטור מרכי ולדות ואדם שהיה מתכוין לחבירו והכה את האשה ויצאו ילדיה משלם דמי ולדות כיצד משלם דמי ולדות 'שמין את האשה כמה היא יפה עד שלא ילדה ובמה היא יפה משילדה אמר רבן שמעון בן גמליאל אם

שניהם ברשות . כגון ברה"ר או חצר השותפין או שנתנו לו בעל הבית רשות ליכנס : או **שניהם שלא ברשות** . כגון שניהן רלוין ברה"ר : **היוקו** . בידים זה את זה וחפ"י שלא במתכוין : **חייבין** . דבזמין לא שני לן בין מתכוין לשחין מתכוין והא דתנן בהמניח (לעיל דף נב.) שנים שהיו מהלכין ברה"ר והיוקו זה את זה זה פטורין והוא היוקו הזקוק הוא ולא דק בלישניהם : **דברשות פטור** . בין היוקו דבדידים בין היוקו דממילא ובדלא ידע ליה : **שפכאיש בעטת נפלים** . דהוי מויק ממס ולא דמי לבזר : **ומיס כלים** . כל חפלים ככלים ללא חייב צבור (*עלה מיטה אלא על נוקי בהמה) ושאר חפלים היוקו זו היא מיתתן : **מאי איכא למימר** . הא לית ליה תורת צור וממונו הוא ומשורו למדנו ולא פטור ציה כלים : **מגופו** . שהיה מולוכך בטיט : **אכל מריסיה** . לאו גופיה הוא דסרחו דבזילה ממילא חתי לה ובזילה גרמא הוא שגורמת לכתיון שיבא : **בר קטלא הוא** . בזפילה קמיתא והיאך בל לדי מועד בשלמא גבי מועד דנגיחות איכא למימר כדלמרינן בפירקין דלעיל (דף מה.) דקבל וערק ח"ל בשחין מכירין את השיר חי נמי שהזמו זוממי זוממין אבל זה לא עלה מן הצבור מאליו וליכא למימר ערק ולא חין מכירין ולא הזמו דמילתא דלית ליה קלא היא : **דחוא ירוקא** . עשב על פי הצבור ובלא לחבל ונפל דהך בפילה לא חייבין ומיהו כופר שלא בזוונה משלם בזפילה אחרונה וחפ"י שאין השור בסקילה ושמעין לרב (לעיל דף נז.) דלמר פטור מזה ומזה ה"מ במועד לנגיחות בזוונה וערק לאגמא בראשונה *ונתח' ד' שלא בזוונה פטור ליה מגזירת הכתוב דכתיב השור יסקל וגם בעליו וגו' כל זמן שאין השור בסקילה חין בעלים משלמין כופר אבל זה שלא היתה בו חייב סקילה כלל חין העדלתו אלא לכופר של סן ורגל בחצר הניזק דחוקמין ברגל שדרסה ע"ג חיתוק בחצר הניזק דאיכא כופר ברגל ואף על גב דשלא בזוונה הוא ואין השור בסקילה וה"ל דחוא ירוקא ונפל חולדה דסן היא דמתכוין להגחתי וחפ"י משונה הוא ואין חין כיון דחייב ליה אורחא הוא ולא חוקמי להך בפילה אחרונה במתכוין והשור בסקילה לא מזינן לגבי כוונה תם הוא וליכא כופר דהא כל כמה דלא חזי ירוקא לא חייב : **ושמואל אמר** . לעולם בתם ומתניתין חלי כופר קאמר ור' יוסי היא : עולא מוקיס לה נמי בתם וכופר שלם : **סיינו דקתני אביו או בנו** . דהוי קרן בחצר הניזק דמשלם כופר שלם אלא לשמואל דלמר חלי כופר מאי חייבא כו' : **מי שנסה וכו'** . רישא רבנן וסיפא רבי : **כולה רבי היא** . וסיפא דוקא ורישא לא תידוק מניה הא סתמא הווק חייב דודאי סתמא נמי היוק חייב הווק פטור והאי דנקט ושמרו לחיוביה נזק שלם קאמר את הווק שורו של בעל חצר הא סתמא חלי נזק : **במתני'** שור שניהם מתכוין

למה מקום בחצר והויא ליה חצר השותפין וקח בחצר השותפין אינו משלם אלא חצי נזק : **במתני'** ישור שהיה מתכוין לחבירו והכה את האשה ויצאו ילדיה פטור מרכי ולדות ואדם שהיה מתכוין לחבירו והכה את האשה ויצאו ילדיה משלם דמי ולדות כיצד משלם דמי ולדות 'שמין את האשה כמה היא יפה עד שלא ילדה ובמה היא יפה משילדה אמר רבן שמעון בן גמליאל אם

למה מקום בחצר והויא ליה חצר השותפין וקח בחצר השותפין אינו משלם אלא חצי נזק : **במתני'** ישור שהיה מתכוין לחבירו והכה את האשה ויצאו ילדיה פטור מרכי ולדות ואדם שהיה מתכוין לחבירו והכה את האשה ויצאו ילדיה משלם דמי ולדות כיצד משלם דמי ולדות 'שמין את האשה כמה היא יפה עד שלא ילדה ובמה היא יפה משילדה אמר רבן שמעון בן גמליאל אם

למה מקום בחצר והויא ליה חצר השותפין וקח בחצר השותפין אינו משלם אלא חצי נזק : **במתני'** ישור שהיה מתכוין לחבירו והכה את האשה ויצאו ילדיה פטור מרכי ולדות ואדם שהיה מתכוין לחבירו והכה את האשה ויצאו ילדיה משלם דמי ולדות כיצד משלם דמי ולדות 'שמין את האשה כמה היא יפה עד שלא ילדה ובמה היא יפה משילדה אמר רבן שמעון בן גמליאל אם

למה מקום בחצר והויא ליה חצר השותפין וקח בחצר השותפין אינו משלם אלא חצי נזק : **במתני'** ישור שהיה מתכוין לחבירו והכה את האשה ויצאו ילדיה פטור מרכי ולדות ואדם שהיה מתכוין לחבירו והכה את האשה ויצאו ילדיה משלם דמי ולדות כיצד משלם דמי ולדות 'שמין את האשה כמה היא יפה עד שלא ילדה ובמה היא יפה משילדה אמר רבן שמעון בן גמליאל אם

למה מקום בחצר והויא ליה חצר השותפין וקח בחצר השותפין אינו משלם אלא חצי נזק : **במתני'** ישור שהיה מתכוין לחבירו והכה את האשה ויצאו ילדיה פטור מרכי ולדות ואדם שהיה מתכוין לחבירו והכה את האשה ויצאו ילדיה משלם דמי ולדות כיצד משלם דמי ולדות 'שמין את האשה כמה היא יפה עד שלא ילדה ובמה היא יפה משילדה אמר רבן שמעון בן גמליאל אם

למה מקום בחצר והויא ליה חצר השותפין וקח בחצר השותפין אינו משלם אלא חצי נזק : **במתני'** ישור שהיה מתכוין לחבירו והכה את האשה ויצאו ילדיה פטור מרכי ולדות ואדם שהיה מתכוין לחבירו והכה את האשה ויצאו ילדיה משלם דמי ולדות כיצד משלם דמי ולדות 'שמין את האשה כמה היא יפה עד שלא ילדה ובמה היא יפה משילדה אמר רבן שמעון בן גמליאל אם

למה מקום בחצר והויא ליה חצר השותפין וקח בחצר השותפין אינו משלם אלא חצי נזק : **במתני'** ישור שהיה מתכוין לחבירו והכה את האשה ויצאו ילדיה פטור מרכי ולדות ואדם שהיה מתכוין לחבירו והכה את האשה ויצאו ילדיה משלם דמי ולדות כיצד משלם דמי ולדות 'שמין את האשה כמה היא יפה עד שלא ילדה ובמה היא יפה משילדה אמר רבן שמעון בן גמליאל אם

למה מקום בחצר והויא ליה חצר השותפין וקח בחצר השותפין אינו משלם אלא חצי נזק : **במתני'** ישור שהיה מתכוין לחבירו והכה את האשה ויצאו ילדיה פטור מרכי ולדות ואדם שהיה מתכוין לחבירו והכה את האשה ויצאו ילדיה משלם דמי ולדות כיצד משלם דמי ולדות 'שמין את האשה כמה היא יפה עד שלא ילדה ובמה היא יפה משילדה אמר רבן שמעון בן גמליאל אם

שניהם ברשות [כגון ברה"ר או חצר השותפין, או שבעל הבית נתן לו רשות להיכנס] או שניהם שלא ברשות [כגון שניהם רצים ברה"ר]³⁴, הזיקו זה את זה [בדיים, אפילו שלא בכוונה], חייבים [שכן בנוזיקין לא מחלקים בין מתכוין לאינו מתכוין], ואם הוזקו זה בזה, פטורין³⁵. טעם הדבר ששניהם ברשות או שניהם שלא ברשות, אבל [אם] אחד ברשות ואחד שלא ברשות, [זה שהוא] ברשות, פטור [בין הזיק שבידים בין הזיק דממילא, כשלא ידע ליה, וזה שהוא] שלא ברשות, חייב.

נפל לבור והבאיש מימיו, חייב. אמר רבא, לא למדנו [שהוא חייב] אלא כשהבאיש בשעת נפילה³⁶ [דהוי מזיק ממש], אבל לאחר נפילה, פטור, למה. הוי [גופו של] שור בור, ומים כלים [שכל כל חפצים נחשבים כלים חרץ מבני אדם ובעלי חיים], ולא מציינו בור שחייב בו את הכלים. זה מובן לפי שמואל, שאמר כל תקלה הוא בור, אבל לפי רב, שאמר [כל חפציו נחשבים כמזיק של שור] עד שמפקרו [ורק אז הוא בור], מה נאמר. אלא אם למדנו כך למדנו, אמר רבא, לא שנו אלא שהבאיש מגופו [שהיה מלוכלך בטיט], אבל הבאיש מריחו [שאינו מגופו, שהרי הסרחון של הנבילה בא ממילא], פטור. למה. הוא רק גרמא, וגרמא לא מחייב.

היה אביו או בנו לתוכו, משלם את הכופר. ולמה. הרי הוא תם. אמר רב, מדובר [בשור שהוא] מועד ליפול על בני אדם בבורות³⁷. אם כן, הוא חייב סקילה [בפעם הראשונה, ואין הוא מגיע לידי מועדות]. אמר רב יוסף, [מדובר שהשור] ראה ירק [בשפת הבור, והלך לאכלו] ונפל [והרי לא התכוין לפנילה, וכופר שלא בכוונה חייב בנפילה האחרונה, אע"פ שאין השור חייב סקילה (עי' לעיל מד)].

שמואל אמר [להסביר את המשנה אחרת מרב], מי זה [מחבר של המשנה]. ר' יוסי הגלילי היא, שאמר, תם משלם חצי כופר [ומה שכתוב במשנה שחייב כופר, היינו רק חצי כופר].

עולא אמר, ר' יוסי הגלילי היא, שאמר כר' טרפון, שאמר, קרן בחצר הניזק, משלם נזק שלם, והוא הדין שמשלם כופר שלם. זה מובן לפי עולא, היינו שנאמר "היה אביו או בנו לתוכו [שכן זה מדויק שזה בחצר הניזק], אבל לפי שמואל, מה קרה [שנזכר דווקא] אביו או בנו, אפילו אחר נמי. כתוב דבר שהוא דרכו להיות.

ואם הכניס ברשות, בעל חצר חייב [כר]. למדנו, רב אמר, ההלכה הוא כמו התנא הראשון, ושמואל אמר, ההלכה כרבי. הרבנים למדו, [אם בעל

³⁴ עי' חידושי הגר"ח: שניהם ברשות או שניהם שלא ברשות הזיקו זה את זה חייבין הוזקו זה בזה פטורין. שאלו את הגר"ז, בהא דק"ל דשניהם שלא ברשות ג"כ פטורים מהו שם הפטור, והשיב, בדגמ' מוכח דשלא בכוונה החיוב הוא אף באדם מדין שמירה, דגם באדם חיובו הוא מדין שמירה, דה"ל לשמור את עצמו, וכלשון הגמ' (לעיל ד' ע"א) אדם שמירת גופו עליו, וא"כ שפיר יש לחלק ולומר בדשניהם שלא ברשות אין עליו חיובי שמירה כ"כ, שיהא עליו דין דאדם מועד לעולם. ועי' רמב"ם (פ"ו מהל' חובל ומזיק ה"ג) פוסק בדשניהם ברשות אף אם הזיקו ז"א³⁸ פטורים, משום דברשות חסר בהמזיק, דמזיק הוא דוקא שלא ברשות היינו אם השלא ברשות הזיק את הברשות, ורה"ר חידשה התורה דחייב אבל ברשות המזיק חסר בהמזיק, וגם באדם ברה"ר ברשות חסר בהמזיק משום דברשות.

ועי' הגר"ד פ: בתוס' פירשו, דברשות ושלא ברשות היינו דנכנסו לחצר בעה"ב ברשות או שלא ברשות.

והטעם דהזיקו חייבין, משום שיש לו לאסוקי אדעתיה דכמו שנתנו לו רשות, כמו כן נתנו גם לאחר רשות, או כמו שהוא נכנס שלא ברשות, שמא גם אחר נכנס שלא ברשות.

אבל אם אחד נכנס ברשות, והאחד שלא ברשות, האי יש לו לאסוקי אדעתיה בהאי, והאי אין לו לאסוקי אדעתיה בהאי.

והנה כתב בשטמ"ק (בשם הר"א מגרמי"א) וז"ל דברשות פטור ואין להקשות לפי' התוס' הא(י) (דאיבעי לו לאסוקי אדעתיה שמא יכנס ברשות, דלעולם לאו פשיעה הוי אפי' שנכנס חבירו כמו כן ברשות אלא משום דאדם מועד לעולם, ע"כ.

וכונתו להקשות מ"ט זה שנכנס ברשות לא הוי לו לאסוקי אדעתיה שיכנס עוד אדם, דנהי דשמא יכנס שלא ברשות לא ה"ל לאסוקי אדעתיה מ"מ הא [אכתי ה"ל לאסוקי אדעתיה] שמא יכנס ברשות, וא"כ אפי' דנכנס שלא ברשות, ה"ל לאסוקי אדעתיה דשמא יש שם אדם.

ועי' תירץ דכל עיקר סברא זו [אפי' בנכנס ברשות], דאמרין דאיבעי לו לאסוקי אדעתיה, לא הוי פשיעה מחמת כן, אלא אנוס הוא, ורק דאפ"ה חייב משום דאדם מועד לעולם, וא"כ זה דוקא כשחבירו נכנס ברשות, אבל כשנכנס שלא ברשות, פטור.

ואכן אכתי צ"ב דס"ס כיון דאמרין דברשות נמי הוי אנוס, ואפ"ה חייב משום דאדם מועד לעולם, א"כ מהאי טעמא ליחייב אף כשהשני שלא ברשות.

ואולי ל"ל דכל החיוב דאדם מועד לעולם אפי' כשהוא אנוס, היינו דוקא היכא דהשני אינו פושע, אבל אם השני פושע, הוי איהו דאזיק אנפשיה, ותו אין המזיק חייב.

הבית ואומר לבעל השור הרוצה להכניס את שורו לחצרו] כנוס שורך ושמרן [אתה, אז אם] הזיק [רשותו של בעל הבית] חייב [בעל השור, אבל אם השור עצמו] הוזק [בעל הבית] פטור. [אבל אם הבעל הבית אומר] כנוס שורך ואני אשמרנו, [אז אם השור] הוזק [בעל הבית] חייב, [ואם השור] הזיק [לרכושו של בעל הבית] פטור [בעל השור]. זה עצמו קשה, שאמרת, כנוס שורך ושמרן, [אם] הזיק חייב, [ואם] הוזק פטור. טעמו [של דבר משום] שאמר לו "שמרו", [ומשמע רק בגלל זה] חייב בעל השור ופטור בעל חצר, הרי בסתם [שלא אמר לו כלום, רק אמר לו "כנוס שורך"], חייב בעל חצר ופטור בעל השור, שמן הסתם הוא מקבל עליו שמירה. אבל נאמר בסוף, כנוס שורך ואני אשמרנו, [אז אם] הוזק חייב, הזיק פטור, טעמו של דבר שאמר לו "ואני אשמרנו", הוא שחייב בעל החצר ופטור בעל השור, הרי בסתם, חייב בעל השור ופטור בעל חצר, שמן הסתם לא מקבל עליו שמירה, באנו לשיטת רבי, שאמר [שאין לבעל הבית אחריות] עד שהבעל הבית מקבל עליו שמירה. [יוצא לפי זה] שהתחלה [של המשנה היא] הרבנן, והסוף הוא רבי.

א"ר אלעזר, תשבור [את המשנה לשנים], מי שלימד את זה לא לימד את זה [ונכון ההתחלה היה רבנן והסוף רבי].

רבא אמר, כל [המשנה] היא הרבנן, ומאחר והביאו בתחילת [המשנה] שמרו, לימדו בסוף "ואני אשמרנו" [אבל רק ההתחלה היא מדויק, והסוף לא מדויק, ואפילו לא אמרו "ואני אשמרנו" דינו כן].

רב פפא אמר, כל [המשנה] היא רבי, [והוא] סובר כר' טרפון, שאמר, קרן בחצר הניזק, משלם נזק שלם, ולכן כשאמר לו "שמרו", לא מקנה לו מקום בחצרו, והוי קרן בחצר הניזק, וקרן בחצר הניזק משלם נזק שלם. [ואם] לא אמר לו שמרו, הקנה לו מקום בחצרו, והוי חצר השותפין, וקרן בחצר השותפין אינו משלם אלא חצי נזק [ואין דיוק לא מההתחלה ולא מהסוף].

מתני'. שור שהיה מתכוון לבן אדם, [וטעה] והכה את אשה [בהריון] ויצאו ילדיה, פטור מדמי ולדות. ואדם שהיה מתכוון לבן אדם, [וטעה] והכה את אשה ויצאו ילדיה, משלם דמי ולדות³⁸. איך שמים דמי ולדות³⁹. שמים את האשה כמה היא שוה טרם שילדה, וכמה היא שוה משפילה. אמר רבן שמעון בן גמליאל,

ולכן דוקא כשהשני נכנס ברשות, דהא אנוס יש לחייב את המזיק מחמת אדם מועד לעולם, אבל כשהשני נכנס שלא ברשות דהוא פושע, פטור הראשון. אך אכתי צ"ע מ"ט נחשב השני שנכנס שלא ברשות פושע, דהא אמרין דסברא זו דאיבעי לו לאסוקי אדעתיה, אין עושה אותו פושע, [וא"כ מ"ט נחשב שהשני פשע והזיק את עצמו מחמת שהיה לו לחשוב שאחר נכנס שיכול להזיק].

אכן היה מקום לחלק דהא דכתבנו דסברא זו דאיבעי לו לאסוקי אדעתיה לא חשיב פושע, היינו רק לגבי זה שנכנס ברשות, ומשום דכיון שכבר נתן לאחד רשות ליכנס, ודאי שלא יתן לעוד אחד, [כיון דמסתמא נותן רק לאחד רשות].

משא"כ לגבי זה שנכנס שלא ברשות, שפיר הוי סברא זו, פשיעה, דהיה צריך לחשוב שנתן לאיזה אדם רשות ליכנס.

אכן זה דוחק לומר כן, אלא כמו דלגבי הנכנס ברשות לא חשיב פושע מחמת סברא זו דאיבעי לו לאסוקי אדעתיה, כמו כן זה שנכנס שלא ברשות לא הוי פושע, ואכתי צ"ב מ"ט פטור.

ואפשר לומר דהא דהשלא ברשות חשיב פשע, אינו משום דאיבעי לו לאסוקי אדעתיה, רק דזה גופא הפשיעה מה שנכנס שלא ברשות, ולכן ממילא כיון דאיבעי לו לאסוקי אדעתיה, ממילא הוי איהו דאזיק אנפשיה, ופטור זה שנכנס ברשות.

³⁵ עי' ש"ע (ח"מ סי' שעח ס"ז): הובא לעיל הערה .

עי' ש"ע (ח"מ סי' תכא ס"ח): היו שניהם ברשות או שניהם שלא ברשות והוזקו זה בזה, שניהם פטורים, הזיקו זה את זה בכוונה שניהם חייבים ועי' לעיל סי' טעה:

ביאור: היו שניהם ברשות כו' - כבר נתבאר טעמו, דכל ששניהן שוין הן היה לזה לשמור כמו זה, וכיון שהזיקו שלא בכוונה זה את זה אהיזק כזה מחלי מתחילה אהדדי (סמ"ע).

³⁶ עי' ש"ע (ח"מ סי' שצח ס"ד): הובא לעיל הערה 16.

³⁷ עי' רמב"ם (נזקי ממון פ"י ה"ז): הובא לעיל הערה .

³⁸ עי' ש"ע (ח"מ סי' תכג ס"א): הובא לעיל הערה .

³⁹ עי' ש"ע (ח"מ סי' תכג ס"א): הובא לעיל הערה .

ועי' רמב"ם (ח"מ פ"ד ה"ב): וכיצד משערין דמי ולדות שמין את האשה כמה היתה יפה עד שלא ילדה וכמה היא יפה משילדה ונותנין לבעל, אם מת הבעל נותנין ליורשיו, ואם נגפה אחר מיתת הבעל אף דמי ולדות * לאשה. [ראב"ד] ואם נגפה אחר מיתת הבעל אף דמי ולדות לאשה. א"א אין דבר זה מחוור מן ההלכה דאפילו לרבא דאמר /בבא קמא/ (מט) בשחבל בה לאחר מיתת הגר זכיא לה איהי בגויהו הני מילי אשת הגר שאין לו יורשים דקדמה איהי וזכיא בגויהו אבל אשת ישראל שיש לו יורשים לעולם הם ליורשיו. +

ועי' לעיל הערה בשם הא"ש.

א"כ, [רואים שדווקא] האשה משבחת יותר לאחר שילדת. אלא, שמיין את הולדות כמה הן שוים ונותן לבעל [שהתורה זכתה לו שנאמר "בעל האשה"], ואם אין לה בעל, נותן ליורשיו⁴⁰. [ואם היא] היתה שפחה ונשתחררה או גיורת [הנשואה לגר שמת, שאין לו יורשים]⁴¹, המפיל את עובריה פטור.

גמ'. [ממשמעות המשנה ש] הטעם [שהוא פטור מפני שהוא] מתכוון לאדם אחר, הרי [אם השור] מתכוון לאשה, [כן] משלם דמי ולדות. נאמר, שזה פירחה לרב אדא בר אבהו (לעיל דף מב ע"ו), שאמר רב אדא בר אבהו, שוורים שנתכוונו לאשה, פטורים מדמי ולדות. אמר רב אדא בר אבהו, הוא הדין אפי' נתכוונו לאשה גם כן פטורים מדמי ולדות⁴², וזה שכתב שור שהיה מתכוון לבן אדם אחר. מאחר ורצה לכתוב בסוף [המשנה] אדם שהיה מתכוון לבן אדם אחר, שכך כתוב בפסוק [כי יצו אנשים, אם כן משמע שהוא מתכוון לבן אדם אחר]. גם כתוב בתחילת המשנה שור שהיה מתכוון לבן אדם.

אמר רב פפא, שור שנגח את השפחה והפילה עובריה, משלם דמי ולדה⁴³, למה. הוא הזיק חמורה מעוברת⁴⁴, שנאמר בפסוק "שבו לכם פה עם החמור", עם הדומה לחמור.

כיצד משלם דמי ולדות. [למה נאמר] דמי ולדות, היה צריך לכתוב "שבח ולדות" [שהיה שמים את האשה וכו', ויש בכלל השמנה זו דמי הולדות, וכמה שהאשה נראית יורת משובת ובעלת אברים מפני העובר ובה דמיה של האשה יותר יקרים. נכון] כך נאמר, כיצד משלם דמי ולדות ושבח ולדות [שהם משיבחים את האשה]. שמים את האשה כמה היא שוה טרם שילדה, וכמה היא יפה לאחר שילדה [פ' שהפילה, ונפחתו דמיה, וזה נותנים לבעל].

אמר רשב"ג, א"כ, משהאשה יולדת משבחת. מה הוא אמר [שמשמע מדבריו שהוא סובר שהאשה נשבחת יותר אחרי הלידה להיפך מהתנא הראשון]. אמר רבה, כך אמר, וכי אשה משובחת קודם שתלד יותר מלאחר שתלד. והרי אשה משובחת לאחר שתלד יותר מקודם שתלד. **אלא שמיין את הולדות ונותנין לבעל.** וכן למדנו, וכי אשה משובחת קודם שתלד יותר מלאחר שתלד. והלא אשה משובחת לאחר שתלד יותר מקודם שתלד. אלא שמיין את הולדות ונותנים לבעל.

רבא אמר, כך אמר, וכי אשה למי שילדת [פ' למי שזכתה התורה דמי הולדות] משובחת [פ' נותנים לו גם כן את דמי נפח שלה, שבזה דמי גופה

מתעלים], ואין לעצמה בשבח ולדות כלום. אלא שמיין את הולדות ונותנין לבעל, ושבח ולדות [בגופה] חולקים [שכן דמי הנפח באים בגלל שניהם]. וכן למדנו, אמר רשב"ג, וכי אשה למי שילדת משובחת, ואין לעצמה בשבח ולדות כלום. אלא שמים נזק בפני עצמו [פ' כחש הגוף מחמת המכה] וצער בפני עצמו [פ' ככל מכה], ושמים את הולדות ונותנים [את דמיהם] לבעל, ושבח ולדות [פ' פחת דמי נפח גופה מחמת ריקון הולד] חולקים. זה סתירה בדברי רשב"ג. אין קושי, כאן במבכרת [פ' שילדת לפעם הראשונה, שדמיה פחותין קודם לידה מלאחר לידה שכן היא מסוכנת], כאן בשאינה מבכרת [פ' אחרי הלידה הראשונה זה לא מסוכן כל כך].

ורבנן שאומרים שבח ולדות נמי לבעל, למה. כמו שלמדנו, משמע מזה שנאמר "ויצאו ילדיה", איני יודע שהיא הרה. מה מלמד הנאמר "הרה". לומר לך, שבח הריון לבעל. ורשב"ג, ה"הרה" הזה, איך הוא דורש אותו. הוא צריך את זה לכמו שלמדנו, ר"א בן יעקב אומר, לעולם אינו חייב עד שיכה אותה כנגד בית ההריון. אמר רב פפא, אל תאמר כנגד בית הריון ממש, אלא כל מקום שעולה בו חמימות לולד [פ' כנגד כל החלל כולו], להוציא יד או רגל, שלא [חשיב כמכה שגרם הפלה].

היתה שפחה ונשתחררה או גיורת, פטור.⁴⁵ אמר רבה, לא למדנו כך אלא שחבל בה בחיי הגר ומת הגר, שמאחר וחבל בה בחיי הגר, וזה בו [פ' בדמי ולדות] הגר, וכיון שמת הגר, [המכה] זכה בו [בחזרה] מן הגר. אבל חבל בה לאחר מיתת הגר, היא זוכה בהם [בדמי ולדות, שהולדות הם נכסי הבעל, וכשמת הגר והיא מעוברת היא החזיקה בהם, והיא קודם לכל אדם], ו[המכה] חייב לשלם לה. א"ר חסדא, [איך] בעל השמועה [אמר כך], וכי הולדות הם קשרי [פ' שקית מעות] הם, וזוכים בהם. אלא אם הבעל קיים, הרחמן [פ' ה' ית' בתורה] זיכה לו אותם [או ליורשיו], ואם הבעל לא קיים [בשעת החבלה], לא [פ' אין מי לתבוע את דמי הולדות].

שאלו שאלה מברייטא, [אם] הכה את האשה ויצאו ילדיה, נותן נזק וצער לאשה ודמי ולדות לבעל, ואם הבעל לא קיים, נותן ליורשיו, ואם האשה לא קיימת, נותן [נזק וצער] ליורשיה [כאשר היא גרושה, ואם היא היתה שפחה ונשתחררה או גיורת, [המכה] זכה. אמרו [התלמידים בבית המדרש], ולמה זה יותר טוב מאשר המשנה שלנו, שהעמדנו אותו שחבל בה בחיי הגר ומת הגר. כאן גם כן [נאמר] שחבל בה בחיי הגר ומת הגר. ואם רצה לומר, [אפילו] לאחר מיתת הגר,

אלא דא"כ צ"ב, איך כתבו התוס' דמ"מ ירושה שייך בהם, הרי עדיין לא זכה כלל בהולדות.

וכתב בברכ"ש דהיינו משום דהם יורשין את ה"דין" שהיה לאב, והווי כמו איתא לבעל.

אבל אשה דאינה יורשת, לכן כיון דאף הבעל לא זכה עדיין בהולדות, ליתא נמי לאשה.

אבל רבה סובר דהבעל זוכה בהולדות תיכף, קודם החבלה וכיון שכבר זכה נעשה בהן דין ממונות ולכן ממילא שפיר זוכה אף האשה, מהפקר. אבל ע"כ פ' לכר"ע בלא בעל ליכא כלל פרשה דדמי ולדות, וא"כ בשפחה דליכא בעל הא לא שייך פרשת דמי ולדות, רק דחייב מחמת חמרתא מעברתא, וא"כ אמאי לא אמר כן רב פפא אף באנשים], [ועיין בסמוך].

ואולי י"ל דבאמת אין החידוש דרב פפא דאיכא חיוב דמי ולדות מדין חמרתא מעברתא, דזה ודאי ידענו אף בלא רב פפא דבאדם שחבל בשפחה הוי הזכות לאדון בדמי ולדות [מחמת חמרתא מעברתא], והוי דין האשה וילדיה תהיה לאדוניה דהולד עבד, וממילא דהווי הולדות נמי ממונו של האדון, וחייב ממילא מחמת חיוב נזקין.

ורק דס"ד דכיון דבדמי ולדות דאשה איכא מיעוט אנשים ולא שוורים, דשוורים אין משלמים דמי ולדות, א"כ נימא דגם בחיוב דמי ולדות דשפחה דהוי מחמת נזקין, נמי יהיו שוורים פטורין.

וע"ז אמר רב פפא דבשפחה דהחיוב מחמת חמרתא מעברתא, חייבין, דכל המיעוט קאי רק כשמשלם מחמת הפרשה של דמי ולדות, ולא כשמשלם מחמת היזק. ע"י המשך דבריו בהערה ז.

⁴⁵ ע"י ש"ע (ח"מ סי' תכג ס"ב): היתה נשואה לגר, וחבל בה בחיי הגר, נותן דמי ולדות לבעל. מת הגר, פטור. ואם חבל בה אחר מיתת הגר, זכתה היא בדמי ולדות [רמב"ם ח"מ פ"ד ה"ג]. (ו"א דהוא פטור [ראש]):

ביאור: מת הגר פטור - פירוש, ואינם נותנים ליורשיו, דאין יורשי הגר יורשים אותו וכמ"ש לעיל בסימן רע"ה סעיף א' (סמ"ע).

זכתה היא בדמי כו' - דומיא דאשה ישראלית שנגפה אחר מיתת הבעל, דפסק המחבר לעיל סעיף א' דנותנין לאשה דמי הולדות ולא ליורשיו (סמ"ע).

דהוא פטור - הוא ג"כ מטעם דס"ל ל"א הנ"ל באשה דעלמא דאין האשה זוכה בה כ"א יורשיו, ובגר דאין יורשיו יורשין אותו ממילא פטור הנוגף (סמ"ע).

⁴⁰ ע"י ש"ע (ח"מ סי' תכג ס"א): הובא לעיל הערה .

⁴¹ ואותו דבר בישראלית הנשואה לגר שמת, אלא שדרכו של גיורת להתחתן עם גר (רש"י).

⁴² ע"י ש"ע (ח"מ סי' תה ס"ג) הובא לעיל הערה ו.

⁴³ ע"י ש"ע (ח"מ סי' תה ס"ג) הובא לעיל הערה ו.

⁴⁴ ומשמע דכל החידוש הוא דוקא בשור שנגח, אבל אדם שהכה את השפחה ויצאו ילדיה, פשוט שחייב דלא גרע משאר דמי ולדות דאשה.

וקשה דהא אף באדם לולא הטעם דחמרתא מעברתא לא היה חייב בדמי ולדות. דהא בגמ' להלן (בסמוך) פליגי רבה ורב חסדא ב[נשואה לגר ומת הגר ו]חבל בה אחר מיתת הגר אי חייב דמי ולדות לאשה, דרב חסדא סבר דוולדות לאו צריינינהו, והתורה זיכתה רק לבעל, וכשאין בעל פטור מדמי ולדות.

וא"כ הרי לפ"ז ה"ה בחבל בשפחה דליכא דין בעל, לא שייך כלל חיוב דמי ולדות מחמת הפרשה דדמי ולדות, ורק משום [פרשת נזיקין] דהוי חמרתא מעברתא של האדון, וא"כ הרי גם באדם בעינן להחידוש של חמרתא מעברתא, ומ"ט אמר רב פפא דין זה רק ב"שור" שנגח את השפחה.

ואמנם אף לרבה דחולק על רב חסדא וסובר דאף בדליכא בעל, הוי דין דמי ולדות לאשה, נמי קשה.

דהא ביאר בברכת שמואל (סי' כ"ט סק"א) דזה ודאי דאף הוא מודה דולדות לאו צריינינהו, וכל החיוב הוי תשלום מחודש דוקא ע"ז זכות הבעל, מנוה"כ מן הפרשה דכאשר ישית עליו בעל האשה.

ורק דסובר דאחר שזכתה לו תורה הולדות, יש לו בגוף הולדות דין בעלים, ונעשה בהם דין ממונות נמי להוריש, וממילא כמו כן כשאין לו יורשים נעשים הפקר כשאר ממונו של גר, וזוכה האשה בהולדות מהפקר.

אבל ע"כ פ' כל זה הוי רק כשהיה בעל זוכה בהולדות, דע"ז חל בהם דין שלו, ונעשה בהם דין ממונות, אבל בלא זכות הבעל, אף רבה מודה דליכא כלל דין דמי ולדות.

וא"כ קשה דבשפחה דליכא כלל דין בעל, הרי ליתא כלל להפרשה דדמי ולדות, וא"כ הרי גם באנשים בעינן דוקא לטעמא דחמרתא מעברתא, ולא רק בשוורים ואמאי אמר כן רב פפא רק בשור.

[ובעיקר סברת מחלוקת דרבה ור"ח, ביאר בברכ"ש (שם), הובא להלן ס"ק קט"ד] דרב חסדא סובר דאטו ולדות צריינינהו, דלא שייך לומר דכבר זכה בהם תיכף ונעשו ממונו, ורק דכל עיקר הזכיה זכתה תורה לבעל רק בשעת החבלה, ומש"ה דוקא איתיה לבעל זכה לו רחמנא, אבל אי ליתיה לבעל ליכא להזוכה שיזכה.

שור שנגח את הפרה פרק המישי בבא קמא

ממ

עין משפט
נר מצוה

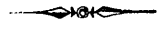
לב א מיי' פ"ד מהלכות
חובל ומזיק הלכה
ג ועין בשבועות וכו' מ
סוג עשין ע טו"ע ח"מ
סימן תכג סעיף ח :

לב ב נ מיי' ס"א מהל'
נזק ממון הלכה ג
ד סוג עשין טו טו"ע
ח"מ סימן תס סעיף ג :

לד ד ה מיי' פ"ד מהל'
חובל ומזיק הלכה
ג ד סוג עשין טו טו"ע
ח"מ סימן תכג סעיף ב :

דגהות הבי'ח
(ח) נב' ושבת ולדות
מיבע ליה : (ב) רשי'
ד'ה ושמי' ולדות ונותני'
כל : (ג) ד'ה זכ'ה וכו'
בעליהן הן וכשמת :
(ד) תי' ד'ה תמרת'ה
(ו') הכתוב שור מדמי
ולדות :

דגהות הנרי'א
(א) תי' ד'ה אטו ולדות
כו' ביו"ס' לא כו' ל'ב
וכ"ד ש"ס ורמב"ם
חולק (ועכ"ה ר"א סימן
תכ"ג ס"ק ד) :

גליון הש"ס
נב' כ"ה משלם דמי
ולדות טו"ע ל' ד' מ
ע"ה מוספות ד"ה וכן :

חברתא מעברתא כו' . ואל"ת הא גבי בור תגן בשליה פרקין
כפל לתוכו עבד או אמה פטור ולא אמרינן דהוי
כחמתא מעברתא ולא נמטתיה משור ולא אדם וכו' דהכא לא
מיטע הכתוב שור(ד) בדמי ולדות אלא במקום שאולדות של בעל כדכתי'
בעל האשה אבל כאן הולדות לארדון

דכתיב האשה וילדיה תהיה לאדוניה :
אמרי ולדות לרבי ינחאי(ב) צבורים
לא פליגי רב חסדא ומודה
הוא דזכו דהא כפחות צפרק נערה
(ד' מנ): אלטרין קרא למטוטי שאין
אדם מוריש זכות בתו לבטו והכא
ליכא מיטעו ועוד מדפריך לרבה
מזרייתא דהכא את האשה ומזיק
לה שחבל בחיי הגר אבל לרב חסדא
משמע דתייתא לאחר מיתת הגר
ודוקא גר אבל כשאינו גר משלם
דמי ולדות לורשים :

נבוי עדיף ממתניתין . ואל"ת ומארי'
ס"ד דמקנן וכי לא ידע דלא
עדיף ויש לומר משום דכתיב צרייתא
קתני נזק ועבר וכי יכיר דנזק ועבר
חיירי בכל ענין כמו כן זכה בדמי
ולדות חיירי בכל ענין :
ותני

שבנו לכם פה עם החמור *עם הדומה לחמור : כ"יצד משלם דמי ולדות :
דמי ולדות (ב) שבח ולדות מיבעי ליה הכי נמי קאמר ביצד משלם דמי ולדות
ושבח ולדות שמין את האשה כמה היא יפה עד שלא ילדה וכמה היא יפה
משילדה : אמר רשב"ג א"כ משהאשה יולדת משבחת : מאי קאמר אמר רבה
ה"ק וכי אשה משבחת קודם שתלד יותר מלאחר שתלד והלא אשה
משבחת לאחר שתלד יותר מקודם שתלד אלא שמין את הולדות ונותנין
לבעל תניא נמי הכי וכי אשה משבחת קודם שתלד יותר מלאחר שתלד
והלא אשה משבחת לאחר שתלד יותר מקודם שתלד אלא שמין את
הולדות ונותנין לבעל רבא אמר הכי קתני וכי אשה למי שיוולדת משבחת
ואין לעצמה בשבח ולדות כלום אלא שמין את הולדות ונותנין לבעל
ושבח ולדות חולקין תניא נמי הכי אמר רשב"ג וכי אשה למי שיוולדת
משבחת ואין לעצמה בשבח ולדות כלום אלא שמין נזק בפני עצמו וצער
בפני עצמו ושמין את הולדות ונותנין לבעל ושבח ולדות חולקין קשיא
דרשב"ג אדרשב"ג ל"ק כאן במבכרת כאן בשאינה מבכרת ורבנן דאמרי
שבח ולדות נמי לבעל מאי טעמא *כדתנן ממשמע שנאמר ויצאו
ילדיה איני יודע שהיא הרה מה ת"ל הרה לומר לך שבח הריון לבעל
ורשב"ג האי הרה מאי דריש ביה מבעי ליה לכדתניא ר"א בן יעקב אומר
לעולם אינו חייב עד שיכנה כנגד בית ההריון אמר רב פפא לא תימא
כנגד בית הריון ממש אלא כל היבא דסליק ביה שיחמא לולד לאפוקי
יד ורגל דלא : היתה שפחה ונשתחררה או גיורת פטור : אמר רבה לא
שנו הלא שחבל בה בחיי הגר ומת הגר דכיון דחבל בה בחיי הגר זכה בהו
גר וכיון דמת הגר זכה בהו מן הגר אבל חבל בה לאחר מיתת הגר וכי
לה איה בגוייהו ומיחייב לשלומי לה לדודה א"ר חסדא מרי דיכי אפיו ולדות
צריי גינדו וזכיא בהו אלא איתיה לבעל וכה ליה רחמנא ליתיה לבעל לא
מיתבי *הבה את האשה ויצאו ילדיה נותן נזק וצער לאשה ודמי ולדות לבעל
אין הבעל נותן ליורשיו אין האשה נותן ליורשיה היתה שפחה ונשתחררה או
גיורת זכה אמרי וכו' עדיפא ממתניתין דאוקימנא שחבל בה בחיי הגר ומת הגר
הכא נמי שחבל בה בחיי הגר ומת הגר ואיבעית אימא לאחר מיתת הגר
ותני

ולער כפני עמנו . וטוקא דהכא כחבלה דעלמא הקלוב במסכת כחובות כדפרישית לעיל : ושמי' ולדות . (ג) וטוקן כל דמיהן לבעל :
ושבת ולדות . דהיינו פחת דמי נפח גופה מחמת ריקון הולד חולקין : קשיא דר"ש כו' . דהכא קתני ושבת ולדות חולקין אלמא אשה
משבחת לימכר כשהיא הרה יותר מריקנית ולעיל קתני אשה משבחת משתלד יותר מקודם לכן : כמבכרת . דמיה פחותין קודם לידה
מלאחר לידה דמבוכנת היא : שיתמא . תמימות והיינו כנגד כל החלל כולו : זכיא כסו אפי' . דהא ולדות נכסי בעליהן (ג) וכשמת הגר
ועלדיה היא מעוברת היא החזקה בה והיא קודם לכל אדם הלכך כי חבל בה בטר הכי משלם לה בעל : מרי דיני . ככלל שמועה
זו הלכה מהתקומין דיכי (בראשית ז) : לרבי ינחאי . קשיא מעוט וספסי הן שפחה בהן מן ההפקר : אפי' לבעל . או ליורשיו
זכי לבו רחמנא : ליה רחמנא כו' . דחובא חימת אחי לה בשעת חבלה והרי אין לה חובעין : אין האשה נותן ליורשיה . הא חוקימנא
בגרסה לפיכך אין הבעל יורשה צפרק שור שנגח ד' וה' (ד' מנ) : זכא . החובל במה שבידו ואפי' לאחר מיתת הגר חבל בה זכה בה :

א"כ משתאשה יולדת כו' . מפרש בגמרא : וטוקן לבעל . שהורה
זכחה לו דכתיב בעל האשה (שמות כ) : היתה שפחה וששתחררה .
כלומר היתה משוחררת או גיורת נשואה לגר או לעבד משוחרר .
ואין לה בעל שמת פטור דהמחזיק בכבשי הגר שמת ואין לו יורשין
זכה וזה קודם לזכות בתה שבידו תורה אור

א"כ משהאשה יולדת משבחת אלא שמין
את הולדות כמה הן יפין ונותן לבעל יואם
אין לה בעל נותן ליורשיו היתה שפחה
ונשתחררה או גיורת פטור : (ג) מעמא
דמתכוין לחבירו הא מתכוין לאשה משלם
דמי ולדות לימא תיהוי תיובתא דרב אדא בר
אהבה *דאמר רב אדא בר אהבה שוורים
שנתכוונו לאשה פטורים מדמי ולדות אמר
לך רב אדא בר אהבה הוא הדין דיאפי'
נתכוונו לאשה נמי פטורים מדמי ולדות
והא דקתני שור שהיה מתכוין לחבירו
*אידיד דקא בעי למיתנא סיפא אדם שהיה
מתכוין לחבירו דהבי כתיב קרא קתני רישא
נמי שור שהיה מתכוין לחבירו אמר רב
פפא שור שנגח את השפחה ויצאו ילדיה
משלם דמי ולדות מאי טעמא חמתא
מעברתא בעלמא הוא דאזיק דאמר קרא

ה"ק קאמר כיצד משלם דמי ולדות
ושבת ולדות . שהן משביחין את
האשה : שמין את האשה . כמה
האשה יפה וכמה היא יפה עכ"ל
שלא ילדה וכמה היא יפה עכ"ל
כשתורקנה ונפתחו דמיה ונותן
לבעל וזוקה על אשה אינו בכלל
שומא זו ולזין כאן אלא פחת ריקון
העובר אבל כחש גופה מחמת המכה
ונפתחו דמיה משהיתה ראויה לימכר
כשהיתה בריאה ריקנית הוא נזק
ואינו של בעל אלא כשאר חבלה
הוא והדין קטוב כבכחות (ד' סה) :
בזמן שפחתה לה שני חלקים וכו' אחד
ובזמן שבגלו לו ב' חלקים כו' :
מאי קאמר . דמשמע דהכי קאמר
ליה דר"כ ליריך אית לך דמשהאשה שמת
יולדת משבחת וט"ק הא קאמר
דמפתחא : והלא אשה משבחת .
בדמים לאחר שתלד דמתחילה דמיה
פחותין לימכר שמבוכנת היא למות
בלער לידה והכי משמע מתניתין
איכ' דקן שמין כדקאמרת אשתכח
דלא יכיר ליה מדי דמשהאשה
יולדת משבחת : וכי נמי שפחה
יולדת . למי שזכחה תורה דמי ולדות
יהבינן נמי שבת דמי נפחא דמי
גופה מתעללי הא ודאי שבת דמי
כפחא מחמת גופה נמי אחי וזקן
הוא : חולקין . דמי נפחא מחמת
שכינה באין : אלא שמין נזק בפני
עמנו . היינו כחש הגוף מחמת מכה
ודמיה פחותים משהיתה ריקנית
צריאה ואין כאן שומת פחת ריקון :

ולער כפני עמנו . וטוקא דהכא כחבלה דעלמא הקלוב במסכת כחובות כדפרישית לעיל : ושמי' ולדות . (ג) וטוקן כל דמיהן לבעל :
ושבת ולדות . דהיינו פחת דמי נפח גופה מחמת ריקון הולד חולקין : קשיא דר"ש כו' . דהכא קתני ושבת ולדות חולקין אלמא אשה
משבחת לימכר כשהיא הרה יותר מריקנית ולעיל קתני אשה משבחת משתלד יותר מקודם לכן : כמבכרת . דמיה פחותין קודם לידה
מלאחר לידה דמבוכנת היא : שיתמא . תמימות והיינו כנגד כל החלל כולו : זכיא כסו אפי' . דהא ולדות נכסי בעליהן (ג) וכשמת הגר
ועלדיה היא מעוברת היא החזקה בה והיא קודם לכל אדם הלכך כי חבל בה בטר הכי משלם לה בעל : מרי דיני . ככלל שמועה
זו הלכה מהתקומין דיכי (בראשית ז) : לרבי ינחאי . קשיא מעוט וספסי הן שפחה בהן מן ההפקר : אפי' לבעל . או ליורשיו
זכי לבו רחמנא : ליה רחמנא כו' . דחובא חימת אחי לה בשעת חבלה והרי אין לה חובעין : אין האשה נותן ליורשיה . הא חוקימנא
בגרסה לפיכך אין הבעל יורשה צפרק שור שנגח ד' וה' (ד' מנ) : זכא . החובל במה שבידו ואפי' לאחר מיתת הגר חבל בה זכה בה :

לעיל מב.

שבת. ג. וט"ק

קדושין פה.
[יבמות כב.
כחובות ק"א.
גדה ז'ו.]

י"ל כדתניא

לעיל מב.

נאמר [שהמח' של רבה ורב חסדא הוא] כמו המחלוקת התנאים [הזה], בת ישראל שנשאת לגר ונתעברה ממנו, וחבל בה [אחר] בחיי הגר [והפילה עוברת], נתן דמי ולדות לגר, [אבל אם חבל בה] לאחר מיתת הגר, אחד לימד, חייב [המכה שלם דמי ולדות], ואחד לימד [שהמכה] פטור [מלשלם דמי ולדות לאף אחד]. במה [מדובר וכי] לא [מדובר, שהמח' רבה ורב חסדא] הוא מחלוקת תנאים.

לפי רבה ורבי זה מחלוקת תנאים [שכן רבה לימד חייב וכאן כתוב פטור], אבל לפי רב חסדא מי אמר שזה מחלוקת תנאים [פי' מי רוצה להעמיד את זה במחלוקת תנאים]. אין קושי [פי' רב חסדא יאמר ששני הברייתות הם תנאים כמוני, שפטור מדמי ולדות, וזה שכתו חייב מדבר בשבח ולדות, ולפי ר"ש שאמר האשה מקבלת חצי השבח ולדות, ומדובר שהיא עוד חיה], זה [שכתב לאחר מיתת הגר פטור, לומדים לפי שיטת] הרבנן [שאינן לאשה חצי שבח ולדות], [והברייתא ה] זה [שכתב לאחר מיתת הגר חייב] רשב"ג.

אם [המחבר הוא] רשב"ג, מה קרה [שמעמיד את זה] לאחר מיתה. אפי' מחיים [של הגר] גם כן יש לה חצי. [נכון] מחיים יש לה חצי [אבל] לאחר מיתה [היא זוכה] בהכל [פי' גם בחלק השבח ולדות של בעלה]. ואם תרצה לומה, שניהם רשב"ג, כאן [מדבר] בשבח ולדות, וכאן [מדבר] בדמי ולדות. אמרו [התלמידים בבית המדרש], משבח ולדות נלמד דמי ולדות [פי' כשם שהיא זוכה בחצי שבח ולדות של בעלה כאשר הוא מת, כך גם תזכה היא בדמי ולדות כשבעלה מת], ומדברי רשב"ג נלמד רבנן [פי' מזה שהיא זוכה בחלקו של בעלה לפי רשב"ג נלמד שלפי רבנן גם כן שתזכה בחלקו, שכן לא חלקו בזה]. אמרו [התלמידים בבית המדרש], לא [דומים דמי ולדות לשבח ולדות], שבח ולדות ששייכים לה [אפילו בחייו של בעלה, שכן מגיע לה חצי], היא זוכה בכלום [כאשר הוא מת], [אבל] דמי ולדות שלא שייכים לה [בחייה שלו בכלל], לא זכה בהם כלל [במיתתו].

רב ייבא סבא שאל את ר"ג, המחזיק בשטרותיו [ששיעבד לו ישראל אחר קרקעותיו] של גר [שאינן לו יורשים ומת], מהו [האם המחזיק קונה את נייר]. מי המחזיק בשטר על דעת הקרקע הוא שמחזיקו, והרי בקרקע הוא לא מחזיקו, [וממילא] הוא גם לא קונה את השטר, שלא חשב [להחזיק] את השטר [ואם בא ישראל אחר ומחזיק בה לסתום את הבקבוק שלו], קנאו, או אולי דעתו [בהחזקת השטר לא רק על הקרקע אלא] גם על השטר. א"ל, תענה אתה אדוני, וכי הוא [פי' המחזיק את השטר לשעבד את הקרקע] צריך אותו לסתום בקבוק שלו [פי' וכי יש מקום לחשוב שכן אדם מחזיק שטר כדי לסתום בקבוק]. א"ל, [כן הוא חשב להחזיק] לסתום את בקבוק שלו.

אמר רבה, משכנו של ישראל ביד גר [שאינן לו יורשים, פי' שהגר הלוחץ לו כסף, והחזיק משכנו שלו כשעבד על ההלואה], ומת הגר⁴⁶, ובא ישראל

⁴⁶ ע"י ש"ע (ח"מ ס' ערה ס"א): המחזיק בשטר מנכס הגר כדי לקנות הקרקע הכתובה באותו שטר, לא קנה אלא השטר בלבד לצור על פי צלוהו: ביאור: המחזיק כו' היינו בשטר מכר או מתנה, שהרי בשטר חובות שלו פשוט שנפקע השעבוד (ש"ך וקצה"ח), ועיין מ"ש בסימן ס"ו ס"ג ד"ה מיהו אין הלוקח (קצה"ח).

אלא השטר בלבד - על אף שרק חשב לקנות את הקרקע ולא את השטר, עכ"ז השטר הוא דבר חשוב וחייב לזכרה, מכל מקום זכתה לו ידו שלא מדעתו (רע"א בשם המהר"ט ופ"ת בשם באר יצחק).

⁴⁷ בזמנם היו סותמים בקבוק בנייר, והרי אין לנייר הזה שימוש אחר.

⁴⁸ ע"י ש"ע (ח"מ ס' ערה ס"ז): היה משכנו ישראל ביד הגר, וכשמת הגר בא ישראל אחר והחזיק במשכנו זה מוציאין אותו מידו, שכיון שמת הגר בטל שעבודו, והוא הדין אם יש לו לגר שטר חוב על משכונות קרקע מוחזקות:

ביאור: ביד הגר כו' - "א דאפילו במשכונא שלא בשעת הלוואתו, ולפי מש"כ לעיל ס' ע"ב לא כן הוא (ש"ך).

אם יש לו לגר שטר חוב על משכונות כו' - שטר חוב לאו דוקא קאמר, אלא ה"ה שטר משכונא ואכל ממנה פירות כדן כל משכונא (סמ"ע), היינו יש לו משכונא קרקע מוחזקת בידו מישראל (ש"ך), ע"ל ס' ע"ב מסעיף ל"ו עד סוף סעיף מ' דינים השייכים לכאן (ש"ך).

⁴⁹ ע"י ש"ע (ח"מ ס' ערה ס"ח): היה משכנו הגר ביד ישראל ובא ישראל אחר והחזיק בו, לוקח ממנו הראשון כנגד מעותיו והאחרון קונה את השאר. במה דברים אמורים כשלא היה המשכונן בחצר הראשון, אבל אם היה בחצרו חצרו קונה לו שלא מדעתו ואין לזה האחרון כלום. הגה: והוא הדין לפקדון של גר שביד ישראל, מיהו אם הוא דבר דלא הוה לו לידע לבעל החצר לא קנה ועיין לקמן סימן רסח. היה הגר חייב לישראל בשטר או בעדים, אין שום אדם יכול להחזיק בשעור החוב והמחזיק בנכסיו יש לו דין יורש והבא לפרוע ממנו כבא ליפרע מן היורשין:

ביאור: אבל אם היה בחצירו - פירוש, והחצר היא משומרת דה"ל כידו וכמ"ש בסימן רס"ח סעיף ג' (סמ"ע).

אחר והחזיק בו, [בית דין] מוציאים אותו ממנו. למה. כיון שמת הגר, נפקע שעבודו [על המשכונן], והוא נשאר ברשותו של המפקיד.

משכנו של גר [שאינן לו יורשים] ביד ישראל, ומת הגר, ובא ישראל אחר והחזיק בו. זה [פי' המלוה] קנה כנגד מעותיו, וזה [המחזיק] קנה את השאר⁴⁹. ולמה. שחצירו [של הנפקד] יקנה לו [המשכונן במיתת הגר], שהרי רבי יוסי בר חנינא אמר, חצירו של אדם קונה לו שלא מדעתו. אמרו [התלמידים בבית המדרש], במה מדובר כאן, שאין [המלוה בעירו], שכל מקום שהוא נמצא, אם היה רוצה היה קונה, חצירו קונה לו, וכל מקום שאין יכול לקנות, חצירו גם לא קונה [לו].

ולהלכה, [זה שקנה אחר יתר על שעבוד המעות מדובר] שאין [המשכונן] בחצירו [ורק בגלל זה] לא קנה⁵⁰ [אבל אם זה נמצא בחצירו, והוא מחוץ לעיר, אז קנה חצירו].

מתני'. החופר בור ברשות היחיד ופתחו לרשות הרבים [וכל שכן אם חפר ברה"ר ופתחו לרשות הרבים], או ברשות הרבים ופתחו לרשות היחיד [ואחר כך הפקיר רשותו, שאז אין טענה למה אתה ברשותי, או חפר] ברשות היחיד ופתחו לרשות היחיד אחר, חייב⁵¹ [שהוא סובר שחייבו של בור הוא גם ברשות הרבים וגם ברשות היחיד, ובתנאי שיפקיר את רשותו].

גמ'. הרבנים למדו, החופר בור ברשות היחיד ופתחו לרשות הרבים [כיון שהתקלה נמצא ברשות הרבים היא כאילו חפרו ברה"ר], (ברשות הרבים ופתחו לרשות היחיד), חייב, וזהו בור האמור בתורה, דברי ר' ישמעאל. ר"ע אומר, הפקיר רשותו ולא הפקיר בורו, זהו בור האמור בתורה [ור' ישמעאל חולק וסובר שכאשר הפקיר רשותו, לא הפקירו כדי להתחייב על הזיקן]. אמר רבה, כולם לא חולקים בבור ברשות הרבים, שחייב [עליו]. למה. נאמר בפסוק "כי יפתח [איש בור]" ו"כי יכרה [איש בור]", אם על פתיחה חייב [פי' שראובן חפר בור, וכסוהו, ובא שמעון וגילהו, וכי זה] לא כל שכן [שחייב] על כרייה [פי' שראובן עצמו כרה הבור, אם כן למה נאמר בפסוק כרייה]. אלא [ללמד], שעל עסקי פתיחה ועל עסקי כרייה באה לו [החייבו על נזקי בורו, ואפילו אם אינו רשותו, אלא שעשה כן ברה"ר]. לא נחלקו אלא

או בעדים כו' - היינו שמת בתוך זמנו וכנ"ל בסימן ק"ח סעיף א' (סמ"ע), וה"ה בכתב ידו באופן שגובה מיורשים, וזה פשוט שכל מלוה שנגבית מן היורשים או ממשועבדים, נגבית כמו כן מזה שהחזיק בהם כו' (ש"ך).

כבא ליפרע מן היורשין - פירוש, דאינו נפרע אלא בשבועה, וכן יש לו דין יורש לשאר ענינים (סמ"ע), עיין מ"ש בסימן ק"ז ס"ז ד"ה קדושת דמים ובסימן רמ"ה ס"י ד"ה ואם יש לו [קצה"ח], ולפ"ז מטלטלי דמיתמי לא משתעבד אינו גובה ממנו, ועיקר דאם היו המטלטלים מונחין ביד אחרים בחיי הגר, מיד שמת הגר זכה בהם, ואין הבע"ח גובה ממטלטלים, אבל אם אח"כ החזיק אחר, גובים (רע"א).

⁵⁰ ע"י לעיל הערה 49.

⁵¹ ע"י ש"ע (ח"מ ס' תי ס"ו): אחד החופר בור ברשות הרבים, או החופר בור ברשותו ופתחו לרשות הרבים, או פתחו לרשות חבירו, או שחפר ופתח לרשותו והפקיר רשותו ולא הפקיר בורו, הרי זה חייב בנזקיו. אבל אם הפקיר רשותו ובורו, או שהפקיר בורו שברשותו, הרי זה פטור, שנאמר (שם כא, לד) בעל הבור ישלם מי שיש לו בעלים וזה הפקר, ובתחילה ברשות חפר מפני שחפר ברשותו: ביאור: ופתחו לרשות הרבים - היינו שפתחו ברשותו בתוך ד' טפחים סמוך לרשות הרבים, דכל ד' טפחים סמוך לרשות הרבים דחקי בו רבים. אבל בפתחו לרשות חבירו בעינין שיסמכו לרשות חבירו (סמ"ע).

או פתחו לרשות חבירו כו' - ומיהו דוקא קודם שנודע לבעל החצר, אבל אחר שנודע לו פטור הכורה, כיון שהוא חייב בנזקי הבעל החצר היה לו לבעל החצר למלאותו מיד וזה יפרע לו, וכיון דלא מלאהו כמאן דכרייה איהו דמי. ואף על פי שהבור אינו ברשות בעל החצר הניזק אלא ברשות החצר המזיק רק שפתחו לרשות הניזק, מ"מ כיון שעומד סמוך לחצר הניזק ממש וכמו שכתבתי בס"ק ה"ל כאילו עומד בחצר הניזק, ועליו לסתמו להרחיק ממנו נזקו ויקבל שכר טרחתו מהכורה (סמ"ע).

או שהפקיר בורו שברשותו כו' - הוא מטעם שכתבתי, כיון דלא היה להניזק רשות ליכנס ולהקריב להבור אין בעל הבור חייב בשמירתו (סמ"ע).

רב יוסף, כל [הברייתא] היא לפי כולם, וההתחלה [מדובר] שלא הפקיר לא רשותו ולא בורו [ולכן פטור, שיש לו טענה למה אתה ברשותי].

אמר רב אשי, עכשיו שהעמדנו [את הברייתא] לפי רב יוסף ולפי כולם, לפי רבה גם כן שלא תעמיד אותו במחלוקת תנאים, [ונאמר], מזה שהתחלת המשנה ר' ישמעאל, אז הסוף גם כן ר' ישמעאל, והטעם [שהוא פטור משום שחפר] ליסודות ביתו, הרי [אם חפר] לא בשביל יסודות ביתו, חייב, כגון שהרחיב את הבור [שפתחו] ברשות הרבים.

שאלו שאלה מברייתא, החופר בור ברשות היחיד ופתחו לרשות הרבים, חייב, ברשות היחיד הסמוכה לרשות הרבים [כגון מקצה מקום מרשותו לרשות הרבים שהוא הפקיר רשותו], פטור. זה מובן לפי רבה, כל [הברייתא] היא [לפי] ר' ישמעאל, אלא לפי רב יוסף, זה מובן שהתחלה היא רבי ישמעאל, אלא הסוף מיהו [המחבר]. לא ר' ישמעאל ולא ר"ע. אמר לך, בחופר ליסודות ביתו ולפי כולם.

הרבנים למדו, חפר [בור] או פתח [בור] ומסרו לרבים⁵⁵ [פי] שאמר לבני עירו: הבור זה חפירתי צריך לכם לשתות מי גשמים המתכנסין שם וראויה לשתות בהמות מהן הרי הוא מסור לכם], פטור [אם נפל שם שור או חמור]. חפר ופתח ולא מסר לפי רבים, חייב. וכן מנהגו של נחוניא חופר בורות שיחין ומערות [עבור העולי רגל], שהיה חופר ופוחח ומסר לרבים, וכששמעו חכמים בדבר, אמרו, קיים זה הלכה זו. הלכה זו ולא יותר. אלא נאמר, אף הלכה זו.

הרבנים למדו, מעשה בבתו של נחוניא חופר שיחין שנפלה לבור גדול, באו והודיעו את רבי חנינא בן דוסא. שעה ראשונה [שעדיין היא ראויה להיות חיה בתוך המים], אמר להם, שלום [פי] היא בסדר, וחיה. [בשעה] שניה, אמר להם, שלום [היא בסדר. אבל בשעה] שלישית [שכבר לא יכולה להיות במים כל כך הרבה זמן], אמר להם, [היא כבר] עלתה [פי] שהיה פשוט לו שלא תמות שם]. אמרו לה [לבינתו], מי העלה אותך [מהבור]. אמרה להם, זכר של רחלים [פי] אילו של יצחק אבינו [נודמן לי, וזקן אחד [אברהם אבינו] מנהיגו. אמרו לו [לנחוניא], וכי אתה נביא. אמר להם, לא נביא אני ולא בן נביא אני, אלא כך אמרתי, דבר שאותו צדיק [פי] אני מצטער בו [לחפור בורות עבור העולי רגל, לא יתכן שישכשל בו זרעו. אמר רבי אחא, אף על פי כן מת בנו בצמא, שנאמר "וסביביו שיערה מאד", [ודורשים ה"נשערה" מלשון שערות הראש] מלמד, שהקדוש ברוך הוא מודקדק עם סביביו [צדיקים הדבקים בו] אפילו כחוט השערה. ר' נחוניא אמר, מכאן [לומדים שהקב"ה מודקדק עם הצדיקים, שנאמר] "אל נערץ בסוד קדושים רבה ונורא על כל סביביו" [פי] מטיל אימת משפטיו עליהם]. אמר ר' חנינא, כל האומר הקדוש ברוך הוא הוא ותרן [לעבור על כל פשעם], יופקרו חיי⁵⁶ [וגופו, שהוא מורה לבריות לחטוא], שנאמר "הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט". א"ר חנא, ויש אומרים ר' שמואל בר נתנאי, מהו

כבור ברשותו, [ש]ר"ע סובר, [ש]גם בור ברשותו חייב [עליו]⁵², שנאמר "בעל הבור", אמר הרחמן [פי] ה' ית' בתורה] כבור שיש לו בעלים. ור' ישמעאל סבר, בעל התקלה [פי] שכאשר הוא עשה תקלה ברה"ר אז הוא חייב, אבל ברשותו אפילו אם הפקירו פטור]. אלא מהו [פירוש המילים] "זהו בור האמור בתורה" שר"ע אמר [שכן לרבי ישמעאל מובן שזה בא למעט המקרה של ר"ע]. זהו בור שפתח בו הכתוב תחלה [לחייב] תשלומים [פי] מש"כ בעל הבור ישלם].

ורב יוסף אמר, כבור ברשות היחיד, כולם לא חולקים שחייב [עליו]. למה. הרחמן [פי] ה' ית' בתורה] אמר "בעל הבור", [היינו ש]מדובר בבור שיש לו בעלים. וכאשר [ר"ע ור"י] חולקים [היינו], כבור ברשות הרבים. רבי ישמעאל סבר, בור ברשות הרבים גם כן חייב [עליו], שנאמר "כי יפתח [איש בור]" ו"כי יכרה [איש בור]", אם על פתיחה חייב [פי] שראובן חפר בור, וכסוהו, ובא שמעון וגילהו, וכי זה לא כל שכן [שחייב] על כרייה [פי] שראובן עצמו כרה הבור, אם כן למה נאמר בפסוק כרייה]. אלא [ללמד], שעל עסקי פתיחה ועל עסקי כרייה באה לו [החייב] על נזקי בורו, ואפילו אם אינו רשותו, אלא שעשה כן ברה"ר].

ור"ע [איך הוא לומד ה"כרייה". ור"ע יענה, המילים הנראים נוספים] האלו נצרכים, שאם היה כותב הרחמן [פי] ה' ית' בתורה] "כי יפתח", הייתי אומר, [ש]רק [ה]פוחח [בור] הוא שמספיק לו בכסוי [לפטור אותו מחייב נזקיו, אבל ה]כורה לא מספיק לו בכסוי [לפטור אותו מחייב נזקיו אלא] עד שיסתום אותו [פי] שימלאנו בעפר]. ואם היה כותב הרחמן [פי] ה' ית' בתורה רק] "כי יכרה", הייתי אומר [מי ש]כורה [בור] צריך לכסותו, משום שהוא עשה מעשה, אבל [ה]פוחח [בור] שמישהו אחר כרהו] שלא עשה מעשה, אולי אפילו כסוי לא צריך, לכן לומדים [שלא]. ואלא מהו "זהו בור האמור בתורה" שר' ישמעאל אמר [שהרי שניהם כתובים]. זהו בור שפתח בו הכתוב תחלה לניזקים [פי] בור שכתבה בו תורה "ונפל שם שור או חמור", זהו בור ברשות הרבים].

שאלו שאלה מברייתא, החופר בור ברשות הרבים ופתחו לרשות היחיד, פטור [אם נפל בו, שכן הוא ברשותו], ואף על פי שאינו ראוי לעשות כן, לפי שאין עושין חלל תחת רשות הרבים⁵³. החופר בורות שיחין או מערות ברשות היחיד ופתחו לרשות הרבים, חייב. [אבל] החופר בורות ברשות היחיד הסמוכה לרשות הרבים⁵⁴, כגון אלו החופרים יסוד [לחומת ביתו], פטור [כחופר בור ברשותו], ור' יוסי בר' יהודה מחייב, עד שיעשה מחיצה [בגובה] עשרה [טפחים], או עד שירחיק ממקום דריסת רגלי אדם וממקום דריסת רגלי בהמה ארבעה טפחים.

הטעם [שהוא פטור כאשר חופר כזה בור, משום שעשה] ליסוד ביתו, הרי [אם חפר בור סמוך לרשות הרבים] לא עבור יסוד ביתו, חייב [אם כן רואים שבור ברשותו כן חייב עליו]. מיהו [סובר כן]. זה מובן לפי רבה, ההתחלה [של הברייתא שלימד בור ברשותו פטור, היא] ר' ישמעאל והסוף [שלימד בור ברשותו חייב עליו, היא] ר"ע. אבל לפי רב יוסף [שלומד שבור ברשותו לפי כולם חייבים עליו], זה מובן שהסוף [של הברייתא] לפי כולם, אבל מיהו [מחבר של] התחלת הברייתא. לא רבי ישמעאל ולא ר"ע. אמר

⁵² ע"י שר"ע (ח"מ ס' תי ס"ו): הובא בהערה 51.

⁵³ ע"י שר"ע (ח"מ ס' תי ס"א): לא יסקל אדם מרשותו לרשות הרבים, ואין עושין חלל תחת רשות הרבים, ולא בורות ולא שיחין ולא מערות, ואע"פ שהעגלה יכולה להלך על גביהן והיא טעונה אבנים, שמה תפחת מלמטה שלא מדעתו. הנה: ויש אומרים דאע"ג דהכי דינא היא, מכל מקום כבר נהגו לעשות ביבין ומרתפות תחת חלל רשות הרבים וכן יזיזו, וכולן מוחלין על כך מאחר שכן נהגו, ועוד שרשות הרבים הם של מושלי העיר, ולכל מה שנותנים רשות אזלינן בתריה ולפי ענין המנהג, והחופר בור לצורכי רבים מותר:

ביאור: ולא מערות - פי' חלל היינו בורות שיחין ומערות המכוסות (ס"מ"ע). שמה תפחת שלא מדעתו - ולא סגי במה שמקבל עליו אחריות היזקן העוברים עליו, דניחא לבני אדם בשלהן ולא שיזיקו בשלהן ולקבל עליו תשלומין וחילופיהן, וגם לא ניחא להו לירד בדינא ודינא וכמ"ש לעיל סימן ת"ד סק" (ס"מ"ע).

וכולן מוחלין על כך - שהיום או מחר יצטרך גם הוא או בניו לעשות כן (ס"מ"ע). של מושלי העיר - פירוש, של שר העיר, שהדבר ידוע שהדרכים עם היותם מסורים לרבים, של אדוני הארץ הם, והם רשאים לשתום דרכים ולפתחן במקום אחר לפי שהדרכים שלהם הן (ס"מ"ע), יש איסור לבנות תחת הבליטה מהגג על פני הבית לצד הרחוב, ועיני מ"ש לעיל סימן ש"ז ד"ה שהחזיקו בו רבים (פ"ת).

⁵⁴ ע"י שר"ע (ח"מ ס' תי ס"ט): הבונה סמוך לרשות הרבים, רשאי לחפור לצורך היסוד, אפילו להרחיבו לצד רשות הרבים, ואם הוזק בו פטור כיון שעשה ברשות:

ביאור: אפילו להרחיבו לצד רשות הרבים - לא מיבעיא דמותר לעשות ברשותו בתוך ד' טפחים סמוך לרשות הרבים אף דבלא לצורך בנין הוה אסור וכמ"ש בסמוך בסעיף ו', אלא אפילו לחפור עד סוף גבולו, והיינו שהרחיב קצה הבור עד שהוא עומד פתוח בצד רשות הרבים ממש, מותר (ס"מ"ע).

ואם הוזקו בו פטור כו' - ולא דמי ללקמן בסימן ת"ד סעיף ב' בהוצאת זבלים ברשות הרבים או בהנחת קוריו ועציו לצורך בנין בסוף סימן ת"ז, דג"כ עשאו ברשות ואפ"ה אם מקלקלין ומזיקין שם דחייב, דשאני התם דעושה ברשות הרבים עצמו, משא"כ כאן דהבור עומד ברשותו, וגם הוא לשעה ומיד אחר החפירה יחזור לסותמו באבני הבנין שיניח ביסוד חומתו. ומהאי טעמא אינו דומה לעושה תנור בביתו והרחיקו כשיעור מהעלייה ואפ"ה אם הודלק העלייה דחייב על העלייה כמ"ש בריש סימן קנ"ה, דשם הוא עושה כן תדיר, משא"כ זה שעושה לפי שעה (ס"מ"ע), ו"א דחייב לשלם. אמנם כשכנס החומה לתוך שלו והחפירה הוא בחלק הכניסה בכה"ג פטור (ש"ך).

⁵⁵ ע"י שר"ע (ח"מ ס' תי ס"ז): החופר בור ברשות הרבים לצורך רבים ומסר להם כסויו, או הודיע לבית דין שרוצה להסתלק ממנו שהם יתעסקו בו לכסותו, פטור, והוא שחפר במקום שיש לו רשות לחפור: לצורך רבים כו' - וה"ה אם חפר מעיקרא לצורך עצמו והדר מימלך למיסריה לרבים (ס"מ"ע).

והוא שחפר במקום שיש לו רשות לחפור - ר"ל דאפילו ברשות הרבים אינו מותר לחפור לצורך רבים אלא כשכורה במקום שאינו מעבר לרבים וכדומה לו שמזיק לרבים (ס"מ"ע).

⁵⁶ מפני כי כל הנהגותיו משפט, ומי שהוא אומר הקדוש ברוך הוא ותרו, כלומר שעושה לאדם דבר יתור ואינו לפי הראוי, יתרו לו חייו, כי גם חייו, שהוא עצם, ואינו דבר יתור כלל, יהיו נחשבים דבר יתור, ודבר שהוא יתור הוא נפסד, כי דבר שהוא מיותר הוא בטל ובלתי נמצא. רק הוא יתברך מחויב המציאות ומדויותו מחויבים, וכך חיי האדם שהוא מציאות האדם בעולם התחתון הוא עיקר, ואינו דבר יתור רק עיקר (מהר"ל),

שור שנגה את הפרה פרק המישי בבא קמא

נ

עין שפסע
נר מצוה

בעל המקנה • ועולם ברה"ר אבל ברשותו ח"פ שהפקיר פטור כדפרישית האי דנקט ולא הפקיר בזרו דלמ הפקיר אף בזרו הוא ליה זור ברה"ר: **ומאי וזו דר"פ** • בשלמא זהו דרבי ישמעאל למטוטי דר"ע אלף זהו דר"ע למטוטי מאי הא זור ברה"ר נמי אמור בצורה כדדרשין: **לפטומין** • הורה אור

[לעיל כא.]

בבור ברשותו ר"ע סבר *בור ברשותו נמי כדפרישית האי דנקט ולא הפקיר בזרו דלמ הפקיר אף בזרו הוא ליה זור ברה"ר: **ומאי וזו דר"פ** • בשלמא זהו דרבי ישמעאל למטוטי דר"ע אלף זהו דר"ע למטוטי מאי הא זור ברה"ר נמי אמור בצורה כדדרשין: **לפטומין** • הורה אור

בבור ברשותו ר"ע סבר *בור ברשותו נמי כדפרישית האי דנקט ולא הפקיר בזרו דלמ הפקיר אף בזרו הוא ליה זור ברה"ר: **ומאי וזו דר"פ** • בשלמא זהו דרבי ישמעאל למטוטי דר"ע אלף זהו דר"ע למטוטי מאי הא זור ברה"ר נמי אמור בצורה כדדרשין: **לפטומין** • הורה אור

בבור ברשותו ר"ע סבר *בור ברשותו נמי כדפרישית האי דנקט ולא הפקיר בזרו דלמ הפקיר אף בזרו הוא ליה זור ברה"ר: **ומאי וזו דר"פ** • בשלמא זהו דרבי ישמעאל למטוטי דר"ע אלף זהו דר"ע למטוטי מאי הא זור ברה"ר נמי אמור בצורה כדדרשין: **לפטומין** • הורה אור

בבור ברשותו פ"י בקונט' (ג) דקסבר [ר"י] דכי אפקרינא רשותאי לא ליחייב אלא בהזיקא אפקריניה משמע דרובה לומר אם סמך הבור מתחילה לרה"ר חייב לכולי עלמא ואין משמע כן ועוד דבסמך אמר הא לאו לאושין חייב ואוקמה רבה כר"ע אלף לרבי ישמעאל משמע דפטור וי"ל דהיינו טעמא משום דל"ל חוקך ברשותי מאי צבי שלח היה לו להפקיד כל כך אלל רשותי שתפול בצור: **אמר** לך רב יוסף כולה דברי הכל היא • לאו דוקא כולה אלא רישא וסיפא דלקשי מינייהו אלל מליעתא דקתני ברה"י ופתחו לרשות הרבים חייב לא אחיא אלל כרבי ישמעאל: **בגון** דלרוח ארומי לרה"ר יהשתא כולה דברי הכל רישא כשלא הפקיר לא רשותו ולא זורו וסיפא דלרוח ארומי ומיהו רבי יוסף דר יהודה דצבי דהתקא לא מתוקמא כרבי ישמעאל: **דבר** שנתערב צו • ור"מ אכתי מנח ליה הא מת בנו בלמא וי"ל דמ"מ בלוחו דבר ענמו לא היה ראוי ליכשל בירושלמי (שקלים פ"ה הל"א ע"ט) מלאך בדמות רבי חנינא נזדמן לה:

בבור ברשותו ר"ע סבר *בור ברשותו נמי כדפרישית האי דנקט ולא הפקיר בזרו דלמ הפקיר אף בזרו הוא ליה זור ברה"ר: **ומאי וזו דר"פ** • בשלמא זהו דרבי ישמעאל למטוטי דר"ע אלף זהו דר"ע למטוטי מאי הא זור ברה"ר נמי אמור בצורה כדדרשין: **לפטומין** • הורה אור

בבור ברשותו ר"ע סבר *בור ברשותו נמי כדפרישית האי דנקט ולא הפקיר בזרו דלמ הפקיר אף בזרו הוא ליה זור ברה"ר: **ומאי וזו דר"פ** • בשלמא זהו דרבי ישמעאל למטוטי דר"ע אלף זהו דר"ע למטוטי מאי הא זור ברה"ר נמי אמור בצורה כדדרשין: **לפטומין** • הורה אור

בבור ברשותו ר"ע סבר *בור ברשותו נמי כדפרישית האי דנקט ולא הפקיר בזרו דלמ הפקיר אף בזרו הוא ליה זור ברה"ר: **ומאי וזו דר"פ** • בשלמא זהו דרבי ישמעאל למטוטי דר"ע אלף זהו דר"ע למטוטי מאי הא זור ברה"ר נמי אמור בצורה כדדרשין: **לפטומין** • הורה אור

מא א ב מ"י פ"ב
מלכות נוקי ממון
הלכה כן סמך עשין סח
טו"ע ח"מ ס"י ט"ו
סע"א:

מב נ מ"י פ"ג ס"ג
הלכה כן סמך ס"ג
טו"ע ח"מ ס"י ט"ו
סע"א וט"ע בנבס"ס:

מד ו מ"י ס"ג ס"ג
כג סמך ס"ג ט"ו
ט"ע ס"ג ט"ו וס"מ
ט"ו סע"א:

[לעיל מט: לקמן כא.]

הנהגות הבית
(א) רש"י ד"ה דלרוח
בה ארומי לרה"ר כגון
מקא מקום מרשותו
לרה"ר דהוב ליה חופר:
(ב) ד"ה ברה"י הסמוכה
לרשות הרבים דהוב ליה
הפקיר כ"ל ותיבות כגון
מקא וכו' מתק:
(ג) תוס' ד"ה בבור
וכו' פ"י בקונטרס לעיל
דקסבר:

ג"י רס"ל אמות

בבור ברשותו ר"ע סבר *בור ברשותו נמי כדפרישית האי דנקט ולא הפקיר בזרו דלמ הפקיר אף בזרו הוא ליה זור ברה"ר: **ומאי וזו דר"פ** • בשלמא זהו דרבי ישמעאל למטוטי דר"ע אלף זהו דר"ע למטוטי מאי הא זור ברה"ר נמי אמור בצורה כדדרשין: **לפטומין** • הורה אור

בבור ברשותו ר"ע סבר *בור ברשותו נמי כדפרישית האי דנקט ולא הפקיר בזרו דלמ הפקיר אף בזרו הוא ליה זור ברה"ר: **ומאי וזו דר"פ** • בשלמא זהו דרבי ישמעאל למטוטי דר"ע אלף זהו דר"ע למטוטי מאי הא זור ברה"ר נמי אמור בצורה כדדרשין: **לפטומין** • הורה אור

[עין פרש"י
לקמן כא:
ד"ה ט"ז]

מוספתא פ"א

שקלים ה:
יבמות קכ"א:
[ע"ט]

[ביבמות א"ת
חגיגא]

עירובין כ"ג
[ע"ט]

א"ך

שנאמר "ארך אפים" ולא נאמר ארך אף [שמשמע מאריך רוגו וממתין מלהיפרע אמנם ארך אפים משמע שיש בזה ב' רצונות שונים א' לטוב וא' לרעה]. ארך אפים לצדיקים [מלשלם שכר טוב מיד] ולרשעים [מלפרע מהן מיד]⁵⁷.

הרבנים למדו, לא יפנה אבנים אדם מרשותו לרשות הרבים⁵⁸. מעשה באדם אחד שהיה מפנה אבנים מרשותו לרשות הרבים, ומצאו חסיד אחד⁵⁹, אמר לו, [בן אדם] ריק, למה אתה מפנה אבנים מרשות שאינה שלך [שמתן אתה עתיד למוכרה] לרשות שלך [רשות הרבים כל ימיו הוא שלך. המפנה] צחק עליו [על החסיד, שלא הכיר טעמו של דבר]. לימים נצרך למכור שדהו, והיה הולך באותו רשות הרבים ונכשל באותן האבנים, אמר, יפה אמר לי אותו חסיד, למה אתה מפנה אבנים מרשות שאינה שלך לרשות שלך. מתני'. החופר בור ברשות הרבים ונפל לתוכו שור או חמור, חייב⁶⁰.

אחד החופר בור [פני עגול] שיח [פני ארוך מצד א' וקצר מצד השני] או מערה [פני מרובעת ומכוסה בקרוי אלא שיש לה פה, או] חריצין [פני בור רחב ומרובעת כמערה ואינה מקורה אלא כל פיו פתוח] או נעיצין [פני חפירה שרחבה למעלה וצרה בתחתיתה], חייב⁶¹ [בעל הבור אם נפל שם בהמה]. אם כן, למה נאמר בור. [ללמד] כמו שבור יש בו כדי להמית, [פני עומק] עשרה טפחים [שסתם בור עמוק עשרה טפחים]. כך כל [חור ברה"ר] שיש בו כדי להמית, [פני עומק] עשרה טפחים. [אם היה [הבור] פחות מעשרה טפחים, ונפל לתוכו שור או חמור ומת, פטור [בעל הבור, אבל] אם הוזק בו, חייב.

גמ'. אמר רב, בור שחייבה עליו תורה, להבלו [פני לנזק שנגרם לבהמה שנפל שם מחמת אויר הרע אשר שם] ולא לחבטו [המכה שקיבל הבהמה בנפילתו]. רואים [שהוא] סובר, חבטה [אין לחייבו עליו משום שהרי] קרקע עולם הוא שהזיקו [והקרקע איננו שלו לחייבו עליו]. ושמואל אמר, [התורה מחייבו על] הבלו וכל שכן על חבטו⁶² [שהרי ההבל נעשה ממילא, אבל החבטה הוא עשאו בידים]. ואם תאמר [דווקא] לחבטו אמרה תורה ולא להבלו [שכן ההבל נעשה ממילא ולא בידים], התורה העידה על הבור [סתם] ואפילו מלא ספוגין של צמר [שארין בו חבטה].

איזה [חילוק הלכתי יש] ביניהם [הרי אם נפל בבור בהמה ומת, בין לרב ובין לשמואל, חייב ואפילו אם נבקעת כריסו, רב מחייב שיש לומר שהבלא גם הרגו, ואפילו נשברה רגלו יש לומר שבגלל ההבל נחלה, אם כן נראה דאין חילוק אם החיוב משום ההבל או החבטה]. יש [חילוק הלכתי] ביניהם אם עשה [תל] גובה [עשרה טפחים] ברשות הרבים [ועלה שם שור ונפל שכן אין שום הבל הבור, אבל יש חבטה], לפי רב, לא חייב על [עשיית תל] גובה⁶³, לפי שמואל, חייבם גם על [תל] גבוהה. מהו טעמו של רב. שנאמר בפסוק "ונפל", עד שיפול דרך נפילה [פני עומק, ועל פניו]. ולפי שמואל [איך הוא לומד הפוסק]. "ונפל" משמע בכל ענין [ולא רק דרך נפילה].

⁵⁷ פ' שלא תאמר דוקא לצדיקים הוא מאריך אף, אם עושה חטא אינו רשע גמור ולפיכך יש לו להאריך אליו אף אם חטא אולי יחזור בתשובה, אבל אל הרשע שהוא רשע לגמרי אין ראוי להיות מאריך אליו, ו"א"ה [ואפ"ה] הקדוש ברוך הוא מאריך אליו אף אולי יחזור בתשובה. כי דבר זה מצד מדותיו יתברך, כי מדת השם יתברך הוא הפשיטות, לא כמו האדם שהוא בעל חמה וכעס ואין לו מדת הפשיטות, רק מתפעל, ובזה יוצא מן הפשיטות, ולכן יוצא האף במהירות לפעל, אבל השם יתברך אשר מדות שלו הוא הפשיטות ולכן מאריך אף גם לרשעים [מהר"ל].

⁵⁸ ע"י שר"ע [ח"מ סי' תיז ס"א]: הובא לעיל הערה 53.

⁵⁹ ע"י שר"ע [ח"מ סי' תיז ס"א]: הובא בהערה 51.

⁶⁰ ע"י שר"ע [ח"מ סי' תיז ס"א]: אחד החופר בור או שיח או מערה או חריץ, ולמה נאמר בור שיהא בו כדי להמית דהיינו עומק י' טפחים, אבל אם היה פחות מ' טפחים ונפל לתוכו שור או שאר בהמה חיה ועוף ומת פטור, ואם הזיק, בעל התקלה חייב נזק שלם:

ביאור: בור או שיח כו' - לא מיבעיא בור דהוא קטן ועגול ובו פשיטא דחייב דיש בו הבל, אלא אפילו שיח שהוא ארוך, ואפילו מערה שהיא מרובעת, ואפילו חריצין שאינן מקורין, ואפילו נעיצין שהן ריחיים מעילאי טפי מתתאי שאין בהן הבל אלא דבר מועט, קמ"ל דאפ"ה חייב [סמ"ע].

ולמה נאמר בור - פירוש, למה כתבה התורה כי יכרה איש בור לחייב עליו כיון דאפילו אהני ג"כ חייב, ומשני נזקט בור דהוא ידוע בשיעור עמיקתו, וכאילו אמר נזקט בור לרבותא לענין פטור, דאפילו בור אם אינו עמוק י' טפחים ונפל שמה שור או חמור ומת פטור, דה"ל מיתת אונס משום דאין דרך הבהמה למות בנפילה בפחות מ' טפחים, ק"ו לשיח ומערה כשאין גבוהין י' טפחים [סמ"ע].

⁶¹ ע"י שר"ע [ח"מ סי' תיז ס"א]: בור שחייבה עליו תורה אפילו לא מתה הבהמה אלא מהבלו, ואין צריך לומר אם מתה מחבטו. לפיכך: אם היה עומק הבור כרחבו, אין לו הבל, ואם לא נחבטה בו הבהמה ומתה פטור. היה עומקו יותר על רחבו, יש לו הבל ואם מתה בו הבהמה, חייב אף ע"פ שלא נחבטה בקרקעיתה:

למדנו במשנה: א"כ, למה נאמר בור. מה בור שיש בו כדי להמית, עשרה טפחים, אף כל שיש בו כדי להמית, עשרה טפחים. זה מובן לפי שמואל, "אף כל" מרבה [תל] גבוה, אלא לפי רב, מה "אף כל" בא לרבות. לרבות חריצין ונעיצין. [שואלת הגמ', אין ללמוד את זה מדיוק, שכן] חריצין ונעיצין כתובים בפירוש במשנה. [המשנה] לימד [חריצין ונעיצין] ואחר כך הוא מפרש [מאיפה לומדים] אותו.

למה כתוב [במשנה] כל אלה [צורות של בור]. צריכים [את כולם], שאם [רק היה] כתוב בור, הייתי אומר, בור [עמוק] עשרה [טפחים] יש בה הבל, משום [שהוא] קצר ועגול, אבל שיח שהוא ארוך, [אולי] נאמר שב[עומק] עשרה [טפחים] אין בה הבל.

ואם [רק היה] כתוב [במשנה] שיח, הייתי אומר, יש הבל בשיח [עמוק] עשרה [טפחים]. משום שהוא קצר, אבל מערה שמרובעת, [אולי] נאמר שב[עומק] עשרה [טפחים] אין בה הבל.

ואם [היה] כתוב [במשנה] רק מערה, הייתי אומר, מערה [ב]עומק עשרה [טפחים] יש בה הבל, משום שיש בהם צל, אבל חריצין שאין להם צל, [אולי] נאמר [ב]עומק עשרה [טפחים] אין בה הבל.

ואם [היה] כתוב [במשנה] רק חריצין, הייתי אומר, חריצין [עמוק] עשרה [טפחים] יש בה הבל, משום שאין בה רווח למעלה יותר מאשר למטה, אבל נעיצין שמרווחים למעלה יותר מאשר למטה, [אולי] נאמר [ב]עומק עשרה [טפחים] אין בה הבל, לכן לומדים [שלא, אלא] בכלום יש הבל בעומק עשרה טפחים.

למדנו במשנה, היו פחותין מ[עומק] עשרה [טפחים] ונפל לתוכו שור או חמור ומת, פטור, ואם הוזק בו, חייב. נפל לתוכו שור או חמור ומת, פטור. למה. [וכי זה] לא משום שאין בו חבטה [אע"פ שיש בה הבל מספיק להרוג בהמה]. לא, משום שאין בו הבל. אם כן [מה שכתוב] "אם הוזק בו, חייב", הרי אין בו הבל. אמרו [התלמידים בבית המדרש], אין הבל למיתה, ויש הבל לנזקין [פני הבל יעשה את הבהמה חולה].

היה שור שנפל ליאור המשקה שדות [שעמוק אמה], הבעלים שחטו, ורב נחמן פסק שהוא טריף [משום שנתרסק אבריו, שכל בהמה שנופל ולא יכול לעמוד, אע"פ שלא רואים נזק, הוא נחשב כטריפה, ובהמה זה לא יכלה לעמוד]. אמר רב נחמן, אם הבעלים של השור היה לוקח קב של קמח [להוצאותיו?] לבא [לפני חכמים לפני ששחט את שורו]. והיה לומד בבית המדרש שבהמה שנפלה ולא יכלה לעמוד] אם שהתה עשרים וארבע שעות⁶², כשירה, לא היה מספיד שור ששוה כמה קבים. ראוים שר"נ סובר, יש חבטה בפחות מ[עומק] עשרה [טפחים].

רבא שאל שאלה לרב נחמן, [אם] היו [הבורות האלה הנמנים במשנה] פחותין מ[עומק] עשרה טפחים, ונפל לתוכו שור או חמור ומת, פטור. למה. [וכי] לא משום שאין בו חבטה.

ביאור: לפיכך אם היה עומק הבור כרחבו כו' פטור - הטעם, דמתה באונס שלא כדרך מיתת הבהמות והרי לא היה כאן לא חבטה ולא הבל. והאי "לפיכך" דכתב נמשך למ"ש בבבא שניה, והכי קאמר, כיון דחייב על הבל בלא חבטה לפיכך אם היה עומקו יותר כו' חייב [סמ"ע].

ואם לא נחבטה בו הבהמה כו' - כגון שהיו בתוכו ספוגין שהן רכים ואינה ניזוקה מחבטתה עליהן [סמ"ע].

⁶² ע"י שר"ע [ח"מ סי' תיז ס"ח]: עשה תל גבוה ברשות הרבים ונחבטה בו הבהמה ומתה, אם היה גבוה י' טפחים חייב לשלם, ואם היה פחות מ' פטור על מיתת הבהמה, אבל אם הוזקה בלבד חייב לשלם נזק שלם, ואפילו בתל גבוה כל שהוא או בחפירה כל שהיא, שהנזק בכל שהוא דבר מצוי וידוע, ואין המיתה בכל שהוא מצויה והרי הוא כמו אונס:

ביאור: עשה תל גבוה ברשות הרבים ונחבטה בו הבהמה כו' - היינו דאם עשה תל ברשות הרבים גובה י' ועלה עליו שור ונפל לארץ ומת חייב, ואם נפל מלמעלה למטה בעין גובה י' כיון דהזק לבסוף בקרקע עולם [סמ"ע], ו"א דפחות מג' טפחים הוא כארעא סמיכתא ופטור דלא מיקרי בור, ו"א דאף פחות מג"ט אף דאין בני רשות הרבים יכולים לעכב מלעשותו, מ"מ אם הזיק חייב לשלם ודמי למוציא זבלים שלא בשעת הוצאת זבלים כדי לפנותו לאלתר ע"י לקמן רמ"א סי' תיד ס"ב [ש"ך].

⁶³ ע"י שר"ע [ח"מ סי' נח ס"ג]: נפולה שאמרנו שחוששין לה, אם לא עמדה אסור לשחוט אותה עד שתשהה מעת לעת, ואם שחטה בתוך זמן זה אפילו בדקה ומצאו אותה שלימה מכל איבריה, טריפה. ואם שהתה מעת לעת ואח"כ שחטה, צריך לבדקה כנגד כל החלל כולו, מקדקד הראש עד הירך, אם ימצא בה טרפות מהטרפות שמונו חכמים או שנתרסק אבר מהאברים שבפנים ונפסד צורתו, ה"ז טריפה אפי' נתרסק אבר מהאברים שאם ניטלו כשרה, כגון טחול וכליות, ה"ז טרפה, חוץ מבית הרחם שאם נתרסק ה"ז מותרת. והסימנים אינם צריכים בדיקה, שאין הנפילה ממעכת אותם. הגה: ואם הוכתה באבן במקום אחד אינה צריכה בדיקה רק נגד המקום שהוכתה שם ולא בשאר איברים [כל בו וכן משמע מלשון הטור].

לא, משום שאין בו הבל [אמנם יש בה חבטה, ועכ"ז פטור כרב]. אם כן, הזוק בו, [למה] חייב, הרי אין בה הבל. אמר לו, אין [בה מספיק] הבל למיתה, ויש הבל לנזקין.

שאלו שאלה, בית הסקילה היה גבוה שתי קומות, למדנו [כתוספת] על זה, וקומה שלו [של האדם המת] הרי כאן שלש [קומות], ואם תחשוב שיש חבטה בפחות מ[עומק] עשרה [טפחים], למה צריכים כל [הגובה] הזה. ולדברך, שנעשה [את בית הסקילה בגובה] עשרה [טפחים], שכן ודאי יש חבטה בגובה כזה. אלא כמו [שאמר] ר"נ, שאמר ר"נ אמר רבה בר אבוב, נאמר בפסוק "ואהבת לרעך כמוך", ברור לו מיתה יפה⁶⁴ [שימות מהר], אם כן, נגביה [את בית הסקילה] עוד יותר. משום [גופו המת] ינוול [שיתפרק אבריו].

שאלו שאלה [נאמר בענין מעקה] "כי יפול הנופל ממנו", [ודורשים כדיוק] "ממנו", ולא בתוכו. איך זה. [אם] היתה רשות הרבים גבוה ממנו [פי' מביתו] עשרה טפחים, וניש חשש שמא יפול מתוך [הרה"ר] לתוך [ביתו], פטור⁶⁵ [ממעקה]. אבל אם הרה"ר היתה עמוקה ממנו עשרה טפחים, וניש חשש שמא יפול מתוך [ביתו] לתוך [רה"ר], חייב [במעקה]. ואם תחשוב שיש חבטה בפחות מ[עומק] י' [טפחים], למה יש הגדרה שחייב במעקה דווקא כאשר הגג גבוה [עשרה [טפחים]]. א"ל, בית שונה, שכל [בית שהיא] פחות מ[גובה] עשרה [טפחים] איננו בית [ותורה לא חייבה במעקה אלא בית ואף על גב דיש חבטה].

אם כן [שהטעם שאינו קרוי בית], גם עכשיו שהוא [פי' שהבית גבוה] עשרה [טפחים] מבחורין, כאשר תוריד ממנו התקרה והמעזיבה, מתוכו אין [גובה] עשרה [טפחים], וממילא אינה ראוי לדירה, ואינה בית. א"ל, [מצאנו⁶⁶] שהוא בית] כגון שחק מתוכו [ברצפה לעשות גובה הבית עשרה טפחים, ואז הוא בית, וחייב במעקה]. אם כן, גם כאשר אין מבחורין [גובה] עשרה [טפחים], מצאנו שמתוכו [גובה] עשרה [טפחים], כגון שחק בה יותר [מרק הגובה של התקרה והמעזיבה].

אלא, טעמו של ר"נ [משום שאין חבטה בפחות מעשרה טפחים, שהוא] סובר, מכרסו של השור עד הקרקע כמה הוא [הגובה]⁶⁵. ארבעה [טפחים], והיאור המשקה כמה הוא [עומק]. ששה [טפחים], סך הכל זה עשרה [טפחים], נמצא, שכאשר הוא חבט [בקרקע, הוא מתוך נפלה של עשרה [טפחים] שהוא נחבט. אלא המשנה שלנו שכתוב, מה בור שהוא כדי להמית, י' טפחים, אף כל שיש בו כדי להמית, י' טפחים, זה מספיק בששה [טפחים]. אמרו [התלמידים בבית המדרש], המשנה שלנו [מדבר] שהבמה [שוכב] ונתגלגל [ונפל] לבור.

מתני'. בור של שני שותפים, [אם] עבר עליו הראשון ולא כסהו, ונאחר [כך] השני [עבר עליו] ולא כסהו, השני חייב⁶⁶ [והראשון פטור].

גמ'. אמרו [התלמידים בבית המדרש], איך מצאנו בור של שני שותפים. זה מובן אם סוברים כמו ר"ע, שאמר בור ברשותו חייב, מצאנו את זה בחצר של שניהם ובור של שניהם והפקירו רשותם ולא הפקירו את בורם. אלא אם סוברים בור ברשותו פטור, איך מצאנו שחייבים על [בור], הרי זה רקן [ברשות הרבים]. וברשות הרבים איך מצאנו בור של שני שותפים. אם שניהם עשו שליח אחד, ואומרים לו, לך תכרה לנו, והוא הלך וכרה אותו

[הרי זה לא שלהם אלא שלו, שכן] אין שליח לדבר עבירה⁶⁷ [להתחייב שולחו אלא שליח מיחייב וסברא הוא דאמר] לו דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין. ואם אחד כרה חמשה [טפחים] והשני [כרה] חמשה [טפחים], [הרי במעשה של השני] נסתלקו מעשה [של ה]ראשון. זה מובן, לפי רבי מצאנו [בור של ב' שותפין שניהם חייבים בו לענין] נזקין, אלא לפי רבי [בור של ב' שותפין שניהם חייבים לענין] מיתה, ולרבנן [בור של ב' שותפין שניהם חייבים לענין] בין למיתה בין לנזקין, איך מצאנו [דבר] זה. אמר רבי יוחנן, כגון [שחפר האחד תשעה ובה חבירו וסייעו] ועקרו שניהם בבת אחת רגב? [מקרקעותיו של הבור] והשלימו לעשרה [שניהם] השלימוהו לעשרה ביחד.

מהו [שיטת] רבי [שהזכרנו בפיסקא הקודמת] ומהו [שיטת ה]רבנן. שלמדנו, אחד החופר בור תשעה, ובא אחר והשלימה לעשרה, האחרון חייב, רבי אומר, האחרון [חייב בנזקין] מיתה [שבור זה עשה], ושניהם [חייבים בנזקין] נזקין [שבור זה עשה]. מה טעמם של הרבנן. שנאמר בפסוק "כי יפתח [איש בור]" ו"כי יכרה [איש בור]", אם על פתיחה חייב, [וכי] אין כל שכן [שחייב] על כרייה. אלא [התוספת מילים] באים [ללמד] כורה אחר כורה [שהכל של האחרון] שסילק מעשה ראשון. ורבי. אמר לך, אלה [מילים של יפתח ויכרה] נצרכים, כמו שאמרנו [לעיל דף נ ע"א]. ורבנן גם כן צריכים [את המילים ללמד הלימוד של דף נ ע"א].

אלא טעמם של הרבנן, שנאמר בפסוק, "כי יכרה איש בור", [ומדייקים מזה שכתוב "איש" בלשון] יחיד [שרק אחד חייב על הבור] ולא שנים. ורבי [איך הוא לומד את הלשון "אדם" בפסוק]. אותו [המילה של "אדם"] צריכים אותה [עבור הלימוד של], "כי יכרה איש בור", ולא שור בור [שמלמד, שאם שור חופר בור, אין נזקו מחייב הבעלים]. ורבנן [איך הם לומדים]. כתוב "איש בור" פעמיים [וא' מלמד שבור יש לו רק בעלים א', היינו האחרון שחפר בו, והשני מלמד שאין שור מחייב עליו בחפירת בור]. ורבי [למה כתוב פעמיים "איש בור"]. אחרי שכתוב [פסוק] זה [בנוסח זו, אז גם] הפסוק הזה [כתוב כך, ואין דיוק מה "איש בור" השני].

ומאפה יודעים לחייב האחרון, אולי נחייב את הראשון. אל תחשוב כך, שנאמר בפסוק "והמת יהיה לו", אותו שעשה [בור שיכול לגרום] מיתה [והרי הוא האחרון]. והרי זה [שכתוב] "והמת יהיה לו" צריכים אותו [ללימוד של] רבא. שאמר רבא, שור פסולי המוקדשין [פי' שור שהוא של הקדש, ופסול להקרבה, כמו בכור בעל מום, או שור קרבן שנפל בו מום, ונפדה, ואע"פ שזה בור של הדיוט, ולא של הקדש] שנפל לבור, פטור⁶⁷ [בעל הבור מתשלומין], שנאמר "והמת יהיה לו", במי שהמת שלו [ולא של הקדש]. אמרו [התלמידים בבית המדרש], [וכי] לא מבינים ממילא שמדובר [בבור] שעושה מיתה [אם כן אפשר ללמוד את השניהם].

הרבנים למדו, אחד החופר בור עשרה⁶⁸, ובא אחר והשלימה לכ', ובא אחר והשלימה לשלשים, כולן חייבין. ושאלו סתירה, אחד החופר בור עשרה, ובא אחר וסייד [פי' שמתחילה הבור היה רחב ולא היה בו הבל כל כך וזה שסיידו קצרו] וכייד [פי' עשה בו ציורין בכתלים בטיח הסיד שטח בו], האחרון חייב,

חוששין שמא נתרסקו איבריה. ואם היתה שוכבת ונתגלגלה ונפלה, צריך שיהיה גובה המקום עשרה טפחים. והא דבעינן גובה י' טפחים, דוקא בנפלה מעצמה (ד"ע בב"י) או הפילוה אחרים וידעה שרוצים להפילה, אבל אם הפילוה אחרים שלא מדעתה או אפילו ידעה בכך אלא שהפילוה בבת אחת, אפי' בפחות מעשרה טפחים חוששין לה. (ואין חילוק בזה בין בהמה לעוף, דבעוף נמי דינא הכי) (טור) ובית יוסף וכן משמעות הפוסקים.

⁶⁶ ע"י ש"ע (ח"מ סי' תי ס"ה): בור של ב' שותפין ועבר עליו הראשון ולא כיסהו השני ולא כיסהו, הראשון חייב עד שימסור דליו לשני, ויש אומרים דשניהן חייבין עד שימסור דליו לשני, ומשמסר דליו לשני לדלות ממנו, נפטר הראשון ונתחייב השני לכסותו:

ו"א דשניהן חייבין - הא דכתב הרמ"א בלשון "יש אומרים", משום שנראה לו מוכח דהראשון חייב, ר"ל דחייב הראשון לבדו (סמ"ע). ומשמסר דליו להשני לדלות - משמע דמפרש דליו מלשון דלי, אבל יש שפירשו דליו כיסוי הבור (סמ"ע).

⁶⁷ ע"י ש"ע (ח"מ סי' תי ס"ח): האומר לחבירו לחפור בור ברשות הרבים וחפרו, החופר חייב והמשלח פטור:

ביאור: והמשלח פטור - משום דאין שליח לדבר עבירה, ועיין לעיל בריש סימן קפ"ב (סמ"ע).

⁶⁸ ע"י ש"ע (ח"מ סי' תי ס"ד): החופר בור עשרה ובא אחר והשלימו לכ' ובא אחר והשלימו לל', כלם חייבים:

ביאור: כולם חייבים - פירוש, אפילו לענין אם נפלה שם בהמה ומתה, כיון דיש במעשה דכל אחד כדי להמית וכח דכולם מעורבים בו (סמ"ע).

⁶⁴ ע"י קידושין מא ע"א שלומדים מזה שאסור לקדש אישה עד שיראנה ותתנגה עליו, ונאמר ואהבת לרעך כמוך, וע"י נדה יז ע"א: אמר רב חסדא: אסור לו לאדם שישימש מטתו ביום, שנאמר ואהבת לרעך כמוך. מאי משמע? אמר אביי: שמא יראה בה דבר מגונה ותתנגה עליו.

וע"י רמב"ם (דעות פ"ו ה"ג): מצוה על כל אדם לאהוב את כל אחד ואחד מישראל כגופו שנאמר ואהבת לרעך כמוך, לפיכך צריך לספר בשבחו ולחוס על ממונו כאשר הוא חס על ממונו עצמו ורוצה בכבוד עצמו וכו'. וע"י הגה"מ: דוקא שהוא רעך בתורה ובמצות אבל אדם רשע שאינו מקבל תוכחה מצוה לשנאתו שנאמר יראת ה' שנאת רע ואומר הלא משנאך ה' אשנא וגו'. (בערבי פסחים) ע"כ.

וע"י רמב"ם (אבל פ"ד ה"א): מצות עשה של דבריהם לבקר חולים, ולנחם אבלים, ולהוציא המת, ולהכניס הכלה, וללוות האורחים, ולהתעסק בכל צרכי הקבורה, לשאת על הכתף, ולילך לפניו ולספוד ולחפור ולקבור, וכן לשמח הכלה והחתן, ולסעודם בכל צרכיהם, ואלו הן גמילות חסדים שבגופו שאין להם שיעור, אף על פי שכל מצות אלו מדבריהם הרי הן בכלל ואהבת לרעך כמוך, כל הדברים שאתה רוצה שיעשו אותם לך אחרים, עשה אתה אותן לאחיק בתורה ובמצות.

וע"י ש"ע (י"ד רנב ס"ב): המעלים עיניו מפדיון שבויים, עובר על לא תאמץ את לבבך (דברים טו, ז). ועל לא תקפוץ את ירך (דברים טו, ז). ועל לא תעמוד על דם רעך (ויקרא יט, טז). ועל לא ירדנו בפרך לעיניך (ויקרא כה, ג). ובטל מצות פתוח תפתח את ירך לו (דברים טו, ח). ומצות וחי אחיך עמך (ויקרא כה, לו). ואהבת לרעך כמוך (ויקרא יט, יח). והצל לקוחים למות (משלי כד, יא). והרבה דברים כאלו.

⁶⁵ ע"י ש"ע (י"ד סי' נח ס"א): נפולה, אסורה. כיצד, בהמה שנפלה, אם היתה עומדת על רגליה כשנפלה, אם יש מכריסה עד המקום שנפלה שם עשרה טפחים,

שור שנגה את הפרה פרק חמישי בנא קמא

עין משפט
נר מצוה

לא משום דליה ציה הנבלא - אבל חבטה איה ציה ואפ"ה פטור כרב: **ולטעמיך נעביד יי** - דהא בעשרה מיהא מודיה דיש חבטה: **מיסה יפה** - שימות מהר: **דמוול** - שנעשה אחרים: **ממנו ולא לתוכו** - בית גבוה מרה"ר שראוי ליפול ממנו לרה"ר חייב בחבטה ולא בית עמוק מרה"ר שהגופל נופל תורה אור על גגו: **גבוה ממנו י עשמים נופל** **ממוכה לתוכו** - כלומר שהגופל נופל משוך רה"ר לתוכו על גגו: **פטור** - מן החבטה: **ונפל ממנו לחוכה** - כלומר שהגופל נופל מגגו לרה"ר: **חייב** - בחבטה: **למה לי** - בית גבוה י משמע הא בזר מהכי פטור ממעקה: **לאו בית הוא** - והורה לא חייבה בחבטה אלא בית ואלע"פ דיש חבטה: **אף הכי** - דעמיהא משום דליה קרוי בית הוא אמתי קמי עמוקה ממנו וי עפ"מ חייב כי הוי גמי עשרה לזר רה"ר: **דל תקרה ומעויה לא הוי גוי** - ולא חוי לדירה ולא הוי בית: **משכחה נס** - דהוי בית: **דחק ליה מגוואי** - עד דהוי מגוואי י עפ"מ והוי בית וחייב: **אלא** - טעמיה דליה משום דאין חבטה פחות מעשרה הוא ולרב חנן לא תקשי דקסבר ר"נ כו': **דליגנדר** - שוכב היה ונתגלגל ונפל: **מתני** - שני טייב - והראשון פטור ובגמרא מוקי לה בשניהו ראשון לשני משתמש ודולה כשהלך לו: **גב** - אין שניה לדבר ענינה - להחייב שולחו אלא שליה מתייב וסברא הוא דלמתי ליה דברי הרב ודברי התלמוד דברי מי שומעין: **הניחא לרבי** - דאמר לקמן אחר שניה לנזקין: **ובנזקין משכחה נס** - דתרווייהו מתייבי: **אלא לרבי ולמיסה** - דבמיתה מודה דלחרון חייב ולא ראשון היכי משכחה לה: **שפיקו טייבס** - שחפר האחד תשעה וזכר חזירו וכייעו ועקרו צבת אחת חוליא מקרקעיתו: **וסלמיסה לפשרה** - דאין כלן אחרון (לנזקין) דתרווייהו כי הדדי משו ליה צור ובין לרבי ובין לרבנן חייבין במיתה וכ"ש בזקין: **מיצרך לייבי** - כדלמך לעיל בפירקין (דף ג). **אחד ולא כ"י** - מעטיה קרא לראשון כדמפרש לקמיה וכי מעטיה לנזקין מעטיה דלי ממיסה לא אלקריך קרא דהא לא עבד שיעור מיתה: **שור פסולי המוקדשין** - כגון צבור בעל מוס שהוא של כהן (בדקריין ביה שור רעהו או שור קרבן שנפל צו מוס ונפדה דקרינא ביה שור רעהו ואפ"ה לענין צור פטור דתיב והמת יהיה לו מי שראוי לו להכיל נבילתו לכלבים ילא זה כי' דהכי אמרינן בצבורות (דף טו) גבי פסולי המוקדשין שנפדו תזבח ולא היה צור ולא חלב ואכלת ולא לכלבך אבל שור שנגחו חייב כדמפרש לקמיה בפירקין ולהכי נקט פסולי המוקדשין דאלו קדשים תמים מאי אריא צור אפי' סייד וכידי - שמתחילה רחב היה ולא היה בו הכל כל קד וזה שסיידו קצרו: **כיידי** - עשה זו לזרין כסתים ביחא הסיד טעמא צו: **לימא**

אמרי אין הכל למיתה כו' - והמקשה היה סובר ללענין חבט סייך שפיר אין חבט למיתה אבל יש חבט לנזקין אבל לענין הכל היה סובר דלי יש הכל למיתה יש הכל לנזקין ואי אין הכל למיתה לנזקין נמי אין הכל: **נעביד** פחות מעשרה - והשתא דלמיה טריפות דלרס לעריפות דבמה וכן צאלו טריפות (תולין דף מג' וסג') ומייטי ראייה מאיזב וקשה לר"ת דמחלק ביניהם: * **בור** של שני שותפין היכי משכחה לה: ולא צעי למימר שהפקירו רשותן וצורן דפטור לכלי עלמא כדפרישית בהמניח (עלין דף מה' וסג') ולא צעי למימר כגון שחפר זה עשרה וזה עשרים דאמר לקמן דכולם חייבין דאצור עשרה דמתניתין קחו: **האחרון** חייב - דוקא הוא כשציל שחפר מיתה שלא היה מתחילה אבל ראשון ח' וזה ט' סולם חייבין בזקין כמו זה י וזה עשרים: **בור** י וזכר אחר והשלילמו לעשרים - והוא הקין ל"א למאי דפרקי עליה מסיד וכידי ומשני הא רבי והא רבנן: **שלא**

נא אמר מיי פ"ז מהל' סנהדרין הל' א סנה ע"ן ק:
 נב ב מיי פ"א מהל' רוחא הלכה ב סנה ע"ן עט ע"ש ע"מ סי' תכו סע"ד:
 [ע"ן חוספות מירובין ז. ד"ס כגון וחוספות זמנים קצת ד"ה ודלמא וחוספות גיטין זו ד"ה ויקרך וחוספות חולין מנכ: ד"ה ואמר - וחוספות בצבורות לז: ד"ה כ"ד]
 נג ב ד טו"ע י"ד סי' נח סע"ף א וע"י ב"מ פ"ט מהלכות שחיטה הלכה ח:
 נד ה מיי פ"ב מהל' חוקי ממון הלכה ז סנה ע"ן סו טו"ע ח"ט סי' טי סע"ף כה:
 נה ו מיי פ"ז מהלכות מעילה הל' ב טו"ע ח"ט סס סע"ף ח:
 נו ו מיי פ"ב מהלכות חוקי ממון הלכה ז:
 נז ח מיי ט"ס הל' יב סנה ע"ן סו טו"ע ח"ט ס"י סי' סע"ף יד:

סנהדרין מה.

[סנהדרין מה. כב. ספחים עה. פסחות לז:]

ג' הר"ף והרכי"כ הראשון חייב לעיל ג.

[קדושין מה: ז"ב]

ס"א ז"ב

לעיל י.

[לעיל מט: כ.]

לעיל מה.

[יבמות מד: ז"ב]

לקמן נג. נד.

לא משום דלית ביה הנבלא אי הכי (ה) הווק בו חייב הא לית ביה הנבלא אמר ליה אין הכל למיתה ויש הכל לנזקין איתויביה * בית המסילה היה גבוה שתי קומות וחגי עלה וקומה שלו הרי כאן שלש ואי סלקא דעתך יש חבטה בפחות מ' למה לי כולי האי ולמעמיך נעביד עשרה אלא כר"ג דאמר ר"נ אמר רבה בר אבוב * אמר קרא ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה אי הכי גובה מפי משום דמינוול איתויביה כי יפול הגופל ממנו ולא (ג) בתוכו כיצד יהיה רה"ר גבוה ממנו עשרה מפרחים ונפל מתוכה לתוכו פטור עמוקה ממנו עשרה מפרחים ונפל מתוכה לתוכה חייב ואי ס'ד יש חבטה בפחות מ' למה לי עשרה א"ל שאני בית דכל פחות מעשרה לאו בית הוא אי הכי השתא נמי הווי מאבראי עשרה דל מיניה תקרה ומעויה מגואי לא הוי עשרה א"ל כגון דחק מגואי אי הכי לא הוי נמי מאבראי עשרה משכחה לה דהוי מגואי עשרה כגון דחק בה מפי אלא היינו טעמא דר"נ סבר ימכרסא דתורה לארעא כמה הוי ארבעה אריתא דלאי כמה הוי שיתא הא עשרה אישתכח דכי קא מחבט מעשרה הוא דקא מחבט אלא מתני דקתני מה בור שהוא כדי להמית י פפחים אף כל שיש בו כדי להמית י פפחים בשיתא נמי סגיא אמרי מתני דאיגנדר אבור: **מתני** - יבור של שני שותפין עבר עליו הראשון ולא כסחו והשני ולא כסחו * השני חייב: **גב** אמרי בור של שני שותפין היכי משכחה לה הניחא אי סבירא לן כר"ע * דאמר בור ברשותו חייב משכחה לה בהצר של שניהם ובור של שניהם והפקירו רשותן ולא הפקירו בורן אלא אי סבירא לן בור ברשותו פטור היכי משכחה לה דחייב עליה כרה"ר וכרה"ר בור של שני שותפין היכי משכחה לה אי דישו שלוח תרווייהו ואמרי ליה זיל כרי לן וואל כרה לוו * אין שלוח לדבר עבירה ואי דברה האי חמשה והאי חמשה נסתלקו לוו מעשה ראשון הניחא לרבי ולנזקין משכחה לה אלא לרבי ולמיתה ולרבנן בין למיתה בין לנזקין היכי משכחה לה אמר רבי יוחנן כגון שעקרו שניהן חוליא בבת אחת והשלימו לעשרה מאי רבי ומאי רבנן דתניא * אחד החופר בור תשעה ובא אחר והשלימה לעשרה האחרון חייב רבי ואמר אחד אחרון למיתה ואחר שניהם לנזקין מאי טעמא דרבנן דאמר קרא כ"י יפתח וכי יכרה * אם על פתיחה חייב על כרייה לא כל שבן אלא להביא כורה אחד כורה שסילק מעשה ראשון ורבי אמר לך הנהו מיצרך צריכי כדאמרינן ורבנן נמי מיצרך צריכי אלא היינו טעמא דרבנן אמר קרא כי יכרה איש בור אחד ולא שנים ורבי ההוא מביעי ליה * כי יכרה איש בור ולא שור בור ורבנן תרי איש בור כתיבי ורבי * אידי דכתב האי כתב הוא וממאי דלחויבי בתרא דלמא לחויבי קמא לא סלקא דעתך דאמר קרא והמת יהיה לו ההוא דקא עביד מיתה והאי והמת יהיה לו מבעי ליה לבדרבא * דאמר רבא 'שור פסולי המוקדשין שנפל לבור פטור שנאמר והמת יהיה לו במי שהמת שלו אמרי ולא ממילא שמעת מינה דבההוא דעבד מיתה עסקינן: ת"ר 'אחד החופר בור עשרה ובא אחר והשלימה לכ' ובא אחר והשלימה לשלשים כולן חייבין ורמינהו אחד החופר בור עשרה ובא אחר וסייד וכידי האחרון חייב לימא

הנהגות הב"ה (ה) נפ' אי הכי ואם סו'ק בו כ"ל: (ב) שם ממנו ולא לתוכו כידי וכי ונפול מתוכה וכו' ונפול מתוכו: (ג) רש"י ד"ה שור פסולי וכי של כהן (דקרינא ביה שור רעהו) חל"מ וכי ע"ן רש"י לקמן דף נג ע"ב:
 הגהות הב"ה (ה) נפ' אי הכי ואם סו'ק בו כ"ל: (ב) שם ממנו ולא לתוכו כידי וכי ונפול מתוכה וכו' ונפול מתוכו: (ג) רש"י ד"ה שור פסולי וכי של כהן (דקרינא ביה שור רעהו) חל"מ וכי ע"ן רש"י לקמן דף נג ע"ב:
 נב ב מיי פ"א מהל' רוחא הלכה ב סנה ע"ן עט ע"מ סי' תכו סע"ד:
 נג ב ד טו"ע י"ד סי' נח סע"ף א וע"י ב"מ פ"ט מהלכות שחיטה הלכה ח:
 נד ה מיי פ"ב מהל' חוקי ממון הלכה ז סנה ע"ן סו טו"ע ח"ט סי' טי סע"ף כה:
 נה ו מיי פ"ז מהלכות מעילה הל' ב טו"ע ח"ט סס סע"ף ח:
 נו ו מיי פ"ב מהלכות חוקי ממון הלכה ז:
 נז ח מיי ט"ס הל' יב סנה ע"ן סו טו"ע ח"ט ס"י סי' סע"ף יד:

[ע"ן חוספות מירובין ז. ד"ס כגון וחוספות זמנים קצת ד"ה ודלמא וחוספות גיטין זו ד"ה ויקרך וחוספות חולין מנכ: ד"ה ואמר - וחוספות בצבורות לז: ד"ה כ"ד]
 נג ב ד טו"ע י"ד סי' נח סע"ף א וע"י ב"מ פ"ט מהלכות שחיטה הלכה ח:
 נד ה מיי פ"ב מהל' חוקי ממון הלכה ז סנה ע"ן סו טו"ע ח"ט סי' טי סע"ף כה:
 נה ו מיי פ"ז מהלכות מעילה הל' ב טו"ע ח"ט סס סע"ף ח:
 נו ו מיי פ"ב מהלכות חוקי ממון הלכה ז:
 נז ח מיי ט"ס הל' יב סנה ע"ן סו טו"ע ח"ט ס"י סי' סע"ף יד:

שור שנגחו חייב כדמפרש לקמיה בפירקין ולהכי נקט פסולי המוקדשין דאלו קדשים תמים מאי אריא צור אפי' סייד וכידי - שמתחילה רחב היה ולא היה בו הכל כל קד וזה שסיידו קצרו: **כיידי** - עשה זו לזרין כסתים ביחא הסיד טעמא צו: **לימא**

שור שנגה את הפרה פרק המישי בבא קמא

נח א ב ג מיי פי"ב
מהלכות זוקף ממון
גלגה יב פגח עשין כו
עוש"ע ח"מ סימן טו
סעיף טו :

שלא היה בו הכל למיתה • שהיה רחבו יותר מעמקו :
אי בהכלל מיתה • הרבה הוא תימה דנהי דמיעט הכלל מכל מקום
אם לא להרכיב לא היה טופל : **השותפין** שנדרו הגאה

זה מזה אסורים ליכנס בחצר • בנדרים (דף מו:) מפרש בין יש

לימא הא • דקתני חייבין רבי היא דלמר לעיל גבי חופר בור תשעה
האילו ועבד בו שיטור זקוק • דהוי שותף בזקוק והכל דעבדי
קמאי שיטור מיתה הוו כולם שותפין בתשלומי מיתה : **והא** •
דקתני אחרון חייב וראשון פטור : **רבנן** • דייקאי איש אחד ולא

שנים : **אמילו רבנן מודו** • דרי כתיב
מיפטורא אחופר בור ט' כתיב דליכא
לחויביה מן והמת יהיה לו דהא
מסקנא דמילתא מן והמת יהיה לו
נפקא לן דההוא דעבד שיטור מיתה
מחייב ומיהו כולה מילתא לא מנינו
למילף מניה דעיקר קרא לכדרכא
אחא : **שלא היה בו הכל למיתה** •

שהיתה רחבה הרבה מש"ה פטור אף
בזקוק כדאמרין איש אחד ולא שנים
דהוה ליה כחופר בור ט' ובא אחר
והשלימה לעשרה : **הא והא רבי** •
דאילו רבנן כי היכי דפטרי חופר
ט' מזקוק פטרי נמי הכא לקמאי :

כגון שלא היה בו הכל לא למיתה
ולא לזקוק • הלכך ראשון פטור אף
בזקוק ואליבא דרב דלמר לעיל דבטלו
ולא לתבטו ואליבא דרב דלמר לעיל
לשניי שלא היה בו הכל אפי' לזקוק
דאילו היה בו הכל לזקוק הוי ראשון
שותף לזקוק ולשמואל דלמר אף
על הכבטה חייבה תורה מוקי לה
במלא ספוגות בקרקעותיו דלון כלן
חבט : **כלאו למחלוקת רבי ורבנן** •

לרבנן אחרון חייב בין לזקוק בין
למיתה לרבי אחר אחרון למיתה אחר
שניה לזקוק : **פשיטא** • מה לי הוסיף
למטה מה לי הוסיף למעלה : **מסו**
דסימא • בין לרבי בין לרבנן אחרון
פטור דלאו הכלל דידיה קטליה •

טס טפה • החופר בור ט' ואחר
השלימו לעשרה וחזר אחרון וכהם
ומילא עפר ארוה טפח שהוסיף :
טס • סתם בלשון ארמי [סתמום]
עמונין פלשתי' (בבבב טו) : **מאי**
דעבד שקליה • וראשון חייב בזקוק :
קמס ליה ברשותיה • והוא ליה השתא
בור תשעה דלחרון וחייב מיהא
בזקוק : **מיל** • מוסיף הכלל : **הרמב"ם** •
אחד חופר בור ט' ובא חבירו ורכיב

פיו : **הרי מיטע הכלל** • ותבא לו
ברכה : **הרי קירב הויקא** • שמיטע
מקום מעמד רגלים ושמא לא היה
הולך השור עד מקום פי הבור
שבתחילה : **וראשון מאימא מיפטור** •

דניטעון על השני היתה השמירה
דפשיטא לן דהני עבד דקתני מתני'
שתתמם קאמר דאי דקתני מתני'
שעבדו עליו שניה זה אחר זה אמאי
ראשון פטור הרי גם הוא פטע
דליו • כסוי הבור לכסותו שהראשון
פתחו וזלה ובא שני ומלאו ומסר לו
ראשון את כיסוי הבור : **והאי מדידה**
קממלא • ולא הוי ליה שני שואל על
חלקו של ראשון שיהא כולו מוטל עליו
לשומרו הלכך אם הזיק שניהם חייבין
אבל מסר לו את הדלי נעשה זה
שומר שקיבל עליו לכסותו : **לחצר** •

של שניהן : **לחצר** • כל היכא
דנעיל יכול לומר ר"ל חלקי
שאינו בורר ומהני ליה ברירה :
ליקנייה בחוקה • משתתמם בו שהרי
קרקע נקנית בכסף בשטר ובחוקה :
לעולם בחוקה • לבר מסירת ליו צעי לחזוקי זיה ומיהו להכי מהני מסירה דלי בחוקה לחודה צעי למימר ליה לך חזק וקני כו' :
משכוכית

בה לין חלוקה וזין לין בה לין
חלוקה אסורים וטע"פ שאין יכול
למחות ליכנס כשאין בו לין חלוקה
מ"מ יכול לחסור עליו מידי דהוי
למשכיר בית לחבירו שיכול המשכיר
להקדיש כדאיתא במסכת ערכין
בפ' האומר משקלי (דף כ"א ושם)
אע"פ שאין יכול למחות ביד השוכר
שלא ליכנס ואל"ת ומ"ס מב"ח דלתי
ושקיל אפי' הקדיש שדהו אלא משום
דל' אבדו מוסוף דינר שלא יאמר
כו' (שם דף ע"ג) וי"ל דשאני ב"ח

דגוף הקרקע ויולא מתחת יד המקדיש
אבל גבי שוכר לעולם אין גוף
הקרקע ויולא מתחת יד המשכיר :
זה נכנס בחוק רגל אסור משמע
דלדיסת הרגל אסור במודר
הגאה ואפילו ר"ח בן יעקב לא שרי
אלא שותפין משום דבשלו נכנס אבל
כלא שותפים מודה דאסור דקפדי
אדריסת רגל כדמשמע בסוף חזקת
הבתיים (ב"ב דף ק"ז ושם) וקשה
דבפ"ק דמגילה (דף ח' ושם) תנן

אין בין המודר הגאה מחבירו למודר
ממנו מאלל אלל דריסת רגל וכלים
שאר עושין בהן אוכל נפש ופריך
בגמרא דריסת הרגל הא לא קפדי
ומאי קפדין הא משמע הכא דקפדי
ומפרש ר"ת דהוי פריך ההם דע"כ
בדריסת הרגל ללא קפדי כמו בבקעה
מיירי דאי בזה"ל דקפדי כגון
בחצר א"כ אפי' נודר הימנו מאלל

יהא אסור כיון דקפדי א"כ כיוולא
בו משכירין והניח בנדרים בפ' אין
בין המודר (דף ל"ג) וכל דבר
שאר עושה בו אוכל נפש מקום
שמשכירין כיוולא בו אסור וכיון ללא
קפדי אמאי אסור והוא הדיון דהוא
מני (ב) למימר כלים הא לא קפדי :

כיון
רב אשי ניהוי אנן 'אי מההיא גיסא
גיסא נפל הרי מיעט הכלל : איתמר
דאמרי *תרוייהו משמיה דרבה בר בר
הנה דאמר משמיה דרבי מני חד
אמר לעולם יש בה הכל עד שיהא רחבה יותר על עומקה וחד אמר 'לעולם
אין בה הכל עד שיהא עומקה יתר על רחבה : *עבר עליו הראשון ולא
כסחו : וראשון מאימת מיפטור רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו משמיה
דרבה בר בר הנה דאמר משמיה דרבי מני חד אמר משמניהו משתמש
וחד אמר 'משמיסור לו דליו כתנאי המדלה מים מן הבור ובא חבירו
ואמר לו הנה לי ואני אדלה מים כיון שהניחו משתמש פמור רבי אליעזר
בן יעקב אומר משמיסור לו דליו במאי קמיופלא רבי אליעזר בן יעקב
סבר יש ברירה האי מדידה קא ממלא והאי מדידה קא ממלא ורבנן
סברי אין ברירה אמר רבינא ואודו למעמייהו דתנן *השותפין שנדרו הנאה
זה מזה אסורין ליכנס לחצר ר"א בן יעקב אומר 'זה נכנס לתוך שלו וזה
נכנס לתוך שלו במאי קמיופלא ר"א בן יעקב סבר יש ברירה האי לדנפשיה
עייל והאי לדנפשיה עייל ורבנן סברי אין ברירה א"ר אליעזר המוכר בור
לחבירו כיון שמסר לו דליו קנה היכי דמי אי בכספא ליקני בכספא אי
בחוקה ליקני בחוקה לעולם בחוקה יבועי למימר ליה לך חזק וקני וכיון שמסר
לו דליו בכספא דאבו ליה לך חזק וקני דמי א"ר יהושע בן לוי יהמוכר בית לחבירו
כיון

בה ד מיי שם ה"ל ה' אל
וגמחה להיך כמו
שכתוב ב"שם שלפניו
ועיין בח"מ עוש"ע שם
סעיף יא :

ס ה מיי שם ה"ל י' ד'
י' ג עוש"ע שם סעיף
טו ועיין בבב"ב :

ס ה מיי שם ה"ל ו'
טו ע"ע שם סעיף כה :

ס ה מיי פ"ג מהלכות
נדרים הלכה ד סג
לאוין רמב עוש"ע י"ד
ס' רכו סעיף ה :

ס ה ל ס ג מיי פ"א
מהלכות סעריה
הלכה ט סג עשין פב
עוש"ע ח"מ ס' קכג
סעיף ב :

[ד"ה רבינא]
[ד"ה דריסת]

[בבבב"ש ליתא]
מלת תרוייהו]

עיין בבסר ח"מ

יב"ח ל"ב
נדרים מה
כ"ב לו :

הגהות
הב"ח
(ב) תוס' ד"ס
זה וכו' וס' ה'
ד"ה"ל למיכר
כלים :

[נא ע"ב]

נאמר, זה [שכתוב כולם חייבים היא לפי שיטת] רבי [שאמר אם א' חפר בור ט' ובא אחר השלימה ל' שניהם חיים בנזקיו, וכאן הרי כל א' עשה בור הראוי למיתה], זה [שכתוב האחרון חייבים והראשון פטור הוא לפי שיטת ה]רבנן [שלומדים שאין שותפות בכריית בור].

אמר רב זביד [לא כמו שאמרת אלא] שניהם רבנן, עד כאן לא אומרים רבנן [שה]אחרון חייב, אלא במקום שלא עשה הראשון שיעור [עומק של בור שראוי ל]מיתה, אבל במקום שעשה הראשון שיעור [עומק של בור שראוי ל]מיתה, אפילו רבנן מודו שכולם חייבין.

והרי [בציור השני שא' עשה בור י' והשני סייד וכייד, שהראשון עשה שיעור [עומק של בור שראוי ל]מיתה, וכתוב, [שה]אחרון חייב. אמרו [התלמידים בבית המדרש], שם [מדובר בבור] שלא היה בו [מספק] הבל למיתה, ובא האחרון והוסיף בה הבל למיתה.

יש אומרים, אמר רב זביד, שניהם רבנן, זה שכתוב שכולן חייבין, מובן, וזה שכתוב אחרון חייב, [מדובר בציור] שלא היה בו הבל לא למיתה ולא לנזקין, ובא אחר והוסיף בו הבל [בשיעור הראוי] גם למיתה וגם לנזקין. אמר רבא, המניח אבן על פי הבור והשלימה לעשרה, הוא מחלוקת רבי ורבנן⁶⁹. זה פשוט [מה זה משנה אם הוא מוסיף למעלה או למטה]. מה הייתי אומר, [הוספה לעומק הבור] למטה, [אז] הוא שהבל שלו הרגו [את השור שנפל שם], אבל [הוספה לבור] למעלה, שלא ההבל שלו הרג [את השור שנפל שם], אולי נאמר [שהאחרון] לא [חייב, גם לרבי וגם לרבנן], לכן לומדים [שלא].

רבא שאל [א' החופר בור עמוק ט' טפחים, ובא אחר והשלימו לעשרה, ואז חזר אחרון] וסתם אותו הטפח [שהוסיף ומילא עפר]. או [אם הוסיף אבן על פי הבור, חזר] וסילק את אבניו מהו [שיתחייב]. האם אומרים שמה שהוסיף סילק [והראשון חייב בנזקין], או אולי נסתלקו מעשה ראשון [זה שחפר ט'] ועומד כל [אחריות הבור] ברשותו [של האחרון]. תיקו.

אמר רבה בר בר חנה אמר שמואל בן מרתא, בור [עמוק] שמונה [טפחים] ומהן שני טפחים מים, חייב⁷⁰. למה. כל טפח של מים, כמו שתי [טפחים של] יבשה [לענין הבל]. שאלו אותו, בור תשעה ומהן טפח אחד מים. מהו. האם אומרים מאחר ואין ריבוי מים אין בו הבל, או אולי כיון שהוא יותר עמוק יש בו הבל. בור שבעה ומהן שלשה טפחים מים, מהו. האם אומרים מאחר ויש ריבוי מים יש בו יותר הבל, או אולי כיון שלא עמוק אין בו הבל. תיקו⁷¹.

רב שייזבי שאל את רבה, [אחד חופר בור י' ובא חבירו] והרחיב [פיו], מה דינו. א"ל, הרי מיעט הבל [ותבא לו ברכה]. א"ל, אדרבה, הרי קירב הזיקו [שמייעט מקום מעמד רגלים ושמא לא היה הולך השור עד מקום פי הבור שבתחילה]. אלא אמר רב אשי, נבדל אם מת בהבל⁷², הרי מיעט הבל, ואם מת בחבטה, הרי קירב הזיקו. יש שאומרים, אמר רב אשי, נבדל אם

⁶⁹ ע"י ש"ע (ח"מ ס' תי ס"א): הוב"ד לעיל הערה .

⁷⁰ ע"י ש"ע (ח"מ ס' תי ס"א): היה עומק הבור ט' טפחים ומהם טפח אחד מים, חייב, שהטפח של מים חשוב כעומק ב' טפחים ביבשה.
ביאור: שהטפח של מים חשוב כ' - פירוש, נחשב לענין הבל, שיש הבל במים יותר מבאור (ס"מ"ע).

⁷¹ ע"י ש"ע (ח"מ ס' תי ס"ב): היה עמוק שמנה ומהם ב' טפחים מים, או שהיה עומק ז' טפחים ומהם ג' טפחים מים, ונפל לתוכו שור וכיוצא בו ומת, אין מחייבין אותו לשלם, ואם תפס אין מוציאין מידו. הגה: ועיין לעיל ס' שפח סעיף א' ז' דיש חולקין.

ביאור: ומהם שני טפחים מים כו' - הוא ספק בגמ', ולא נפשטה (ס"מ"ע).

דיש חולקין - ס"ל דלא מהני תפיסה בספיקא דדינא (ס"מ"ע).

⁷² ע"י ש"ע (ח"מ ס' תי ס"א): חפר הראשון בור עמוק ובא האחרון והרחיבו ונפל לתוכו שור ומת, אם מחמת הבלו מת האחרון פטור שהרי מיעט הבלו, ואם מחמת חבטו מת האחרון חייב שהרי הקריב הזיק בור זה. וכן אם נפל השור מאותו הצד שהרחיב, האחרון חייב שהרי הקריב הזיק בור זה אע"פ שמת מן ההבל, ואם מהצד שחפר הראשון נפל, הראשון חייב שזה האחרון מיעט הבלו. הגה: ויש אומרים [רא"ש] דאין חילוק בין מת בהבל או בחבטה, רק אם נפל מצד שהרחיב חייב בכל ענין, ואם נפל מצד השני האחרון פטור בכל ענין:

ביאור: אם מחמת הבלו מת האחרון פטור - נראה דר"ל שנפל לבור דרך פיו למטה ומת, וניכר הדבר להרואים שמת מחמת הבל ולא מחמת חבטה, ואם מחמת חבטה היינו שנפל לבור על גבו וניכר להרואים שלא מת אלא מחמת החבטה, ומיירי בבבא זו כשנפל מצד שלא הרחיב וכדמסיק, ואפ"ה מסיק דחייב כשמת בחבטה שהרי הקריב הזיק בור זה, ור"ל דכיון דהוא גרם הזיק לענין חבטה אם נפל מצד שהרחיב, מיקרי בעל הבור לענין חבטה אף כשיפול מצד השני (ס"מ"ע).

וכן אם נפל השור כו' - אפילו מת מחמת הבלו חייב, והיינו טעמא, דכיון דהוא פושע לענין שור זה עצמו דהיה ראוי למות מחמת חבטה משום שקירב מיתתו לענין חבטה, תלינן נמי בו מיתת ההבל אף על פי שמיעט הוא ההבל (ס"מ"ע).

[השור] נפל מאותו הצד [שבו האחרון הרחיב], הרי קירב את הזיקו, אבל אם נפל מצד השני, הרי מיעט הבל.

למדנו, בור שעומקה כרחבה, רבה ורב יוסף שניהם אומרים בשם רבה בר בר חנה שאמר בשם רבי מני, אחד אמר, לעולם יש בה הבל, עד שיהא רחבה יתר על עומקה, וחד אמר, לעולם אין בה הבל, עד שיהא עומקה יתר על רחבה⁷³.

עבר עליו הראשון ולא כסהו. וראשון ממתי נפטר [שאחריות הבור על השני, שפשוט לגמרא שהלשון "עבר עליו" פי' שהשתמש עם הבור]. רבה ורב יוסף שאומרים שניהם בשם רבה בר בר חנה שאמר בשם רבי מני, אחד אמר, מאז שהוא מניח את השני משתמש [בבור], וחד אמר, מאז שהוא מוסר לשני את כיסו⁷⁴ [שהראשון פתחו ודלה ובא שני ומצאו ומסר לו ראשון את כיסו הבור].

[דבר זה הוא] כמו מחלוקת תנאים [שלמדנו], המדלה מים מן הבור, ובא חבירו ואמר לו הנח לי ואני אדלה מים, כיון שהניחו משתמש, פטור. רבי אליעזר בן יעקב אומר, משימסור לו דליו. במה חולקים. רבי אליעזר בן יעקב סבר, יש ברירה [דבר של ב' שותפין, כאשר א' משתמש נחשב ככולו שלו, וכאשר השני משתמש נחשב ככולו שלו], זה [פי' הראשון, כאשר משתמש עם בור של שניהם] ממלא מ[בור] שלו, וזה [השני] ממלא מ[בור] שלו [ולא הוי השני שואל על חלקו של ראשון, שיהא כולו מוטל עליו לשומרו, הלכך אם הזיק שניהם חייבין]. אבל מסר לו את הדלי נעשה זה שומר שקיבל עליו לכסותו. ורבנן סוברים, אין ברירה [אלא כל הזמן נחשב של שניהם].

רבינא אמר, [ראב"י ורבנן] הולכים לשיטתם, שלמדנו, השותפין שנדרו הנאה זה מזה, אסורין ליכנס לחצר [שהוא בבעלות של שניהם כשותפים], ר"א בן יעקב אומר, זה נכנס לתוך שלו וזה נכנס לתוך שלו⁷⁵ [שיכול לומר כל מקום שאני נכנס זה חלקי שאני בורר]. במה חולקים. ר"א בן יעקב סבר, יש ברירה [דבר של ב' שותפין, כאשר א' משתמש נחשב ככולו שלו, וכאשר השני משתמש נחשב ככולו שלו], זה נכנס שלו, וזה נכנס לתוך שלו, ורבנן סוברים, אין ברירה [אלא כל הזמן נחשב של שניהם]. א"ר אלעזר, המוכר בור לחבירו, כיון שמסר לו דליו, קנה⁷⁶. איך מדובר. אם [הקונה עשה קנין] בכסף, שיקנה בחזקה [ולמה צריך את הדליו]. אם [הקונה עשה קנין] בחזקה, וצריך [שהמוכר] יאמר לו "לך חזק וקני" [ואז יכול לעשות חזקה לקנות], וכיון שמסר לו דליו, דומה כאילו אמר לו "לך חזק וקני".

א"ר יהושע בן לוי, המוכר בית לחבירו,

ואם מהצד שחפר הא' כו' - פירוש, אף כשמת מההבל (ס"מ"ע).

⁷³ ע"י ש"ע (ח"מ ס' תי ס"א): בור שחייבה עליו תורה אפילו לא מתה הבהמה אלא מהבלו, ואין צריך לומר אם מתה מחבטו. לפיכך: אם היה עומק הבור כרחבו, אין לו הבל, ואם לא נחבטה בו הבהמה ומתה פטור. היה עומקו יותר על רחבו, יש לו הבל ואם מתה בו הבהמה, חייב אף ע"פ שלא נחבטה בקרקעיתה:

ביאור: לפיכך אם היה עומק הבור כרחבו כו' פטור - הטעם, דמתה באונס שלא כדרך מיתת הבהמות והרי לא היה כאן לא חבטה ולא הבל. והאי "לפיכך" דכתב נמשך למ"ש בבבא שניה, והכי קאמר, כיון דחייב על הבלא בלא חבטה לפיכך אם היה עומקו יותר כו' חייב (ס"מ"ע).

ואם לא נחבטה בו הבהמה כו' - כגון שהיו בתוכו ספוגין שהן רכים ואינה ניזוקה מחבטתה עליהן (ס"מ"ע).

⁷⁴ ע"י ש"ע (ח"מ ס' תי ס"א): הוב"ד לעיל הערה 66.

⁷⁵ ע"י ש"ע (ח"מ ס' רכו ס"א): שנים שהם שותפים בחצר ונדרו הנאה זה מזה, אם יש בו דין חלוקה חל הנדר ואסורין ליכנס בו עד שיחלקו ויכנס כל אחד בשלו. וכ"ש אם אחד מהם הדיר לאחד מן השוק מנכסיו, שאסור ליכנס בו [ד"ע ומשמעות ר' ירוחם]. ואם אין בו דין חלוקה, לא חל הנדר ומותרין ליכנס בו, בין אם הדירו זה את זה או שהדיר אחד מהם לאחד מן השוק מנכסיו. ודוקא כשאותו מן השוק שהוא מודר נכנס לצורך השותף, בין שהוא צריך לשותף בין שהשותף צריך לו, אבל ליכנס בו שלא לצורך השותף, אסור. הגה: וכן הדין בשנים שהיה להם יחד מקום בבית הכנסת, ואמר אחד לחבירו: חלקי יהא לך הקדש, דמאחר דקאמר לך הקדש, ודאי כוונתו לאסרו עליו. אבל אם אמר: יהא הקדש, ולא אמר: לך, לא כיון אלא שיהיה הקדש לעניים, ומותר חבירו ליהנות ולישב עליה (ב"י סימן רכ"א בשם תשובת רשב"א). והוא הדין בכל כיצא בזה. וכן אם היו שותפין בדבר המטלטל, אם יש בו דין חלוקה אסורים בו. ואם אין בו דין חלוקה, מותרין בו [טח"מ סימן ק"פ].

כיון שמסר לו מפתח, קנה. איך מדובר. אם [מדובר שקנה] בכסף, שיקנה בכסף [ולא צריך מפתח]. אם [קנאו] בחזקה, שיקנה בחזקה [ולא צריך מפתח]. באמת [מדובר שקנאו] בחזקה, וצריך [שהמוכר] יאמר לו "לך חזק וקני" [ואז יקנה בחזקה], וכיון שמסר לו מפתח, כאילו שאמר לו "לך חזק וקני דמי".

אמר ריש לקיש משום ר' ינאי, המוכר עדר לחבירו, כיון שמסר לו משכוכית, קנה⁷⁶. איך מדובר. אם [קנאו] במשיכה [שהכיסה במקל ורצתה לפניו, שכן הוא דרך למשוך בהמה דקה], שיקנה במשיכה [ולא צריך מסירת המשכוכית]. אם [קנאו] במסירה [כגון שהיה ברה"ר או בחצר שאינה של שניהן שאין משיכה קונה שם], שיקנה במסירה. באמת [מדובר שקנאו] במשיכה, וצריך לומר לו "לך משוך וקני", וכיון דמסר לו משכוכית, דומה כאילו שאמר לו "לך משוך וקני".

מהו משכוכית. כאן תרגמו, קרקשתא [פ' זוג שמקרקש בה לפני העדר והולך כולו אחריו]. ר' יעקב אומר [משכוכית, פירוש] עז [חרף] שהולך בראש העדר, כמו שאותו הגלילי דרש על רב חסדא, כאשר הרועה מתרגז על עדר מסמא עיניו של המנהיג? ונכשלת ונופלת בבורות והעדר אחריה כך כשהמקום נפרע מכלל ישראל, ממנה להן פרנסים שאינן מהוגנין].

מתני'. [בבור של ב' שותפין? שא' השתמש בו, ובגמר שימושו בן] כסוה הראשון⁷⁷, ובא השני [פ' השותף השני בא להשתמש בן] ומצאו מגולה [כגון שהתלע ונשבר הכסו] ולא כסוה, השני חייב [והראשון פטור]⁷⁸, אבל לא כסוה ראשון ובא שני ומצאו מגולה ולא כסוה שניהן חייבין].

[בבור שהבעלים] כסוה כראוי, ונפל לתוכו שור או חמור ומת, פטור. [אמנם עם הבעלים] לא כסוה כראוי, ונפל לתוכו שור או חמור ומת, חייב⁷⁹. [היתה בור כרויה, ונכנס כוהה לתוכו להרחיב או להעמיד את הבור, ושור הלך על שפת הבור, ושמע קול הכורה ונפחד] ונפל על פניו [בבור] מקול הכרייה, חייב⁸⁰ [ואפילו שור שהוא פקח שאע"פ שכתוב לקמן (דף נד ע"ב) בעל הבור פטור שהשור היה צריך לעיין בהליכתו, כאן חייב, שקול הכרייה הפחידו. אבל השור נפל] לאחריו מקול הכרייה, פטור.

[שור נפל לתוך [בור], שור וכליו ונשתברו⁸¹, [או] חמור וכליו נקרעו⁸², חייב על הבהמה ופטור על הכלים. שור חרש שוטה או קטן שנפל לתוך [בור], חייב⁸³. [אבל] בן או בת, עבד או אמה, פטור⁸⁴ כלומר אף על גב שהם קטנים וליכא למימר איבעי להו עיניו ומילול אפ"ה פטור מגזירת הכתוב שור ולא אדם חמור ולא כלים].

גמ'. ו[השותף] הראשון [שכסה בורו כראוי ובא השני ולא כסוה] עד מתי הוא פטור [מנזיק בורו, מאחר והוא באחריות השותף]. אמר רב, בכדי שידע [פ' שיבא הוא ויראנו מגולה, ומאחר ושניהם יודעים שהוא מגולה אחריות הבור על שניהם], ושמואל אמר, בכדי שיודיעוהו [אחרים, ואע"פ שהוא לא ראהו, עכ"ז חייב בחלקו, שהרי השני לא גילהו שנחייב אותו משום פותח]⁸⁵, ורבי יוחנן אמר, בכדי שיודיעוהו, וישכור פועלים, ויכרות ארזים ויכסנו [אבל לשני שבא ונשתמש בו לא, לא נותנים כזה שיעור, שהיה לו להושיב שומרים עליו].

כסוה כראוי ונפל לתוכו שור או חמור ומת, פטור. כיון דכסוה כראוי איך נפל. אמר ר' יצחק בר בר חנה, שהתלע מתוכו⁸⁶. שאלו אותו, כסוה כסוי שיכול לעמוד בפני שוורים ואין יכול לעמוד בפני גמלים, ובאו גמלים וקלקלוהו [ונעשה רעועה], ובאו שוורים ונפלו בו [אבל לגמלים ודאי הוא פושע וחייב]. מה דינו. אמרו [התלמידים בבית המדרש], איך מדובר. אם גמלים שכחים, הוא פושע [וודאי חייב על אף שוורים שהיה צריך לדעת שגמלים יבואו יקלקלו הכסוי]. ואם לא שכחו גמלים, הוא אנוס. לא [מדובר לא בזה ולא בזה, אלא] צריכים [להעמיד את המקרה שגמלים] באים לפעמים, האם אומרים כיון שבאים לפעמים, הוא פושע, שהוא היה צריך לחשוב, או אולי כיון שעכשוויו אין [גמלים], הוא אנוס. בא ושמע, כסוה [הבור] כראוי, ונפל לתוכו שור או חמור ומת, פטור. איך מדובר. אם תאמר כראוי לשוורים וכראוי לגמלים, איך נפל. אלא לא [כסוה בכסוי ש]ראוי לשוורים

וכתב ליישב דאתיא כר' נתן דס"ל כי ליכא לאשתלומי מהאי משתלם מהאי, ולכן כיון דהראשון פטור משום דהוי אנוס, מחייבין את השני הכל.

אכן הקשה ע"ז, דהא גבי בשר ואימורין דעת הרמב"ם והרמב"ן דאין גובין מבשרן כנגד האימורים, משום דבחד גופא ליתא לדריג, וא"כ ה"ג דהוי בור אחד לא שייך כי ליכא ולמה חייב השני בכלו.

ע' המשך דבריו בהערה טו.

⁷⁶ ע"י ש"ע (ח"מ סי' תי סכ"א): כסוה כראוי, אע"פ שהתלע מתוכו ונפל לתוכו שור ומת פטור, שנאמר (שם) ולא יכסנוהו אם כסוה פטור.

ביאור: הא אם כסוה פטור - קמ"ל דלא תימא דעלוי לסתמו בעפר באופן שלא יוכל להגיע ממנו הזיק (סמ"ע).

⁸⁰ ע"י ש"ע (ח"מ סי' תי סל"א): בור שכרוי ועומד ונכנס בו אדם להרחיבו או להעמיקו, ועמד שור על שפתו ונבעת מקול הכורה ונפל לתוכו, בין לפניו בין לאחוריו חייב בעל הבור, אפילו השור פקח וביום, שהכורה פטור שאינו אלא גרמא וכיון שאי אפשר להשתלם ממנו ישתלם מבעל הבור, אבל אם נבעת השור מקול הכורה ונפל לאחוריו הבור פטור:

ביאור: בין לפניו בין לאחוריו - פירוש, דאם נפל השור דרך פניו מסתמא מת בהבל, ואם מת בבור דרך אחוריו, מסתמא לא מת מכח הבל אלא מחמת חבטה ונכ"ל בס"ק, וכבר נתבאר בסעיף י"ז דק"ל דחייב בעל הבור בין מת בחבטה בין בהבל (סמ"ע).

אבל אם נבעת השור מקול הכורה ונפל לאחוריו הבור - ו"א דנבעת מקול הכורה ונתקל בבור ונפל בו, והטעם דפטור כיון דקרקע עולם הזיקתו, והוא דומה לנתקל באבן וניזק בקרקע דפטור כמ"ש בסיומן ת"א סעיף א' (סמ"ע).

⁸¹ ע"י ש"ע (ח"מ סי' תי סכ"א): הובא לעיל הערה

⁸² בדרך כלל כלי שור שייך בהם שבירה, וכלי חמור שייך בהם קריעה.

⁸³ ע"י ש"ע (ח"מ סי' תי ס"ט): וכן אינו חייב על מיתת הבהמה בבור או על חבטתה בתל, אלא אם היתה הבהמה קטנה, או חרשת, או שוטה, או סומא, או שנפלה בלילה, אבל אם היתה פקחת ונפלה ביום ומתה, פטור שזה כמו אונס מפני שדרך הבהמה לראות ולסור מהמכשולות:

⁸⁴ ע"י ש"ע (ח"מ סי' תי ס"ב): וכן אם נפל לתוכו אדם ומת, אפילו היה סומא או שנפל בלילה, בין שהיה בן חורין או עבד הרי זה פטור, ואם הוזק בו האדם או הבהמה הפקחת, חייב נזק שלם. הגה: ויש אומרים דבבהמה פקחת פטור אפילו מנזיקין אם נפל שם ביום:

ביאור: ו"א דבבהמה פקחת פטור כו' - דבהמה עיניה למטה ודרכה להתבונן בדרכים ולהשמר מנזיקיה, משא"כ אדם שהולך ועיניו משוטטות למעלה ולהלן מדרך הילוכו, וכמ"ש בסיומן ת"ב סעיף ג' (סמ"ע).

⁸⁵ ע"י ש"ע (ח"מ סי' תי סכ"ו): הוב"ד לעיל הערה 77.

⁸⁶ ע"י ש"ע (ח"מ סי' תי סכ"ב): הוב"ד לעיל הערה 79.

⁷⁶ ע"י ש"ע (ח"מ סי' קצ"ד): המוכר עדר לחבירו או שנתן לו במתנה, כיון שמסר לו משכוכית היא הבהמה המהלכת בראש העדר והכל נמשכים אחריה אין צריך לומר משוך וקני, ואם משך העדר אפילו שלא בפניו קנה, דמסירת משכוכית הוי כאומר לך משוך וקני. הגה: מכר לו ספר אחד ונתן לו חציו, והלך ומשך או הגביה השני שלא מדעת חבירו לא קנה, דלא דמי חציו שנתן לו למשכוכית, לא מסר לו המשכוכית ומכר לו רק ' בהמות, אם קונה במשיכה לא קנה אלא אותה שמשך, ואם קונה במסירה, אם מסר לו באפסוד אחת ונתן לו דמי כולן קנה, לא מסר לו דמי כולן, לא קנה רק כנגד מעותיו כמו שנתבאר לעיל גבי קרקע סוף סימן קצב:

ביאור: ואם משך העדר אפילו שלא בפניו - פירוש, ואם משך הנשאר שלא בפניו ובאלו כיון קנה, אבל משיכה עכ"פ בעי גם בשאר העדר ולא סגי במסירה המשכוכית לחוד (סמ"ע).

מכר לו ספר אחד כו' - ראובן שמכר ספר אחד חלוק לשנים ומסר לו חצי האחד, והלך שמעון והגביה חצי השני שלא בפני ראובן, לא קנה חצי השני, ולא דמי למשכוכית, דבחציו של ספר אין רגילין להחזיק בחציו השני (סמ"ע).

ה"ג לא מסר לו המשכוכית ומכר לו ' בהמות - והכי פירוש, דמתחילה כתב דאם מכר לו ' בהמות בלא משכוכית, אז יש חילוק בקנייני המכירה, דאם הקנם לו במשיכה אז לא קנה כל ה' בהמות אף שנתן לו דמי כולן, דמעו אינן קונות מטלטלין ובעלי חיים, ולא קנה אלא אותן שמשך, ואם הקנה לו במסירה כו' (סמ"ע).

⁷⁷ ע"י ש"ע (ח"מ סי' תי סכ"ו): כסוה הראשון ובא השני ומצאו מגולה ולא כסוה, השני חייב, ועד אימתי יהיה השני לבדו חייב, עד שידע הראשון שהבור מגולה וכדי שישכור פועלים ויכרות ארזים ויכסנו, וכל שימות בו תוך זמן זה הרי השני לבדו חייב בו, וכל שימות בו אחר זמן כזה שניהם חייבים לשלם שהרי שניהם פשעו בו. הגה: ויש אומרים דגם לשני נותנין זמן עד שישכור פועלים ויכרות ארזים, אלא שאינו צריך הודעה:

ביאור: עד שידע הראשון - דקדק וכתב עד שידע, דהיינו שהודיעו ממש, ולא די בכדי זמן שיכול להוודע, דאילו לא נודע לו. ואחר כך כתב "וכדי שישכור פועלים" כו', דאחר שנודע לו והיה לו שהות זמן לשכור פועלים ולא שכרם, מאז גם לו יש חלק בתשלומי נזקין (סמ"ע).

אלא שאינו צריך הודעה - דהא מיירי שכבר ידע, דהא מתחילה כתב ובא השני ומצאוהו מגולה (סמ"ע).

⁷⁸ ע"י חז"א (סימן ה' סק"ח) הקשה, דמשמע דהשני חייב בכל הנזק, ואמאי הא כיון דהוי בור השותף, והראשון אנוס, א"כ לא יהא חייב השני רק חלקו, וחציו השני יסיד הנזק שהרי הראשון אנוס. דמטעם שומר הרי אין לחייב את השני, שהרי לא קיבל עליו כלום אלא רק שהשני נודע לו והראשון לא נודע לו.

שור שנגת את הפרה פרק חמישי בבא קמא

נב

עין משפט נר מצוה

משכויים - לקמיה מפרש דבר המושך כל העדר אחריו : ה"ד **אי** **במשיכה** - שהמשיכה במקל ורלחה לפניו שכן דרך בהמה דקה : **ליקני** **במשיכה** - למה לי מסירת משכויים : **אי במסירה** - קני להו שהיה רה"ר או חצר שאינה של שניהן שאין משיכה קונה שם דאין משיכה

כיון דמסר לו מפתח קנה ה"ד [אי] בכספא כו' . רש"ס מפרש **כפ'** חזקת הבתים (כ"ב ד' נב) וספ ד"ה (נעל) גבי כעל וגדר כל שהוא בכספי הגר דנעל היינו שקבע מנעולו בדלת לנעלו והיו בנין אבל סגר הדלת בכספי הגר

דמסר לו מפתח קנה ה"ד אי בכספא ליקני בכספא אי בחזקה ליקני בחזקה לעולם בחזקה ובעי למימר ליה לך חזק וקני וכיון שמשמר לו מפתח כמאן דאמר ליה לך חזק וקני דמי אמר ריש לקיש משושר' ינאו*המוכר עדר לחבירו כיון שמשמר לו משכובית קנה ה"ד אי במשיכה ליקני במשיכה אי במסירה ליקני במסירה לעולם ובעי למימר ליה לך משוך וקני וכיון דמסר לו משכובית יכמאן דאמר ליה לך משוך וקני דמי מאי משכובית הבא תרגמו קרקשתא ר' יעקב

אחלה בסמטא או בחצר של שניהן בהמוכר את הספינה צבצא בתרא (דף עו) : **קרקשתא** - גרסינן זוג שמקרקש בה לפני העדר והולך כולו אחריו : **עיוא דלולא בריש טורא** - יש לנעול העדר עז חרוף ודרך העזים להלך בראש והעדר הולך אחריהם : **עמיד לנגדא סמוכא** - לעז המושכת מנקר עיניה ונכשלת ונפלת בצורות והעדר אחריה כך כשהמקום נפרע משושר' יתראל ממנה לכן פרכיסו שאין מהוגיין : **מתני' כספו הראשון** - כשנשתמש בו : **וכא השני** - להשתמש בו : **ומלאו מגולה** - כגון שהחליט וגשבר הכסוי : **השני חייב** - הראשון פטור ובמראו מפרש עד מתי ראשון פטור אבל לא כסוה ראשון וצא שני ומלאו מגולה ולא כסוה שניה חייבין ודקתי

השני חייב הא חוקימנא שהיטו ראשון לשני משתמש וסמך עליו שיכסו : **כספו כראוי** - ועבר עליו ובגמרא פריך הוהיל ובראוי הוא היכי כפל : **נפל לפניו מקול הכרייה** - כוריה ונכנס כורה שכיר לתוכו להרחיבו או להעמיק וסור הולך על שפת הבור ושמע קול הפטיש ונבעת ונפל על פניו בצור (א) : **חייב צבל** - הבור וחפילו שור שהוא פקח דלמיר לקמן (דף נד) : **במהניחא בעל הבור פטור דליבטי עיוני ומיזיל הכא חייב שקול הכרייה** דיעתחו ובגמרא פריך נימא כורה גרס ליה . **ליא לפניו מקול הכרייה** צבל הבור חייב דלמיר כורה גרס ליה וכורה גרמא בעלמא הוא דעבד דק"ל *המזבעית את חבירו פטור מדיני אדם ותרווייהו ליפטרו אפ"ה צבל הבור חייב כר' נתן כדמפרש בגמ' וזה שמעתי : **לאחריו מקול הכרייה פטור** - כדמפרש בגמרא וחירו דנקט ברישא מקול הכרייה תנא סיפא לאחריו מקול הכרייה : **צכלי שור** שייכא שביעה העול והמחרישה צכלי חמור שייכא קריעה חבילת בגדים ומרדעת שעל גביו : **ופטור על הכלים** - כדמפרש בגמרא : **שור מרש שוטה וקטן כו'** - מפרש בגמ' :

כיון שמסר לו מפתח קנה ה"ד אי בכספא ליקני בכספא אי בחזקה ליקני בחזקה לעולם ובעי למימר ליה לך חזק וקני וכיון שמשמר לו מפתח כמאן דאמר ליה לך חזק וקני דמי אמר ריש לקיש משושר' ינאו*המוכר עדר לחבירו כיון שמשמר לו משכובית קנה ה"ד אי במשיכה ליקני במשיכה אי במסירה ליקני במסירה לעולם ובעי למימר ליה לך משוך וקני וכיון דמסר לו משכובית יכמאן דאמר ליה לך משוך וקני דמי מאי משכובית הבא תרגמו קרקשתא ר' יעקב אומר עיוא דאולא בריש עדרא כדדרש ההוא גלילאה עליה דרב חסדא כד רגזו רעיא על ענא עביד לנגדא סמוכא : **מתני' יכסוהו הראשון** ובה השני ומצאו מגולה ולא כסוה השני חייב *כסוהו כראוי ונפל לתוכו שור או חמור ומת פטור לא כסוהו כראוי ונפל לתוכו שור או חמור ומת חייב ינפל לפניו מקול הכרייה חייב לאהריו מקול הכרייה פטור *נפל לתוכו שור וכליו ונשתברו חמור וכליו ונתקרעו חייב על הבהמה ופטור על הכלים *נפל לתוכו שור חרש שוטה וקמן חייב *בן או בת עבד או אמה פטור : **גמ'** וראשון עז אימת מיפטר אמר רב בכדי שידע ושמואל אמר בכדי שיודיעוהו ורבי יוחנן אמר [א] בכדי שיודיעוהו וישבור פועלים ויכרות ארזים ויכנסו : **כסוהו כראוי ונפל לתוכו שור או חמור ומת פטור** : **כיון דכסוהו כראוי היכי נפל אמר ר'** יצחק בר בר חנה *שהחליע מתוכו איבעיא להו כסוהו כסוי שיכול לעמוד לפני שוורים ואין יכול לעמוד בפני גמלים ואתו גמלים וארעהו ואתו שוורים ונפלי ביה מאי אמרי היכי דמי אי רשכיהו גמלים פושע הוא ואי דלא שכיהו גמלים אנום הוא לא צריכא דאתו לפרקים מי אמרינן כיון דאתיין לפרקים פושע הוא דאיבעי ליה אסוקי ארעתיה או דלמא כיון דהשתא מיהת ליכא אנום הוא ת"ש כסוהו כראוי ונפל לתוכו שור או חמור ומת פטור ה"ד אילימא כראוי לשוורים וכראוי לגמלים היכי נפול אלא לאו כראוי לשוורים ולא

סו א ב מיי פ"ב מהל' מכירה הלכה ז סמג עשין פכ עוש"ע מימ סי' קלו סעיף ד :
סו ב מיי פ"ב מהל' מוקי משנת הל' ז סמג עשין סח עוש"ע מימ סי' מי סעיף ט :
ר"ה אה
סו ד מיי שם הל' ד עוש"ע שם סעיף כב :
סו ה מיי שם הלכה י' ועי' בהשגות ובמ"מ טור ש"ע שם סעיף לא :
עו ו מיי שם פ"ג הלכה א סמג שם עוש"ע שם סעיף כא :
עא ז מיי שם פ"ג הלכה עז סמג שם עוש"ע שם סעיף יע :
עב ח מיי שם עוש"ע שם סעיף כ :
עג ט מיי שם הלכה ז עוש"ע שם סעיף כו :
עד י מיי שם הלכה ד ועיי' בהשגות ובמ"מ עוש"ע שם סעיף כב :

לעיל נו.

לעיל כח.

לקמן דף טו.

הגהות הבה"ח
(א) רש"י ד"ה נפל לפניו וד"ה חייב ה"ל : (ב) חייב ד"ה כיון וכו' : בכספי חבירו מני קנה כל שאילו בכספי הגר לא תנה בכספי חבירו מני לא קנה :

הגהות הבה"ח
(א) רש"י ד"ה נפל לפניו וד"ה חייב ה"ל : (ב) חייב ד"ה כיון וכו' : בכספי חבירו מני קנה כל שאילו בכספי הגר לא תנה בכספי חבירו מני לא קנה :

אריס וה"ה השני שטתנין לו שיעור זה אלא ללא בעינין שיודיעוהו שכבר ידע ושמואל סבר דמיזר יש לו להוסיב שם שומרים שלא יפול שום דבר בצור : **ואתו** שוורים ונפלו ביה - פ"ה דאי נפלו בו גמלים לא מיזבעיא לן דחייב דהא לגבי גמלים פושע הוא וכן משמע הלשון ויש ליתן טעם בדבר דלפילו לא שכיחי גמלים כלל יש לחוש שמו יבאו גמלים ויפלו אבל אין לחוש שיערו גמלים ויפלו אחרי כן שוורים :
הא
בא וראוהו פטור עד שיודיעוהו ולשון ראשון כשר : **ויכרות ארזים כו'** - אבל לשני שצא ונשתמש בו לא יחייבין שיעורא כולי האי דהוה ליה לאותובי שומרים עילויה : **וארעהו** - קלקלה ונעשה רעועה : **ואסו שוורים ונפלו ביה** - דאי נפלו ביה גמלים לא מבעיא לן דחייב דהא לגבי גמלים פושע הוא : **אי שכיחי גמלים** פושע הוא . חף לגבי שוורים דלית ליה לאסוקי ארעתיה דגמלים מרעי ליה : ולא

{ נב ע"ב }

ולא כראוי לגמלים [ובאו גמלים וקלקלוה], ואם [הוא מקום שבו] שכיחים גמלים, למה [בעל הבור] פטור. [הרי] הוא פושע. ואם אין גמלים שכיחים, זה פשוט [שהוא פטור, שכן] הוא אנוס.

אלא לא [מדובר בצירור לא כזה ולא כזה אלא מדובר שגמלים] באים לפעמים, ובו גמלים וקלקלוה ואתו שוורים ונפלו בו, וכתוב [שבעל הבור] פטור. רואים אם כן כיון שעכשיו אין [גמלים, בעל הבור דינו כ]אנוס.

אמרו [התלמידים בבית המדרש], לא, באמת [מדובר בכסוי שהוא] כראוי לשוורים וכראוי לגמלים, וזה שקשה לך, איך נפל. א"ר יצחק בר בר חנה, [מדובר שהכסוי] התליע מתוכו.

בא ושמע, [אם בעל הבור] לא כסהו כראוי, ונפל לתוכו שור או חמור ומת, חייב, איך מדובר. אם תאמר לא כראוי לשוורים ולא כראוי לגמלים, זה פשוט, [וכן] צריכים לומר שהוא חייב. אלא לא [מדובר שהוא] כראוי לשוורים ולא כראוי לגמלים. איך מדובר. אם גמלים שכיחים, [הרי] הוא פושע. ואם גמלים לא שכיחים, הוא אנוס. אלא [מדובר בצירור לא כזה ולא כזה אלא מדובר שגמלים] באים לפעמים, ובו גמלים וקלקלוה ואתו שוורים ונפלו בו, וכתוב [שבעל הבור] חייב, רואים אם כן, כיון שבאים לפעמים, הוא פושע⁸⁷, שהוא היה צריך לחשוב.

באמת מדובר [שהוא כסוי] כראוי לשוורים ולא כראוי לגמלים, וגמלים שכיחים, וזה שקשה לך, שהוא פושע. מאחר וכתוב בהתחלה "כסהו כראוי", הביאו גם בסוף "לא כסהו כראוי".

יש שאומרים, גם זה ודאי שאין שאלה, מאחר ובאים לפעמים, הוא פושע, שהוא היה צריך לחשוב [שיבואו גמלים]. כל השאלה היא רק כך ששאלו, כסהו בכסוי שיכול לעמוד בפני שוורים ואינו יכול לעמוד בפני גמלים, וגמלים שכיחים [והגמלים לא קלקלוה אלא] התליע מתוכו. מה דינו. האם אומרים מתוך שהוא פושע אצל גמלים הוא פושע נמי לענין התלעה, או אולי לא אומרים "מגו"⁸⁸.

בא ושמע, כסהו כראוי, ונפל לתוכו שור או חמור ומת, פטור, ולמדנו על זה, אמר רבי יצחק בר בר חנה, שהתליע מתוכו, איך מדובר. אם תאמר כראוי לשוורים וכראוי לגמלים, והתליע מתוכו, זה פשוט שפטור, מה היה לו לעשות. אלא לא, [מדובר שהוא כסהו] כראוי לשוורים ולא כראוי לגמלים, וגמלים שכיחים, והתליע מתוכו, וכתוב פטור, רואים אם כן, שלא אומרים, מגו דהוי פושע לענין גמלים הוא פושע לענין התלעה. לא, לעולם

⁸⁷ עיי' ש"ע (ח"מ ס' תי ס"ג): כסהו בדבר שיכול לעמוד בפני שוורים ואינו יכול לעמוד בפני גמלים והלכו עליו גמלים ונתרועע והלכו עליו שוורים ונפלו בו, אם אין הגמלים מצויים באותו מקום הרי זה פטור מפני שזה אנוס לו, מיהו אם נפל בתוכו וגמל אפילו פקח חייב, והואיל וראהו מכוסה עבר עליו, ואם יבאו שם גמלים אפילו לפרקים חייב:

ביאור: מיהו אם נפל בתוכו גמל כו' - פירוש, אף על גב דגמלים אינם שכיחים כלל, מ"מ ה"ל לאסוקי אדעתיה שמא יבוא, אבל אם נפל שמה שור, כולי האי לא ה"ל לאסוקי אדעתיה כשאין גמלים שכיחים שיבוא גמל ויארעהו ואח"כ יבוא שור ויפול בו (סמ"ע).

⁸⁸ ועיי' בבעל המאור שהאר"ך בשם גדולי הפוסקים, שתמהו מה נשתנה זה הדין ממה דמצינו בכל הש"ס, דתחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב, ותיריך בעל המאור דמצינו לקמן בבור דפטור בו את הכלים ה"ג יש לנו לפטור בדין תחילתו בפשיעה וסופו באונס וליכא למילף בדוכתא אחריתא מיניה. וכתב עליו הרמב"ן בספר מלחמות ה' וז"ל וזה התירוץ דחוק מאד בעיני דלא מצינו שום פטור בבור אלא מה שהוא מגזירת הכתוב.

ועיי' פני: מצאתי סמך לדברי בעל המאור דודאי נשתנה הבור בדין תחילתו בפשיעה וסופו באונס אך לאו מטעמיה משום דקשיא לי על הא דאמרין בסוגיא דבכסהו כראוי והתליע מתוכו פשיטא לן דפטור ואמרין סד"א איבעי ליה למיזל ולמינקש קמ"ל, וקשה למה יפטור באמת למאי דק"ל תחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב הניחא בבור ברשותו שגוף הבור נעשה בהיתר אלא שיש בו חיוב ממנו לכך לא מחייבין ליה במידי דלא סליק אדעתיה כמו שאר נזקי ממון אבל בבור ברה"ר שנעשה באיסור גמור ובפשיעה אף אם לא פתחו לתוכו שהרי אין עושין חלל תחת רה"ר אף אם הניח בעוביו כדי שתהא עגלה טעונה אבנים מהלכת אפ"ה אסור (ב"ב ס' ע"א), והיינו מהאי טעמא גופא דלמא מיפחת ולאו אדעתיה ופרש"י דלמא מיפחת ע"י התלעה ואם כן כשהתליע באמת למה יהא חוטא נשכר ואמאי לא מטרחינן ליה למיזל ולמינקש ועוד דאף אם אזיל ומינקש אפ"ה יתחייב כיון שהנזק בא ע"י מעשיו ממש כדמצינו בכמה נזקין שאע"פ שהרחיק כשיעור אם הזיק חייב לשלם (עיי' ח"מ ס' קנה), ואפילו שעשה ברשות וא"כ זה שעשה באיסור וגזל את הרבים למה יפטור ועוד דכל גזלן חייב באונסים ובור ברה"ר נמי אף על גב דקרקע אינה נזלת עשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו ומיהו גזלן הוי עלה אלא על כרחך דנשתנה הבור בזה לפטור בו את האונס אף על גב דתחילת הכריה היתה בפשיעה ולכן מיבעיא ליה לש"ס אי דוקא לענין פשיעת הכריה אמרינן הכי או אפילו לענין פשיעת הכיסוי. ואם יבהל אדם להשיב ולומר אנחית לן חזא ואקשית לן טובא דאם כן היא גופא תקשה מה ראו לפטור כשהתליע ולא מחייבין ליה משום תחילתו בפשיעה הא לאו קושיא היא דגזירת

כראוי לגמלים וכראוי לשוורים, והתליע מתוכו, וזה שקשה לך, כאשר התליע, מה הי הלך לעשות. מה הייתי אומר הוא היה צריך ללכת [בקביעות] להקיש עליו [ברגליו בכח לבדוק שלא התליע], לכן לומדים [שלא].

בא ושמע, לא כסהו כראוי, ונפל לתוכו שור או חמור ומת, חייב, איך מדובר. אם תאמר לא כראוי לשוורים ולא כראוי לגמלים, [וכן] צריך לומר שהוא חייב. אלא לא, כראוי לשוורים ולא כראוי לגמלים, ואם גמלים שכיחים, הרי הוא פושע. ואם גמלים לא שכיחים, [הרי] הוא אנוס. אלא לא שגמלים שכיחים, והתליע מתוכו, וכתוב חייב, רואים אם כן, שאומרים מגו דהוי פושע לענין גמלים הוי פושע לענין התלעה. אמרו [התלמידים בבית המדרש], לא, באמת [מדובר בכיסה כסוי] כראוי לשוורים ולא כראוי לגמלים, ושכיחי גמלים, ובו גמלים וקלקלוה שוורים ונפלו בו, וזה שקשה לך, זה פשוט [שחייב שהרי] הוא פושע. מאחר וכתבו בהתחלת המשנה "כסהו כראוי", הביאו גם בסוף [לשון] "לא כסהו".

בא ושמע, נפל לתוכו שור [שהוא] חרש [או שור שהוא] שוטה או קטן, [או שור שהוא] סומא או מהלך בלילה [אפילו אם השור פקח] חייב⁸⁹, [אבל שור] פקח שהלך ביום, פטור. ולמה. שנאמר "מזה שהוא פושע לענין חרש, הוי פושע גם לענין פקח. אלא לא, לומדים מזה, לא אומרים מגו⁹⁰, וכך לומדים.

נפל לפניו כו'. אמר רב, לפניו, לפניו ממש [פ"י על פניו, ומת מן ההבל], לאחוריו, אחריו ממש,

הכתוב הוא דכתיב ולא יכסנו דבא ללמד דכורה נמי סגי ליה בכיסוי וא"כ תקשה אקרא גופא כיון דכסהו היכא נפל דנצטרך למיפטריה אלא ודאי כגון שהתליע מתוכו ואפ"ה פטור ליה קרא נמצא דפטורא דתחלתו בפשיעה בבור נמי גזירת הכתוב הוא אלא דעדיין יש להקשות אם כן דמצינו מגזירת הכתוב דבור פטור תחילתו בפשיעה אם כן נילף מיניה בכל דוכתא לפטור בזה ודאי צריכים אנו לבעל המאור דלא מצינו למילף מבור דשאני בור שפטור בו את הכלים:

ועיי' חזון יחזקאל (השטמות לפ"ב ח"א) כתב שאין אומרים בבור תחילתו בפשיעה וסופו באונס, משום דבור צריך שיהיה תמיד במצב של עשוי לנזק, ובלא זה אין עליו שם בור כלל, ואם ההיזק בא על ידי התלעה אינו נחשב עשוי לנזק כלל.

ועיי' יש"ש הובא ברע"א נו ע"א.

⁸⁹ עיי' ש"ע (ח"מ ס' תי ס"ט): הוב"ד לעיל הערה 83.

⁹⁰ עיי' ש"ע (ח"מ ס' תי ס"ד): התליע מתוכו ונפלו בו שוורים, אע"פ שהגמלים מצויים שם תמיד והרי הוא פושע לגמלים, הואיל ומחמת שהתליע נפלו בו השוורים פטור, וכן כל כיוצא בזה. הגה: ויש מחלקין, דפטור בכהאי גוונא דוקא שאם היו עוברים הגמלים היו נופלים עם הכיסוי, דאז לא פשע כלל לגבי שוורים, דאם יעברו גמלים יפול הכיסוי ולא יעברו שוורים פקחין כי יראו שאינו מכוסה, אבל אם הוא שאם יעברו הגמלים לא יפול הכיסוי רק יתרועע, ואם יעברו אח"כ שוורים יפלו, חייב אף בהתליע מתוכו, והואיל ופשע לגבי שוורים חייב אף בהתלעה:

ביאור: והרי הוא פושע לגמלים - פירוש, דאם עברו שם גמלים היו נופלים שם השוורים, והגמלים שכיחים והו"ל פושע מתחילתו שמא יעברו שם גמלים, מ"מ הואיל ולא עברו גמלים ולא נפלו לבור אלא מכח שהתליע הכיסוי, הו"ל אונס שלא בא מחמת הפשיעה ופטור. ועל זה כתב רמ"א דיש מחלקין וס"ל דחייב בזה (סמ"ע).

חייב אף בהתליע מתוכו - כיון דפשע לענין השור זה עצמו, דהרי זה השור שנפל כאן מחמת התלעה ג"כ היה נופל שם אם היה שעברו שם גמלים וקלקלו הכיסוי, משא"כ כשנפל בבור שור פקח, דאף שפשע לענין נפילת שור חרש או סומא, מ"מ לענין שור פקח שנפל שם לא היה בו צד פשיעה, כיון דפשע מתחילה בשור זה עצמו אף שבסופו היה האונס מחמת התלעה, ונראה דאינו מחמת הפשיעה, מ"מ כל שפשע מתחילה באותו דבר עצמו כל מאי דאפשר לתלות בו תלינן אף בחשש רחוק, ובפרט התלעה שהיא ג"כ דבר שאינו שכיח וכל דבר שאינו שכיח הוא על המיעוט, ותלינן לומר שאם היה מכסהו בכיסוי חזק שראוי לעמוד לפני הגמלים לא היה נתלע (סמ"ע), אונס דלא שכיח כלל פטור אף דהוי תחילתו בפשיעה (רע"א).

ושני המקרים [מדוברים] בבור [ולכן פטור כאשר נפל לאחריו, שאין הבל, שכן ראשו למעלה, אבל יש חבטה, ואין על זה חיוב, שכן קרקע של הפקר הזיקו. וזה כמין שיטת רב, שאמר רב, בור שחייבה עליו תורה, להבילו ולא לחבטו. ושמואל אמר, בבור, בין מלפניו בין מלאחוריו, חייב⁹¹, שמואל לטעמו, שאמר [בור שחייבה עליו תורה] להבילו וכל שכן לחבטו, אלא אין מדובר "לאחוריו" [שנפל] מקול הכרייה, שפטור, כגון שנתקל בבור, ונפל לאחריו הבור חוץ לבור.

שאלו שאלה, בבור, בין לפניו בין לאחוריו, חייב, וזה פירכה לרב. אמר רב חסדא, מודה רב, בבור ברשותו שחייב, משום שאמר לו [בעל בשור] איך שאתה רוצה [אתה חייב] אם מת בהבל, ההבל הוא שלך, ואם מת בחבטה, החבטה הוא שלך [שכן זה ברשותו].

רבה אמר, במה מדובר כאן, במתהפקך, שנפל על פניו ונפניו שהגיע לקרקע [התהפקך ונפל על גביו, שההבל שהועיל לו [פ] שנכנס בו בתחילת נפילתו] הועיל לו [להמית אותו].

רב יוסף אמר, כאן מדובר בנוקי בור בשור [פ] שהשור נכנס לחצר בעל הבית שלא ברשות ולא הפיקר לא רשות וולא בורו, ונפל [לבור]. ומה הם [נזקי שור בבור]. שהבאיש את מימיו, [ואז] לא משנה לפניו ולא משנה לאחוריו, חייב.

רב תנניה לימד לראיה לרב, [נאמר] "ונפל", [משמע, שאין חיוב בור] עד שיפול דרך נפילה [פ] על פניו, שרוב בהמות הנופלים בבור נופלים על פניהם, מכאן אמרו, נפל לפניו מקול הכרייה, חייב, לאחוריו מקול הכרייה, פטור, ושניהם [שני הצדדים מדוברים] בבור.

אמר רב, נפל לפניו מקול הכרייה חייב. ולמה [חייב]. שנאמר 'כורה גרם לו [ליפול]. אמר רב שימי בר אשי, מי זה [שסובר שאם נפל לפניו מקול הכרייה חייב]. רבי נתן היא, שאמר, בעל הבור עשה הזיק [פ] נמצא הנזק בתוך שלון, וכל מקום [שיש בו] מזיקים, וכל א' אחראי על חצי הנזק ואי אפשר להשתלם מזה, משתלם מהשני [וכאן אין להשתלם מהכורה, שהוא רק גרם הזיק]. שלמדנו, שור שדחה את חבירו לבור, בעל השור חייב, בעל הבור פטור [שיש לבעל הבור טענה, לולא השור, לא היה נופל], רבי נתן ואמר, בעל השור משלם חצי ובעל הבור משלם חצי⁹².

⁹¹ ע"י ש"ע (ח"מ סי' תי סל"ב): שור שדחה בהמה לתוך הבור ומת, אם מועד הוא בעל הבור משלם מחצה ובעל השור מחצה, ואם תם הוא בעל השור משלם רביע מגופו ובעל הבור משלם ג' חלקים מהיפה שבנכסיו, שבעל הנבילה אומר לבעל הבור פחת נבילה זו יש לי אצלך, אע"פ שהיא גדולה ופקחת כיון שנדחפה הרי זה כמי שנפלה בלילה, כל שאני יכול להוציא מבעל השור אני מוציא והשאר אתה חייב לשלמו:

ביאור: פחת נבילה זו יש לי אצלך - שהרי בורך מצאתי הזיקי (סמ"ע). כיון שנדחפה כו' - דהיה לבעל הבור לאסוקי אדעתיה שמא ידחפנו אותו שור שם ויגרם בורו הזיק לבעל השור (סמ"ע).

וע"י ש"ע (ח"מ סי' תי סל"ז): יש מי שאומר הוא הדין לשנים שהזיקו ושניהם בני חיובא אלא שהאחד ברח או שאין לו במה לשלם, משלם מאחר עד שיעור מה שהיה הוא חייב על נזק זה אלו עשאו לבדו, ויש חולקים דכיון דחבירו מדינא בר תשלומין אלא שאין לו מה לשלם למה יפרע זה בשבילו. ולפי זה שור שדחה בהמה לבור האידינא, אינו משלם אלא ג' חלקים אע"פ שהשור פטור אף מהרביע, שהרי אין דנין דיני קנסות אין בעל הבור משלם אותו בשבילו:

ביאור: עד שיעור מה שהיה הוא חייב כו' - היינו כגון אדם ושור שדחפו אדם והזיקוהו, שנתבאר לפני זה שבדמי הזיקו מהם משותפים ובשאר ד' דברים האדם צריך לשלם לבדו, ולימדונו כאן דאם ברח האדם אזי על בעל השור חיוב לשלם כל דמי נזקו כאילו הזיקו לבדו אבל שאר ד' דברים אין צריך לשלם עבור האדם שברח, ואף על גב דבעל השור עומד בחיוב התשלומין בעד האדם, לא אמרינן דעומד במקומו בכלול, משום דאף אם היה מזיקו השור לבדו לא היה חייב לשלם (סמ"ע).

ויש חולקים דכיון כו' - אם ישראל וגוי היו שותפין בעיסקא ועשו סחורה עם יהודי אחר ואינוהו לישראל דעבד סחורה בהדייהו, דין הוא דמיחייב ישראל בכל האונאה, ואף על גב דאין לאישתלומי מהגוי משתלם מישראל, ולא דמי לברח או העני דאפשר לאישתלומי ממנו אם יתעשר, ותו דהישראל שנתאנה נסמך על הישראל שיהיה נזהר מאונאה, והוי כאילו הוא לבדו הזיקו. ומ"מ היכא דנתאנה במקח טעות דאפילו בדיניהם מוציאין מיד המאנה, כגון שחמתית ונמצאת לבנה כסף ונמצא בדיל, התם ודאי אין הישראל משלם את הכל (ט"ז).

⁹² ע"י ש"ע (סי' כה ס"ג): כשטעו [דיינים] ומשלמין, אם הסכימו כל הדיינים ביחד, כולם משלמין. ואם היו הדיינים רק שלשה, והלכו אחר שנים שבהם, הם משלמין ב' חלקים, והחלק השלישי מפסיד הבעל דין. וע"י קצה"ח: והלכו אחר שנים. ברא"ש (סנהדרין פ"ג ס' ל"ג) [פירש] דהשלישי אינו משלם עמהם שאמר אי הוי אתון אמרין זכאי כו', וכן אין השנים משלמין חלק השלישי שאומרים אי לאו את בהדין דינא לא הוי מיגמר. ויש בזו מקום עיון לפי מה דק"ל כו' נתן דהיכא דאין לאישתלומי מהאי משתלם מהאי וכמבואר בסימן ת"י (הוב"ד לעיל הערה 91) גבי שור שדחה חבירו

והרי למדנו [אחרת], רבי נתן אומר, בעל הבור משלם ג' חלקים ובעל השור רבע. אין קושי, זה [שבעל השור משלם רבע מדובר בשור] תם, זה [שבעל השור משלם חצי מדובר בשור המועד. ובתם מה [הוא] סוכר. אם [הוא] סוכר, זה עשה כל הנזק, וזה עשה כל הנזק, זה משלם חצי וזה משלם חצי. ואם [הוא] סוכר, זה עשה חצי נזק וזה עשה חצי נזק, [אז] היה צריך להיות [שבעל הבור משלם חצי ובעל השור רביע, והרבע הנשאר [הנזק] יפסיד. אמר רבא, רבי נתן הוא דייני [פ] אב בית דין] ויורד לעומד הדין, באמת [הוא] סוכר, שזה עשה כל הנזק וזה עשה כל הנזק, וזה שקשה לך, שזה ישלם חצי וזה ישלם חצי⁹³. משום שאמר בעל השור לבעל הבור, שותפות שלי איתך לא עזר לי כלום [פ] שללא השותפות גם כן הייתי משלם חצי].

אם תרצה לומר, באמת [הוא] סוכר, שזה עשה חצי נזק וזה עשה חצי נזק, וזה שקשה לך שבעל הבור ישלם חצי ובעל השור משלם רביע, והרבע הנשאר שיפסיד [הנזק]. משום שאמר לו בעל השור לבעל הבור, אני מצאתי את שורי בבור שלך, אתה הרגת אותו, מה שיש לי להשתלם מזה [פ] בעל בשור] אשתלם, מה שאין לי להשתלם ממנו, אשתלם ממך [אבל הרבנן שחולקים על ר"ג סוכרים חולקים אחרי ההתחלה, וסוכרים שבעל השור עשה את כל הנזק, ובמועד משלם נזק שלם, ובתם חצי נזק, והחצי השני הנזק מפסיד].

אמר רבא, [מי] שהניח אבן על פי בור [שמשיהו אחר כרהו], ובא שור ונתקל בה ונפל בבור⁹³. זהו אותו מחלוקת ר' נתן ורבנן [שור שדחה שור אחר לבור, לפי רבנן בעל השור חייב בכל, ולפי רבי נתן שניהם משלמים, ולכן כאן לפי רבנן בעל האבן חייב שכן הוא גרם כל הנפילה, אבל לרבי נתן בין שניהם משלמים]. זה פשוט. מה הייתי אומר, שם [פ] במקרה ששור דחה שור אחר לבור, בעל הבור יכול לומר לבעל השור, לולא הבור שלי, שור שלך היה הורג אותו [לבד]. אבל כאן יכול לומר בעל אבן לבעל הבור, לולא בור שלך, מה האבן שלי עשתה. אם היה נתקל בה, היה נופל וקם, לכן לומדים [שלא], שאומרים לו, לולא אבן, השור לא היה נופל בבור, למדנו,

לבור וכן אדם ושור שהזיקו יחד דהיכא דאין לאשתלומי מהאי כגון שהוא פטור בנזקו משתלם מהאי, וא"כ ה"נ השנים ראוי שישלמו בעד השלישי כיון דאין לאשתלומי מהשלישי.

העלו תוס' שם (ע"ב ד"ה הא) כהאי לישראל דכולה הזיקא עבד, וראייתם, וא"כ הכא נמי נימא הכי דהאי כולה הזיקא עבד והאי כולה הזיקא עבד וכיון דאין לאשתלומי מן השלישי דפטור ישלמו השנים בעדו.

והנה ביט"ש פרק הפרה סימן מ' האריך והעלה בשם הגהת מיימוני (פ"ב מנזקי ממון אות ג') דהני לישיני תרווייהו אמת לדינא, דהיכא דנוכל לומר האי כולה הזיקא עבד ודאי שייך דינא דר' נתן אפילו בלא טעמא דאנא שורי בבידך אשכחנא, ובשור ושור פטולי מוקדשין קים להו דהאי כולה הזיקא עבד וכו', אבל גבי שור שדחה לבור קים להו לתלמודא דאם לא היה השור שדחה לא הוי הבור עביד מידי וכן אם אין הבור לא הוי השור עביד מידי ואין שייך בו דינא דר' נתן אם לא מטעם דאנא שורי בבידך אשכחנא וכו', ומשום הכי לעיל בפ"ק דב"ק (יג, א) גבי שלמים תמים שהזיקו אמרינן דאינו גובה מבשרן נגד אימורין משום דאין הבשר מזיק בלא אימורין ואין טעמא נמי דאנא שורי בבידך אשכח ולהכי פטור גם לר' נתן עכ"ל. וא"כ ניחא הכא נמי בנידון דידן דקים לן דאי לאו השלישי לא הוי מיגמר דינא בשנים ולא עביד כולה הזיקא ומשום הכי לא שייך בזה דינא דר' נתן. ואכתיו צ"ע לפי מה דמשמע מדברי התוס' פרק קמא דב"ק דף ו' ודף י"ג (ע"א ד"ה אנא) דלעולם אמרינן האי כולה הזיקא עבד, והיינו משום שאמרינן דכיון דאילו היה אחד לבדו לא היה כאן הזיק הוי כאילו כל אחד לבדו כולה הזיקא עבד וכאילו הוא גומר כל הזיק, ובעל כרחך צ"ל כן דהא גבי שור שדחה חבירו לבור או נפל לפניו מקול הכרייה דודאי אי לאו קול הכורה או השור שדחפו לא הוי נפל לבור הוי כאילו כל אחד גורם כל הזיק, וא"כ הדרא קושיין לדוכתיה דכאן נמי שייך דינא דר' נתן. וכן משמע מדברי הסמ"ע סימן ת"י ס"ק נ"ז דאפילו היכא דלא עביד כל ההיזק בלא חבירה נמי שייך דינא דר' נתן.

ועוד דאפילו לדעת הגהת מיימוני ומהרש"ל נמי קשה, דהא בתוס' שם דף (נ"ב) [ג'] (ע"א ד"ה לעולם) ז"ל, וא"ת ואי פלגא הזיק עבד למה נחייביה מהאי טעמא שורי בבידך אשכח, ותירצו שם כיון דגמר ההיזק נעשה על ידי הבור אפילו אי פלגא הזיקא עבד אמרינן היכא דאין לאישתלומי מהאי משתלם מהאי וע"ש, וא"כ ה"נ לפנינו כל גמר ההיזק נעשה על פי שנים אלו שאמרו איש פלוגי אתה חייב והשלישי אינו אלא כמו קול הכורה, דהא אחר שנגמר הדין ביניהם לחייב אפילו נסתלק השלישי יכולין השנים לגמור הדין וא"כ כל גמר ההיזק נמצא בהנך שנים, וקצת לא מצאתי ישוב נכון לקושיא זו, ע"כ. וע"י לקמן הערה 96.

⁹³ ע"י ש"ע (ח"מ סי' תי סל"ג): וכן המניח אבן על פי הבור ובא השור ונתקל בה ונפל לבור ומת, המניח את האבן משלם מחצה ובעל הבור מחצה

שור שנגח את הפרה פרק המישי בבא קמא נג

עין משפט
נר מצוה

וזה וזה צבור - ואפילו הכי אשמועינן מהניחין דפטור האיל ולא מהבלא מים אלא מחבטא וקרקע עולם דבני רה"ר הויקחו :
רבה אמר הכא במאי עסקינן - דקתני לאחריו חייב : **במחטתן דנפל על אפיה** - ברש"א ומקמי דמטא לקרקעיתה נהפך ונפל

לעיל ג' ע"ד

שמואל לטעמיה דאמר להבלו וכו' לחבטו - וכו' ללמא כי מחייב בחבטו הייט כשנתקל צבור אבל הכא הכרייה גרם לו ליפול וגם נחבט בקרקע עולם כהא הוא פטור וי"ל דשפיר הו' לטעמיה דלשכתן דמחייב בחבטא כשנחבט על ידי מעשי :

בעל

השור חייב - פ"י מחלה ובעל הכור פטור לגמרי גזירה הכתוב מופלג שמה שור או חמור מעלמו ולא שיפילוהו אחרים כדכרישית פרק קמח (דף י"ג ע"ב) :

ובעל

הכור משלם מחלה בשופה או מהלך בלילה קאמר דאי כפקח ציוס הא תנינא לעיל דפטור וכי תימא ה"מ כשטפל מעלמו אבל הפילוהו אחרים חייב ח"כ כשטפל כמי מעלמו ליחייב דתחילוהו בפשיעה

פן יפול ע"י שורים וסופו בלונס חייב אלא על כרחיך שור פקח נשמר יפה (ה) ומרחק כל כך מן הכור שאין שורים אחרים יכולין להפילו בטובו :
רעורם קסבר האי פלגא נזקא כו' אלא תוראי בבירך

אשכחיה - וכו' כיון דפלגא נזקא עבד מה סברא היא זו דמשום לאשכחיה צבור משלם יומר ממה שהזיק והיה רואה ר"י לפרש דה"ק האי פלגא הויקא עבד בעלמא כגון בשני שורים שהזיקו אבל הכא בשור שדחף חבירו לצור הכור כוליה הויקא עבד כדאמר את קטלתיה דבבירך אשכחיה' ולקד מאי דלית לי לאשתלומי מיניה משתלמא מיך וחזר בו ר"י מפריש זה דאי"ל מועד לרי נתן אמאי משלם מחלה כי היכי דמתי שותפות לצור שאין הכור משלם אלא חצי ממה שהזיק כמו כן יועיל שותפות הכור לשור ולא ישלם השור מחלה וכתם כמי איכא להקשות אמאי משלם רביע ע"כ נראה דצור כמי פלגא נזקא עבד ומשום שגמר ההזיק דומה כמי שעשאו כולו אמרינן כי ליכא לאשתלומי מבעל השור משתלם מבעל הכור :

שור

האי פלגא הויקא עבד והאי פלגא הויקא עבד בעל הכור משלם פלגא ובעל השור רביע ואיך ריבעא מפסיד אמר רבא *רבי נתן דיינא הוא ונחית לעומקא דדינא לעולם קסבר האי כוליה הויקא עבד והאי כוליה הויקא עבד ודקא קשיא לך לשלם האי פלגא והאי פלגא משום דאמר ליה בעל השור לבעל הכור שותפותאי מאי אהניא לי איבעית אימא לעולם קסבר האי פלגא הויקא עבד והאי פלגא הויקא עבד ודקא קשיא לך בעל הכור משלם פלגא ובעל השור משלם רביע ואיך ריבעא נפסיד *משום דאמר ליה בעל השור לבעל הכור אנא תוראי בבירך אשכחיתיה את קמלתיה מאי דאית לי לאשתלומי מהיאך משתלמא מאי דלית לי לאשתלומי מהיאך משתלמא ממך : אמר רבא *הניח אבן ע"פ הכור ובא שור ונתקל בה ונפל בכור באנו למחלוקת ר' נתן ורבנן פשיטא מהו דתימא התם הוא דאמר בעל הכור לבעל השור אי לאו בירא דידי תורא דידך הוה קמיל ליה אבל הבא מצוי א"ל בעל אבן לבעל הכור אי לאו בירא דידי תורא דידך אבנא דידי מאי הוה עברא אי הוה מיתקל בה הוה נפל וקאי קמ"ל דאמר ליה אי לאו אבן לא הוה נפיל לבירא איתמר שור

בסופה : שותפותאי מאי אהניא לי - בלאו שותפות כמי פלגא הוא דמשתלמא וכיון דבעל הכור כמי כוליה הויקא עבד משלם ג' חלקים : אם קטלתיה - בתוך שלך מחלתי : מאי דאי"ל פו' - אבל רבנן צטר משיקרא אולי וסברי דבעל השור כולה הויקא עבד הלכך במועד בעל השור משלם כוליה וכתם בעל השור משלם פלגא ופלגא מפסיד וגבי מתיתין כמי צטר כורה אזלינן ושיהם פטורין : הניח אבן - צור כרויה ואדם אחר צא והניח אבן על ספתה : באנו למחלוקת כו' - לרבנן בעל האבן חייב דהוא גרם כל הנפילה ומשום גרמא צמקין ליכא למיפטריה *דאבן כמי הייעו צור והויקא בידים הוא כדתינא בפ"ג (דף כח) : הא מה דומה לזה אבנו וסמיטו כו' ולרבי נתן צין שיהם משלמי :

ה"ג

ע"כ אבן ר מ"י מ"ב
מחלוקת ג"מ הלכה
יח סתם עשין סח טו"ע
ח"מ כו' תי טע"ף לא
וע' במ"מ וכהשגות :

ע"כ ה"ו ח מ"י
הלכה י"ט טו"ע ט"ס
טע"ף ג :

פ"י מ"י ט"ס הלכה כ
טו"ע ט"ס סעיף ג :

הנהגות הב"ח
(ה) חוס' ד"ס ובעל וכו'
יפה ומתמק כל כך :

גליון הש"ס
רש"י ד"ה בלא
למחלוקת וכו' דאבן כמי
היינו צור - עיין לעיל
דף כח ע"ב חוס' ד"ה
ונישא :

לעיל מ"ז

[לעיל ג' ע"ד]

[לעיל כח:]

[לעיל ג' ע"ד]

ב"מ קי"ז :

[לעיל ג' ע"ד]

שור [הדיוט] ושור פסולי המוקדשין שנגחו [בין שניהם שור הדיוט]. ומהו [שור פסולי המוקדשין] בכור [בעל מום] ש[הבעלים] לא [יכולים] לפדות אותו⁹⁴ [ומאחר והוא איננו בר פדיון הוא לא יוצא מקדושתו הראשונה, ולכן נקרא שור הקדש, ואע"פ שהכהן אוכלו, לא נקרא "שור רעהו", שהכהנים זוכים משלחן גבוה. ובאמת היה הגמ' יוכל לכתוב שור הדיוט ושור של הקדש, אלא כאן יש חידוש, ששאר קרבנות שנפדו, כן חייב לשלם על נגיחתם, שהרי הם בגדר "שור רעהו"], אביי אמר, [הבעלים של השור הדיוט] משלם חצי נזק⁹⁵ [ושאר הנזק הניזק מפסיד], רבינא אמר, משלם רביע נזק. ושניהם [מדברים בשור] תם, זה [פי' רבינא שאמר שהוא משלם רבע סובר] כרבנן [שהרי יש לו שותף, וחצי הנזק שנעשה על ידי השור של הקדש הניזק מפסיד], וזה [פי' אביי שאומר שמשלם חצי סובר] כרבי נתן [שסובר כאשר אין להשתלם מזה, משתלם מזה כל הנזק, וכאילו שאין לו שותף בכלל]⁹⁶. אם תרצה לומר, שניהם [סוברים] כרבנן [ואין מחלוקת אלא

[זה [מדבר בשור] תם, זה [מדבר בשור] מועד. יש אומרים, אביי אמר [הבעלים של השור הדיוט משלם] חצי נזק, רבינא אמר, נזק שם. [ושניהם מדברים בשור] מועד, זה [פי' אביי שאומר שמשלם חצי נזק סובר] כרבנן, וזה [פי' רבינא, שאמר שמשלם נזק שלם סובר] כר' נתן. אם תרצה לומר, שניהם [סוברים כמון] רבי נתן, זה [פי' רבינא אומר שמדובר בשור] מועד, וזה [פי' אביי אומר שמדובר בשור] תם. [כגון אם דחפו אדם והזוק], כולן חייבין [פי' גם האדם וגם בעל השור וגם בעל הבור, חייבים לשלם פחת דמיון]. לענין ארבעה דברים⁹⁸ [צער ריפוי שבת ובושת] ודמי ולדות⁹⁹ [אם דחפו אשה בהריון, ומת העובר במעיה], אדם חייב, ו[בעל ה]שור ו[בעל ה]בור פטור. לענין כופר [פי' אם האדם הנדחף מת] או שלשים של עבד¹⁰⁰ [פי' אם עבד נדחף ומת, בעל השור חייב [אם הוא מועד], אדם ו[בעל ה]בור פטורים. לענין כלים¹⁰¹ [אם ניזק כלים] או שור פסולי המוקדשין¹⁰² [אם דחפו שור של הקדש שנפדה], אדם ו[בעל ה]שור חייבין, ו[בעל ה]בור פטור. למה. נאמר בפסוק, "והמת יהיה לו", במי

שהמת שלו, לאפוקי זה שאין המת שלו [שכן פסולי המוקדשים, הנבילה לא של הבעלים למכור להאכיל לכלבים אלא זה חייב בקבורה].

לומר, שזה פשוט לו לפי רבא, והרי זה שאלה לפי רבא. שכן רבא שאל, שור פסולי המוקדשין שנפל לבור, מה דינו. זה [שנאמר] "והמת יהיה לו" [הנאמר בענין בור]. במי שהמת שלו, לאפוקי זה שאין המת שלו, או אולי "והמת יהיה לו" בא [ללמד ש]הבעלים מטפלין בנבילה. אחרי ששאלו [את זה] פשוט [הספק, שהפסוק מלמד ששור פסולי המוקדשים שנפל לבור אין בעל הבור חייב לשלם על הזיקן]. אלא [זה]הבעלים מטפלין בנבילה מאיפה לומדים אותו. לומדים אותו מ"והמת יהיה לו" [הנאמר בענין] שור. מה ראית ש"והמת יהיה לו" [הנאמר בענין] שור, למדת ל"בעלים מטפלין בנבילה" [אבל חייב על נגיחת השור בשור פסולי המוקדשים], "והמת יהיה לו" [הנאמר בענין] בור, למדת למי שהמת שלו. תהפוך אותם [ותלמד שפסולי המוקדשים חייבים בכור ופטורים בנגיחת השור]. זה מסתבר [ללמוד] פטור לגבי בור, הואיל ופטור בו את הכלים. אדרבה, [תלמד] פטור לגבי שור, שכן פטור בו חצי נזק. [נכון], אבל לא מצאנו [פטור לענין] נזק שלם¹⁰³.

נפל לתוכו שור וכליו ונשתברו כו'. משנתינו היא שלא כר' יהודה, שלמדנו, ר"י מחייב על נזקי כלים בכור. מהו טעמם של הרבנן [שפטורים על נזקי כלים בכור], שנאמר בפסוק "ונפל שמה שור או חמור" [והיה יותר טוב לכתוב "ונפל שם הנופל" זה שכתוב פרטים, צריך להיות שהם באים למעט]. שור [מלמד שרק על שור חייב] ולא אדם. חמור [מלמד שרק חייבים על חמור] ולא כלים. ורבי יהודה [לומד] "או" [בא] לרבות את הכלים. ורבנן [איך הם לומדים המילה "או"]

מועד משלשים ביניהם, ואם הוא תם משלם השתות, והמותר ישלמו ביניהם האדם ובעל הבור:

ביאור: והיה אדם שלא בכונה - אדם ושור שדחפו שור אחר לבור והיה אדם בכונה, ישלם האדם חציו והשור והבור חציו, אלא דנראה מדברי תוס' דכל שהיה אדם בכונה פטור בעל הבור לגמרי וצ"ע [קצה"ח].

משלם השתות - דכיון שיש שנים עמו אין מגיע אלא שליש לנזק שלם, והשתא דהוא תם דאם הוא עשה היזק לחוד לא היה משלם אלא חצי נזק, חצי מחלק שלו הוא שתות [סמ"ע].

⁹⁸ עיי' ש"ע (ח"מ סי' תי ס"א): אם דחפו בו אדם והזוק, שלשתם חייבים בנזק, ואדם לבדו חייב בשאר ד' דברים. ואם דחפו בו כלים ונשברו, אדם ובעל השור חייבים ובעל הבור פטור:

ביאור: חייב בשאר ד' דברים - הא דחייב בבושת אף דע"כ איירי שדחפו שלא בכונה כמ"ש סל"ד, צ"ל כגון שידע אדם בשעת נפילת חבירו וחשיב בכונה (ש"ד).

⁹⁹ עיי' ש"ע (ח"מ סי' תי ס"ה): אם דחפו אשה ויצאו ילדיה, האדם לבדו חייב הכל ושור ובור פטורים.

ביאור: ושור ובור פטורים - פירוש, בעל השור ובעל הבור פטורים (סמ"ע).

¹⁰⁰ עיי' רמב"ם (ח"מ פ"ו ה"טז): אדם ושור שדחפו בהמה או כלים או אדם או בהמת פסולי המוקדשין לבור והזוק הנדחף בבור או מת או נשתברו הכלים, לענין נזקי אדם או הזיק בהמה שלשתן חייבין, האדם הדוחף ובעל השור ובעל הבור, ומשלשין ביניהן, לענין דמי ולדות וארבעה דברים אדם חייב ובעל השור ובעל הבור פטורין, לענין כופר ושלשים של עבד בעל השור חייב ואדם ובעל הבור פטורין, לענין כלים ופסולי המוקדשין אדם ובעל השור חייבין ובעל הבור פטור. ועיי' מ"מ: אדם ושור שדחפו וכו'. דברי הרב בזאת הבבא עד סוף הפרק מימרא דרבא בפרק שור שנגח את הפרה (דף נ"ג): כפפטה ממש. מיהו כתב הרשב"א ז"ל זה לשונו שור ואדם לענין נזקין כולן חייבין דוקא כשדחף האדם שלא בכונה דאילו בכונה למה ישלם בעל הבור שאין הדעת נותן שישליך אדם שור של זה בבורו של חבירו או ישליך טליתו באשו של חבירו בכונה ויתחייב בעל הבור ובעל האש אלא שלא בכונה היא ע"כ ונכון הוא:

¹⁰¹ עיי' ש"ע (ח"מ סי' תי ס"א): הוב"ד לעיל הערה 98.

¹⁰² עיי' רמב"ם נ"מ (פ"ו ה"טז): הוב"ד לעיל הערה 100.

¹⁰³ מכאן נפשט ספיקו של מורי הרה"ג ר' שמעון הכהן שליט"א, בהא דקיי"ל שור של ישראל שנגח שור של עכו"ם פטור, אם הדין הזה דוקא בקרן דכתיב ביה רעהו, או גם בשאר נזקין. עוד הביא בשם הרב בעל מנחת חנוך ז"ל להסתפק, אם הזיקה בהמתו בשן ורגל ואח"כ הפקירה, אם יפטר, כמו בקרן, דקיי"ל נגח ואח"כ הפקיר פטור. ומכאן ראייה ברורה שהוא פטור גם בשאר נזקין, דאלת"ה משכחת לה שיפטר בקרן מכל הנזק ובורו ויתחייב, כגון אם הזיק לנכרי או שהפקיר את בורו (בבור ברשותו) אחרי ההיזק, ובש"ס קאמר כוליה נזק לא אשכחן [קוב"ש ב"ק אות מג].

⁹⁴ "ומהו [שור פסולי המוקדשים] בכור [שבעלים] לא פדו אותו" נמחק במהרש"ל, אמנם מופיע בג' כת"י ובעוד א' בשם גרסת רש"י.

⁹⁵ עיי' רמב"ם (נ"מ פ"ב ה"ב א'): וכן שור של הדיוט ושור פסולי המוקדשין שנגחו כאחד, אם תם הוא זה של הדיוט משלם חצי נזק ואם מועד נזק שלם, שהניזק אומר לו כל שאני יכול להוציא מזה אני מוציא והשאר ממך זה הואיל והקדש הוא ופטור אתה תשלם לי הכל.

⁹⁶ עיי' ש"ע (ח"מ סי' כט ס"ב): עדים שאמרו: שקר העדנו, נאמנים לגבי עצמם, וחייבים לשלם כל מה שגרמו להפסיד בעדותן.

ועיי' ברע"א: אם אין לזה לשלם הוא תלוי במחלוקת, ד"א שההלכה כי ליכא להשתלמי מהאי משתלמי מהאי הנאמר בענין שור הדיוט ושור פסולי המוקדשים שנגחו, שלומדים כאשר אין להשתלם מא' משתלמים מהשני, וה"ה אם שניהם בני חיוב, אלא דהא' ירד מנכסיו חייב איזק לשלם. ה"נ כן דכ"א נקרא מזיק ואין לחלק הדין "ל על כל א' שהוא הזיק. דבנגיחתו מזיק בלא סיעת חבירו ועליו שם נוגע. אבל כאן בעדות דאי אפשר שכל א' יזיק בעדותו. דבעדות עד א' אין בו ממש. ונקרא כל א' חצי מזיק לפי מה שהעלו תוס' דהעיקר להלכה כלישנא קמא דהש"ס דטעמי דר"נ דכל א' נקרא מזיק על הכל. וה"נ כן. אמנם "א דטעמא דר"נ דתוראי אשכח' גבן. ואף דפסק בשור הדיוט גמור דנגחו כולו צריך כ"א לשלם צ"ל דס"ל להרמב"ם כמ"ש ביש"ש דדוקא בב' שנגחו יש לקרות לכל א' שם מזיק. אבל בשור ובור דכל א' מזיק בענין אחר דזהו דוחפו וזהו מזיקו בהבל ופשיטא דזה בלא זה לא היה ניזק נקרא כל א' חצי מזיק ולא מחייב לר"נ אלא מטעם תוראי אית לי גבן ומש"ה פטור באימורים דהתם שלא ה' אפשר ליגח בלא האימורי' נקרא כל א' חצי מזיק. א"כ "ל בנ"ד דפטור דלא אפשר לקרוא על א' שם מזיק ונקרא הזיק מכח שניהם. והוי כל א' חצי מזיק ופטור, דדוקא אם א' פטור מדינא משתלם מהב'. אבל אם ב' מחוייבים אלא דלא לית ליה לשלם פטור הב' ע"ש. ממילא בנ"ד פטור ומספק לא מוציאים כסף. עוד נראה אף הודה על עצמו ששקר העיד ואינו יודע בעדות הב' אם אמת אתו. והעד הב' עומד בדבריו שהעיד אמת מ"מ פטור הא'. אף אי נימא דנידון דידן דומה לשניהם שנגחו לשטת תוס' הנ"ל. א"כ היה אפשר לחייב הב' כיון דעומד בדבריו ונקרא מדינא פטור וצריך הוא לשלם הכל ומ"מ יכול לטעון כיון דעד א' הוא, שמא גם הוא העיד שקר ובר חיוב' הוא ואין עליו לשלם רק פלגא. אף דעכשיו אין הב' משלם. מ"מ אם אמת, אז נקרא בר חיוב. רק אין לו. וביותר נראה דממ"פ א"צ לשלם רק חצי דיאמר הלוח ממ"פ אם אמת כדברי הב' דהלואה אמת. ממילא אין עלי שם מזיק דלא אפשרתין ואם שקר ענה בו ממילא מקרי גם הוא מזיק ובר חיובא הוא. ואף דכופר ואמר אמת העדתי מקרי רק אין לו לשלם (רע"א).

ועיי' לעיל הערה 92.

⁹⁷ עיי' ש"ע (ח"מ סי' תי ס"ד): אם אדם ושור דחפו שור אחד לבור, והיה אדם שלא בכונה שאם היה בכונה היה בעל הבור פטור, שלשתן חייבים, אם השור

"או" צריכים אותו לחלק [שלא תאמר שאינו חייב עד שיפול שם שור וחמור ביחד]. ורבי יהודה לומד "לחלק" [מזה שכתוב] "ונפל" [שהרי הוא לשון יחיד, אם כן מוכח שלא צריך ששניהם יפלו]. ורבנן [למה הם לא לומדים מ"ונפל", שהם סוברים הלשון] "ונפל" משמע הרבה [ואינו לשון יחיד, לדייק ממנו הלכה].

[אולי] נאמר, "ונפל" [הוא] כלל, "שור וחמור" [הם] פרט, [ואז יש] "כלל ופרט" [והגמ' לומדת] אין בכלל אלא מה שבפרט, שור וחמור כן [חייב על נזקיהם בבור, אבל] דבר אחר לא. אמרו [התלמידים בבית המדרש, לא, אין ללמוד "כלל ופרט", שכן] "בעל הבור ישלם", חזר וכלל, [ואז הוי הפסוק] "כלל ופרט וכלל" [והגמ' לומד] אין אתה לומד אלא כעין הפרט, מה הפרט מפורש בעלי חיים, אף כל בעלי חיים [כל זה לפי הרבנן, אבל לפי רבי הלימוד היא אף שאר מטלטלין].

[שואלת הגמ' אולי נלמד] מה הפרט מפורש דבר שנבלתה מטמאה במגע ובמשא, אף כל דבר שנבלתה מטמאה במגע ובמשא, אבל לא עופות [שאינן מטמאים במגע ומשא]. א"כ, שיכתוב הרחמן [פי' ה' ית' בתורה] פרט אחד [ולא גם שור וגם חמור]. איזה שיכתוב. אם כתב "שור", הייתי אומר [מה הפרט דבר הנקרב על גבי מזבח, כן] [חייב על נזקו בבור, אבל כל בהמה או חיה] שאינו נקרב על גבי מזבח, לא [חייב על נזקו בבור]. ואם היה כותב הרחמן [פי' ה' ית' בתורה רק] חמור [ולא שור], הייתי אומר [רק חייבים בנזקי בור על בעל חיי אשר] קדוש בכורה, [אבל בעל חין] שאין קדוש בכורה [כגון סוסים וגמלים], לא [לכן כתב גם שור וגם חמור, שצריכים להיות דומים מב' צדדים, בעלי חיים ונבלתם מטמא אבל לא עופות].

אלא [פי' באמת אין כלל ופרט וכלל, אלא לומדים] נאמר בפסוק "והמת יהיה לו", כל מה שהוא "בר מיתה". בין לפי רבנן שממעטים מזה כלים, ובין לפי ר' יהודה דמרבה כלים, [וכי] כלים בני מיתה הם [הרי למה צריך מיעוט לרבנן וריבוי לר' יהודה]. אמרו [התלמידים בבית המדרש], שבירתם [של הכלים] זו היא מיתתן [פי' מאחר ואין להם מיתה ממש, צריכים למעטם לפי הרבנן, ולר' יהודה צריכים לרבות כלים אע"ג שאינו בני מיתה ממש]. ולרב שאמר, בור שחייבה עליו תורה להבלו ולא לחבטו, בין לפי רבנן בין לפי רבי יהודה, [וכי] כלים הם בני הבל. אמרו [התלמידים בבית המדרש, כן כלים נפגעים מאויר, בכלים] חדשים, שנשבר @ מההבל. זה [שכתוב] "והמת יהיה לו" צריכים אותו [להלכה] של רבא. שאמר רבא, שור פסולי המוקדשין [שנפדה] שנפל לבור, פטור, שנאמר "והמת יהיה לו", במי שהמת שלו, להוציא זה שאין המת שלו [שחייב קבורה, ואסור למכור את הנבילה]. אלא, נאמר בפסוק "כסף ישיב לבעליו", לרבות כל שיש לו בעלים¹⁰⁴. אם כן, אפילו כלים ואדם גם כן [צריך להיות חייב עליו]. נאמר בפסוק, "שור" [ודורשים דווקא שור] ולא אדם [שכן אינן, ועוד נאמר] "חמור" [ודורשים דווקא חמור] ולא כלים. ולפי רבי יהודה שמרבה מזה כלים, זה מובן שור שממעט בו אדם, אלא חמור מהו ממעט בו. אלא אמר רבא, חמור [בפסוק] של בור לפי רבי יהודה, ו"שה" [בפסוק] של אבידה לפי כולם¹⁰⁵, קשה [למה הם נצרכים].

נפל לתוכו שור חרש שוטה וקטן, חייב. מהו שור חרש שוטה וקטן. אם תאמר שור של חרש, שור של שוטה, שור של קטן, הרי שור של פקח פטור [וקשה למה הוא פטור]. אמר רבי יוחנן [אלא פירוש המשנה היא] שור שהוא חרש, שור שהוא שוטה, שור שהוא קטן.

שור שנגח את הפרה פרק המישי בבא קמא

נד

עין משפט
גר מצוה

לחלק - ללא תימא אינו חייב עד שיפול סם שור וחמור ביחד : **ונפל לשון יחיד** : **ונפל טובא משמע** - [כמו ושטה בגלגל והאליאב] (שמות לו) ובא האות והמפתח (דברים יג) ובא הארי ואת הדוב (שמואל א יז) : **מידי אחרניא לא** - ושאר מיני מונגן : **אף כל בעלי חיים** - לרבען קמתרין לה ולר' יהודה תורה אור

או מצעי ליה לחלק - האי סוגיא כר' יאשיה דמלרין או לחלק בכל דוכתין אבל לרבי יונתן אין לרבי או לחלק וימיה א"כ סוגיא זו דלא כהלכתא דרבי השואל (ב"מ דף עה) מוקי אביי כרבי יאשיה ורבא כרבי יונתן וק"ל כרבא לגבי דאביי וצ"ל איתו ואת צנו (חולין דף עה) גבי פלוגתא דחושפין לזרע האב שמעט דלא ר' צפונתא דרבי יונתן ור' יאשיה גזי' יש לתמוה למה אין לנו פוסקין כמי"ד כר' יונתן מכה מילתיה דרבא דפרק השואל : **הוה** אמינא קרב לגבי מוצה אין - תימה למה לא ילפינן הכא שור שור משבת ובמסקנא נמי דמריבין עופות מוכתיב ישיב לבעליו כל דאית ליה בעלים ל"ל ניגף משור שור או חמור חמור משבת כמו חסימה ופריקה לקמן וממילא אמעט אדם לזכא למילף משבת כדלחמינן לקמן (ט"ז) גבי כלאים להנחה הקשיתו ולא לדבר אחר וכן גבי תשלומי כפל והשבת אבידה מה לר"ך ריבוי לקמן ניגף משבת ומיהו להפרשה דהר סיני ניחא דלא שייך למילף משבת דעדיין לא נלמדו עשרת הדברות וי"ל דבמקום ששייך לדרוש בכלל ופרט לא ילפינן שור שור משבת וכן כל הני דהוא דרשינן בכלל ופרט דתשלומי כפל דרשינן ליה כדאית במרובה (לקמן דף עג) אי לא רבינו דל וכן יש לפרש בשבת אבידה אבל בכל אחריתי י"ל דלא מדריש בכלל ופרט וכלל :

או מבעי ליה לחלק ורבי יהודה לחלק מונפל נפקא ורבנן ונפל טובא משמע אימא ונפל כלל שור וחמור פרט כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט שור וחמור אין מידי אחרניא לא אמרי בעל הבור ישלם חזר וכלל כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא בעין הפרט מה הפרט מפורש בעלי חיים אף כל בעלי חיים אי מה הפרט מפורש דבר שנבלחה מטמאה במגע ובמשא אף כל דבר שנבלחה מטמאה במגע ובמשא *אבל עופות לא א"כ נכתוב רחמנא חד פרטא הי נכתוב אי כתב שור הוה אמינא קרב לגבי מוצה אין שאינו קרב לגבי מוצה לא (ה) ואי כתב רחמנא חמור ה"א קדוש בבכורה אין שאין קדוש בבכורה לא אלא אמר קרא ° והמת יהיה לו כל דבר מיתה בין לרבנן דקא ממעטי להו לכלים ובין לר' יהודה דקא מרבי להו לכלים כלים בני מיתה נגיהו אמרי שביורתן זו היא מיתתן *ולרב דאמר בור שחייבה עליו תורה להבלו ולא לחבמו בין לרבנן בין לרבי יהודה כלים בני הבלא נגיהו אמרי בחדתי דמיפקעי מהבלא האי והמת יהיה לו מבעי ליה לכדרבא *דאמר רבא שור פסולי המוקדשין שנפל לבור פטור שנאמר והמת יהיה לו בני שהמת שלו יצא זה שאין המת שלו אלא אמר קרא ° בכסף ישיב לבעליו לרבות *כל דאית ליה בעלים א"ה אפיקו כלים ואדם נמו אמר קרא שור ולא אדם חמור ולא כלים ולרבי יהודה דקא מרבי להו לכלים בשלמא שור ממעט ביה אדם אלא חמור מאי ממעט ביה *אלא אמר רבא חמור דבור לרבי יהודה ושה דאבידה לרברי הכל קשיא : נפל לתוכו שור חרש שומה וקמן חייב : מאי שור חרש שומה וקמן אילימא שור של חרש שור של שומה שור של קמן הא שור של פקח פטור אמר רבי יוחנן שור שהוא חרש שור שהוא שומה שור שהוא קמן הא

קרב לגבי מוצה - צפ"ק דקדושין (דף יז) גבי העניקה דכתיב לאן גורן ויקב לא ממעט כל דבר שאין קרב לגבי מוצה משום דבכלל גורן הוי כמה דברים שאין קריבים לגבי מוצה אבל צפ"ק דחולין (דף כה) ל"ע דכתיב כל מעשה עוים תתחטאו דלמחר עוים למעוטי עופות ואחמי לא ממעטינן כל דבר שאין קרב לגבי מוצה ומיהו להבוא לישבא דלמחר לקמן כל ריבויא הוא לא קשה מהתם : **בין** לרבי יהודה דמרבה כלים כלים בני מיתה נגיהו - וא"ת ומאי פריך כ"ש משום דלאו בני מיתה נגיהו לרבי ריבויא לרבי יהודה וי"ל דלר' יהודה נמי הוא ממעט כלים מחמור אי לאו ריבויא ולהכי פריך בין לרבנן דממעטו להו כלים מחמור ובין לרבי יהודה דמרבה להו כלים מאו לאפוקי ממייעוט דחמור

הא לאו בני מיתה נגיהו : **בין** לרבנן בין לר' יהודה כלים בני הבלא נגיהו - אפילו למאן דאית ליה צפ" המניח (נשיל דף עג) דלרבי יהודה מפיקר קזיו לאחר נפילה פשיעה פטור וא"כ לא מחייב רבי יהודה אלא צבור ברשותו ובצבור ברשותו אלטרין שפיר למיפטר כלים בחבטה דחבטה ידיה הוא מ"מ פריך שפיר דהיזק הכל משתעי קרא מדדריש רב ונפל עד שיפול דרך נפילה וחבטה היכא דהוי ידיה אחיז בק"ו ובהכל דמשתעי ביה קרא אית לן לאשכותי ריבויא דכלים לר"י ומיהו אין נראה שידרוש ר' יהודה אפילו לרב עד שיפול דרך נפילה דכיון דלא מחייב אלא צבור ברשותו אין לו לזרשו כמו ששמואל אין דורשו משום דבכל מקום שיתחייב בהכל מתחייב בחבטה : **חבזור** דבור לר' יהודה כו' - והא דלא קאמר נמי גס לביה דברים הגזול קמא לקמן (דף נד) דלא חשיב אלא הקד דרמו ° והווי בעלי חיים הקשה הר"ר משה פסונגי"א ואימא דחמור אתא למעט שטרות ואור"י דלמאן דלא דאין דינא דגרמי אפי' הוא עגמו פטור ולמאן דדאין דינא דגרמי נמי לא מחייב אלא מדרבנן כדמוכח *צפרק הטונס (לקמן דף עג) דמיבעיא ליה אי עשו תקנת גזול במסור או לא ואי דינא דגרמי דאורייתא למה לא עשו תקנת גזול במסור כמו בגזול : **שה** דאבידה לרבי הכל קשיא - וא"ת לגופיה אלטרין למיהו פרט וכלל ונעשה כלל מוסיק על הפרט ואתרבו כל מיני דשור וחמור ושלמה אלטרין כל חד וחד למילתיה כדדרש צפ" אלו מציאות (ב"מ דף מו) ואי לא שה דמייתר הוא משייירי חד מינייהו לפרט וכלל ולא הוה דרשינן ביה מידי וי"ל דבכל מקום שפ' אלו מציאות רבינו שמואל ליתן טעם למה לי לפרט כיון דאתרבי כל מיני ונעשה דשמואל יש דרבינן שאל היה מתרבי *אשכלל אם לא שקדמו פרט להיות כלל מוסיק עליו ולרבות כל דבר וכלל קים ליה לבעל הש"ס דמאבידה חסם הוא שמעינן שפיר כל אבידה כאילו יש פרט וכלל שאין למעט שום אבידה מצדן אב או מק"ו או בשום ענין וא"כ כאן פרט כדי שלא למעט מן הכלל שום דבר על ידי שום דין א"כ לכל אבידה כתיב והוי לכל ריבויא לרבות כל אבידה כאילו יש פרט וכלל אף על גב דדרשינן מיניה בע"ז (דף סו) לרבות החמור מכל מקום איכא למדרש נמי כל אבידה דאתרבייהו קאי ריבויא אאבידה ואחריך ומריבין כל אבידה דכל אחד ולכאחריך :

פ"ח א מ"י סי"ב מהב' מוקי ממון הלכה א סמנ עשין סה מוש"ע ח"מ ס"י סי' סט"ף א :

דגהות הב"ח (ה) גב' שאינו קרב לגבי מוצה לא כתב רחמנא חמור ואי כתב רחמנא חמור וכו' שאין קדוש בצבור לא כתב רחמנא שור אלא אמר קרא : (ג) תום ד"ה חמור וכו' הגזול קמא קשא דלא חשיב :

גליון הש"ס תום ד"ה חמור וכו' דהווי בעלי חיים - עיין ממוזע דף ע"ב :

רע"ז

[לקמן סג.]

נשיל כו' ג

נשיל נה. [גג]

כ"ה כו.

[ע"י] תום' לקמן ע"א : ד"ה וסבר ומוסדות כמותות לר' ד"ה סג"ל

הרי שור שהוא פקח, פטור [וקשה למה שיהא פטור]. אמר ר' ירמיה, [הגמ' כתובה בצורה של] "אין שאלה"? "אין שאלה" ששור שהוא פקח, חייב [בעל הבור או נפל בו], אבל שור חרש שוטה וקטן, [אולי] נאמר היותו חרש גרמה לו, או קטנותו גרמה לו ושיהא פטור, לכן לומדים [שלא, אלא הוא חייב].

אמר רב אחא לרבינא, והרי למדנו, נפל לתוכו בר דעת, פטור. במה [מדובר, וכי] לא [מדובר] שור בר דעת. א"ל, לא [מדובר בשור אלא ב]אדם. אם כן, אדם בן דעת הוא [פי' בעל הבור], פטור, הרי [אם הוא] אינו בן דעת הוא חייב. [וקשה, שכן] "שור" כתוב [ודורשים דווקא שור] ולא אדם. אלא מהו בן דעת. מין בן דעת [פי' אדם, ואפילו אם הוא שוטה הוא מין בן דעת]. א"ל, והרי למדנו, נפל לתוכו שור בן דעת, [אז בעל הבור] פטור.

אלא אמר רבא, שור והוא חרש¹⁰⁶, שור והוא שוטה, שור והוא קטן דווקא [חייב בעל הבור], אבל שור והוא פקח, פטור [בעל בור]. למה. [שהשור] היה צריך ליהרהר וללכת. וכן למדנו, נפל לתוכו שור [שהוא] חרש [שהוא] שוטה או [שור שהוא] קטן או [שור שהוא] סומא או [שור שהוא] הולך בליה, חייב. [אבל שור שהוא] פקח והולך ביום, פטור [שהוא היה צריך ליהרהר].

מתני'. אחד שור ואחד כל בהמה?² לנפילת הבור? [לחייב בעל הבור], ו[כן] [לענין] הפרשת הר סיני [שנאמר "אם בהמה אם איש וכו'"], או לתשלומי כפלי, או להשבת אבידה³, לפריקה¹⁰⁷, לחסימה¹⁰⁸, לכלאים¹⁰⁹ [שאסור להרבעות מין בהמה במין בהמה אחר, והוא הדין ב' מיני חיות או ב' מיני עופות], ו[כן] [לענין] שבת¹¹⁰, וכן היה ועוף כמותם. א"כ, למה נאמר שור או חמור. אלא שדבר הכתוב בדבר הרגיל.

גמ'. **לנפילת הבור** [פי' מה המקור שכאשר נאמר בפסוק שור או חמור, נכלל בזה כל בהמה, ש]נאמר "כסף ישיב לבעליו" [ללמד שמה שנאמר שור או חמור, אינו בדווקא אלא] כל שיש לו בעלים, כמו שאמרנו [לעיל עמוד א'].¹¹¹

להפרשת הר סיני [פי' מקורו, שנאמר] "אם בהמה אם איש לא יחיה", וחיה הוא בכלל בהמה שנאמר "זאת הבהמה אשר תאכלו" ונאמר בהמשך "איל וצבי". "אם מרבה את העופות.

לתשלומי כפל, כמו שאומרים [שנאמר בענין כפל] "על כל דבר פשע" [נוסף ללמד שדין זה הוא] כלל, כל דבר פשיעה [אפילו דבר שאין בו רוח חיים].

להשבת אבידה [שנאמר] "לכל אבדת אחיך" [והמילה "כל" מרבה הכל].

לפריקה לומדים [גזירה שוה] "חמור" "חמור" משבת [ונאמר בשבת "שורך וחמורך וכל בהמתך", אם כן נכלל בחמור, כל בהמה].

לחסימה, לומדים [גזירה שוה] "שור" "שור" משבת.

לכלאים, אם [המשנה מדבר ב]כלאים של חרישה [פי' שאסור לחרוש כב' מיני בהמות, אז] לומדים [גזירה שוה] "שור" "שור" משבת. [ואם [המשנה מדבר בענין] כלאים של הרבעה, לומדים [גזירה שוה] "בהמתך" "בהמתך" משבת [כמו שבענין שבת חיה ועוף נכלל, ה"ה בכל מקום].

ובענין שבת מאיפה לומדים [שבהמה כולל גם חיה ועוף]. שלמדנו, ר' יוסי ואמר משום ר' ישמעאל, בדברות הראשונות נאמר "עבדך ואמתך ובהמתך" [ולא נאמר בהם שור וחמור], ובדברות האחרונות נאמר "ושורך וחמורך וכל בהמתך", והרי שור וחמור [גם] הם בכלל "כל בהמה", ולמה יצאו? לומר לך, מה שור וחמור הנאמר כאן, חיה ועוף כיוצא בהן, כמו כן כל חיה ועוף כיוצא בהן.

ונאמר, בהמה שבדברות הראשונות, [הוא] כלל, "שורך וחמורך" שבדברות האחרונות, [הוא] פרט, [ואז הלימוד היא] כלל ופרט, [ואין בכלל אלא מה שבפרט, שור וחמור כן] [אסור להם לעבוד בשבת], ולא דבר אחר. אמרו [התלמידים בבית המדרש], "וכל בהמתך" שבדברות האחרונות, חזר וכלל [ולכן הוא לימוד של] כלל ופרט וכלל, ולומדים כעין הפרט, מה הפרט מפורש בעלי חיים, אף כל [מקום שנאמר שור וחמור, זה כולל כל מיני] בעלי חיים.

ונאמר, מה הפרט מפורש דבר שנבלתו מטמא במגע ובמשא, אף כל דבר שנבלתו מטמא במגע ובמשא, אבל לא עופות. אמרו [התלמידים בבית המדרש], א"כ, שיכתוב הרחמן [פי' ה' ית' בתורה] פרט אחת [ודורשים כל שדומה לו מב' צדדים, שנאמר השני, אם אינו ענין לדבר שנבלתו מטמא תלמדנו לענין עופות שדומים לפרט בצד אחד שהם בעלי חיים כמותם]. איזה [פרט] שיכתוב הרחמן [פי' ה' ית' בתורה]. אם כתב הרחמן [פי' ה' ית' בתורה] שור [ולא חמור], הייתי אומר [אין] אסור שבת אלא בדבר] שקרב על גבי מזבח, [אבל בהמה או חיה] שאינו קרב על גבי מזבח, לא, [לכן] כתב הרחמן [פי' ה' ית' בתורה] חמור. ואם כתב הרחמן [פי' ה' ית' בתורה] חמור, הייתי אומר [שאין] אסור שבת אלא בדבר [שקדוש בכורה], אבל בהמה [שאין] קדוש בכורה, לא [אין] חיוב שבייתה בשבת, [לכן] כתב הרחמן [פי' ה' ית' בתורה] שור [שגם בעלי חיים שאינם קדושים מבכורים, גם כן חייבים בשמירתם בשבת].

אלא [באמת לא לומדים כלל ופרט וכלל אלא לומדים מזה שנאמר], "וכל בהמתך" הוא ריבוי. ו[כן] כל מקום שכתב הרחמן [פי' ה' ית' בתורה] "כל" הוא ריבוי. והרי בענין מעשר [מה שאפשר לקנות בכסף מעשר שני], שנאמר "כל", ודורשים אותו בכלל ופרט. שלמדנו, "ונתת הכסף בכל אשר תאזהר נפשך", [הוא] כלל, [אחר כך נאמר] "בבקר ובצאן וביין ובשכר", [הוא] פרט, "ובכל אשר תשאלך נפשך", חזר וכלל [אז הלימוד היא] כלל ופרט וכלל, ולומדים [כל דבר שהוא] כעין הפרט, מה הפרט פרי מפרי [ולא כמהין ופרטיות או מים ומלח] וגידולי קרקע¹¹¹ [ולא דגים], אף כל [דבר שהוא] פרי מפרי וגידולי קרקע.

אמרו [התלמידים בבית המדרש], "בכל", [הוא לשון של] כלל, "כל" [הוא לשון של] ריבוי.

אם תרצה לומר, "כל" הוא גם כן [לשון של] כלל, מיהו ה"כל" [הנאמר] כאן הוא ריבוי, מזה שהיה לו לכתוב "ובהמתך" כמו שנאמר בדברות הראשונות, וכתב "וכל בהמתך", למדנו מזה [שהוא] ריבוי. עכשיו שאמרת, כל הוא ריבוי, למה נאמר "בהמתך" בדברות הראשונות, ו"שור וחמור" בדברות האחרונות. אמרו [התלמידים בבית המדרש, נאמר] "שור", ללמד [גזירה שוה] "שור" "שור" לחסימה. [ונאמר] "חמור", ללמד [גזירה שוה] "חמור" "חמור" לפריקה. "בהמתך", ללמד [גזירה שוה] "בהמתך" "בהמתך" לכלאים. אם כן [שלומודים כלאים משבת], שיאסר אפילו אדם [למשוך בקרון עם בהמה. אם כן] למה¹¹² למדנו, אדם מותר לחרוש ולמשוך עם כולו¹¹³.

אמר רב פפא [בני] פפונאי [פי' ממקום פפונאי] יודע הטעם של הדבר הזה. ומיהו [הפפונאי הזה]. רב אחא בר יעקב. [וטעם הדבר הוא ש]נאמר בפסוק [למען ינוח עבדך ואמתך כמוך], עשוק הקש [בין כולם לענין חיוב] מנוחה [בשבת] אבל לא לדבר אחר [פי' לאיסור אחר]. רבי חנינא בן עגיל שאל את רבי חייא בר אבא, מפני מה בדברות הראשונות לא נאמר בהם "טוב", ובדברות האחרונות

¹⁰⁹ ע"י ש"ע (סי' רצ"ט): המרכיב זכר על נקבה שאינו מינו, בין בבהמה, בין בחיה ובעופות, אפילו במיני חיה שבים, הרי זה לוקה.

ע"י ש"ע (סי' רצ"ט): אסור לעשות מלאכה בשני מיניו, כגון לחרוש ולמשוך בקרון וכיוצא בזה, בין שאחד טמא ואחד טהור, בין ששניהם טמאים, בין ששניהם טהורים, בין בהמה עם בהמה כחזיר עם הכבש, או חיה עם חיה כיחמור עם הפיל, או חיה עם בהמה ככלב עם (העז), או צבי עם החזיר וכיוצא בהן.

¹¹⁰ ע"י ש"ע (א"ח סי' שה"א): בהמה יוצאת במה שמשתמרת בו, אבל אם אינה משתמרת בו או הוי נטירתא יתירתא ביותר והוי משאוי. וכן כל דבר שהוא לנוי ולא לשימור, לא תצא בו. הילכך נאקה יוצאת בזממא דפרזלא, שהוא טבעת של ברזל ונוקב חוטמו ומכניסו בו, וחמרא לובא בפגא דפרזלא דהיינו בריג"א, והגמל באפסר שהוא קבישטר"ו, ופרד וחמור וסוס יוצאים באפסר או בריסן שהוא פריג"ו, אבל לא בשניהם. ומותר לכרוך חבל האפסר סביב צוארה ותצא בו. ומותר לטלטל האפסר וליתנו עליה, ובלבד שלא ישען עליה.

¹¹¹ ע"י רמב"ם (מע"ש פ"ה ה"ג): אין נלקח בכסף מעשר אלא מאכל אדם שגידוליו מן הארץ, או גידולי גידוליו מן הארץ, כגון הפרט המפורש בתורה בבקר ובצאן וביין ובשכר.

¹¹² רש"י ברכות יא ע"א.

¹¹³ ע"י ש"ע (י"ד סי' רצ"ט): מותר לעשות מלאכה באדם ובהמה או חיה כאחד, כגון אדם שחורש עם שור, או מושך עגלה עם חמור, וכיוצא בו.

¹⁰⁶ ע"י ש"ע (ח"מ סי' תי"ט): הוב"ד לעיל הערה 83.

¹⁰⁷ ע"י ש"ע (ח"מ סי' ערב ס"א): מי שפגע בחבירו בדרך ובהמתו רובצת תחת משאה בין שהיה עליה משא הראוי לה בין שהיה עליה יותר ממשאה, הרי זה מצוה לפרוק מעליה שנאמר (שמות כג ה) עזוב תעזוב עמו (היה דרך הבהמה לרבוץ תמיד תחת משאה או שהיא עומדת תחת משאה אינו חייב), ולא יפרוק ויניחנה נבהל וילך אלא יקים עמו ויחזור ויטעון משאו עליה שנאמר (דברים כב ד) הקם תקים, ואם הניחו נבהל ולא פרק ולא טען ביטל מצות עשה ועבר על מצות לא תעשה שנאמר (שם) לא תראה את חמור אחיך:

ביאור: דרך הבהמה לרבוץ כו' - דדרשינן רובץ ולא רבצן, רובץ ולא עומד (סמ"ע).

אלא יקים עמו ויחזור ויטעון - פירוש, כשהוא רובץ תחת משאו מחמת שניתק המשא ממקומו שהניחו מתחילה ע"ג החמור, אזי יפרוק המשא מאותו המקום ויחזור ויטענו ויניחנה על מקום החמור שרגילין להניח בו המשא (סמ"ע).

¹⁰⁸ ע"י ש"ע (ח"מ סי' שלח ס"ב): כל המונע הבהמה מלאכול בשעת מלאכה לוקה, שנאמר (דברים כה ד) לא תחסום שור בדישו. אחד שור ואחד כל מיני בהמה וחיה, בין טמאים בין טהורים, ואחד הידשה ואחד כל שאר מלאכות של גידולי קרקע, ולא נאמר שור בדישו אלא בהוה.

ביאור: לוקה שנאמר לא תחסום כו' - שונה מהאדם שאינו לוקה כג"ל של"ז ס"א (סמ"ע).

[נה ע"א]

כאן, שניהם [מקום] חיוב [שאם היה מנהיג ספינה בים בשני דגים של שני מינין חייב]¹²¹.

הדרן עלך שור שנגח את הפרה.

נאמר בהם "טוב" [בענין כיבוד אב ואם, נאמר "למען ייטב לך"]. אמר לו, טרם שאתה שואל אותי, למה נאמר בהם "טוב", שתשאל אותי אם נאמר בהן טוב אם לאו, שאיני יודע אם נאמר בהן טוב אם לאו. היה לך ללכת¹¹⁴ אצל ר' תנחום בר חנילאי, שהיה רגיל אצל ר' יהושע בן לוי, שהיה בקי באגדה. הלך אליו, א"ל, לא שמעתי ממנו, אלא כך אמר לי שמואל בר נחום אחי אמו של רב אחא ברבי חנינא, ואומרים [שהוא] אבי אמו של רב אחי ברבי חנינא, הואיל וסופן להשתבר. וכי סופן להשתבר מהו [סיבה שלא יכתוב בהם "טוב"]? אמר רב אשי, חס ושלום [שאם היה כתוב בהם "טוב"], היתה נפסקת טובה מכלל ישראל¹¹⁵.

א"ר יהושע, הרואה טי"ת בחלומו, סימן יפה לו. למה. אם תאמר משום שנאמר "טוב", שנאמר [שהט' שהוא ראה הוא רמז לזה שנאמר] "וְיִטְאָטְאִיָּהּ פְּמִטְאָטְא הַשְּׂמַד"¹¹⁶. אמרנו [שהוא רק] טי"ת אחד [בחלומן]. ונאמר [שהט' שהוא ראה הוא רמז לזה שנאמר] "טומאתה בשוליה". אמרנו [שהוא רק בחלום] טי"ת [ו]בי"ת. ונאמר [שהט' שהוא ראה הוא רמז לזה שנאמר] "טבעו בארץ שעריה". אלא, מאחר והתורה פתח בו מתחילה לטובה [פי' הפעם הראשונה שכתוב אות ט' בתורה], ש"מבראשית" עד "ירא אלהים את האור", לא כתוב טי"ת.

וא"ר יהושע בן לוי, הרואה [המילה] "הספד" בחלומו, חסו עליו מן השמים ופדוהו [מצערותו]. והיינו [רק כאשר הוא רק את הספד] בכתב. וכן היה וצוף כיוצא בהן וכו'. אמר ר"ל, כאן רבי לימד, תרנגול טווס ופסיוני [ג' מיני עופות], כלאים זה בזה¹¹⁷. זה פשוט. אמר רב חביבא, משום שגדלים יחד, מה הייתי אומר, שהם מין חד, לכן לומדים [שלא].

אמר שמואל, אווז ואווז הבר, הם כלאים זה בזה¹¹⁸. שאל רבא בר רב חנן, למה. אם תאמר משום שלזה אף ארוך, ולזה קטן. אם כן גמל פרסי וגמל ערבי, שלזה צואר עב, ולזה דק, גם כן צריכים להיות כלאים זה בזה. אלא אמר אביי, זה [פי' באווז הבר] ביציו מבחורץ [פי' הזכרות ניכרים], וזה ביציו מבפנים. רב פפא אמר [טעם אחר להסביר למה הם כלאים זה בזה] זה טעונה ביצה אחת ברחמה [ואינה טעונה שניה עד שתלד את הראשונה], וזה טעונת כמה ביצים ברחמה.

א"ר רמיה אמר ריש לקיש, המרביע שני מינים שְׂבָיִם, לוקה¹¹⁹. למה. אמר רב אדא בר אבהו בשם עולא, לומדים [גזירה שוה] "למינהו" "למינהו" מיבשה.

רחבה שאל, המנהיג בעז ודג [פי' קשר קרון לעז ודג זה צף על המים וזה מושך עמו על שפת הים], מהו [לענין כלאים]. האם אומרים, כיון שעז לא נכנסה לים, ודג לא עולה ליבשה, לא עשה כלום או אולי עכשיו הרי מנהיג [בשניהם והוי איסור כלאים].

שאל רבינא, אלא מעתה, חיבר חטה ושעורה בידו, וזרע חטה בארץ ושעורה בחוצה לארץ, גם כן שיתחייב [משום כלאי זרעים]. אמרו [התלמידים בבית המדרש], איך הם דומים¹²⁰. התם, ארץ [ישראל הוא] מקום חיוב [פי' איסור כלאים, שהיא מצוה התלויה בארץ ורק נוהגת בארץ ישראל ולא בחוץ לארץ], חוצה לארץ לא מקום חיוב [פי' איסור כלאים].

¹¹⁴ רש"י ב"מ כב ע"א.

¹¹⁵ ע"י מהר"ל: וביאר זה כמו שאמרנו למעלה [תפארת ישראל פרק לה ופרק מה] כי הלוחות הראשונות לא היו ראויים לפי עולם הזה, ולכן לא נאמר בהן טוב. כי מלת טוב נאמר על המציאות שהוא ראוי (לעולם), ולכן תמצא בכל מעשה בראשית בכל יום ויום וירא כי טוב. לומר כי המציאות הזה הוא ראוי וטוב. ולוחות הראשונים מפני מעלתם לא היו ראויים [אל] העולם הזה (מפני שהם מעשה אלקים), לכן לא נכתב בהן כי טוב שהיה מורה שהלוחות היו לפי מדרגת האדם מה שנברא עליו ומציאותו הראויה (לו) ולפי בריאתו שנאמר עליו כי טוב. ואם היו משתברים הלוחות בשביל החטא פסקה טובה ח"ו מישראל, כי מה שנשתברו הלוחות מורה כי אין לישראל המדרגה שהיה להם כבר (הוא הטובה) ופסקה מהם הטובה, רק היו הלוחות (לישראל) במה שהיו ישראל באותה שעה במדרגת המלאכים כשקבלו התורה ואותה המדרגה בודאי בטלה מהם כשנשתברו הלוחות אבל מדרגה הראויה לאדם כפי מה שראוי אל המציאות (של אדם) שנאמר עליו כי טוב לא בטל מהם (רק) פסק מהן המדרגה שאינה ראויה למציאות עולם הזה שהיה ישראל במדרגת המלאכים. למה היו דומים ישראל לאדם הראשון כי באמת קודם שחטא האדם והיה (האדם) אותה מדרגה שיהיה (לאדם בג"ע) ואינה בכלל המציאות עולם הזה, עד שחטא וגרשו מגן עדן והוסרה מדרגתו העליונה שאינה ראויה לעולם הזה ונשארו על המדרגה הראויה לעולם הזה. וכך ישראל קודם שחטאו היו ישראל במדרגה שאינה ראויה לעולם הזה רק (היה האדם) במדרגת המלאכים עד אחר שחטאו והיה מדרגת ישראל כאשר ראוי לפי המציאות אשר ראוי לעולם הזה, ולכן דווקא בלוחות השניות שהיו מעשה משה והוא ראוי לפי מדרגת עולם הזה, ודבר שהוא ראוי לפי המציאות (כתוב) בהם כי טוב. וזה שאמר אמרתי אלקים אתם ובני עליון כלכם אינן כאדם תמותן ודבר זה מבואר בלא ספק ובלי קושיא. ועוד כי אם נכתב כי טוב בלוחות הראשונות ונשתברו הלוחות היה נראה כי פסקה הטובה מישראל, כי בטובה

הזאת הוא עולם הבא שנקרא טוב, שנאמר למען ייטב לך ולמען יאריכון ופירשו ליום שכולו טוב כדאיתא בפרק שלוח הקן (דף קמ"ב) ולכן לא כתיב טוב בלוחות ראשונות, כי כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא ואף אם הם חוטאים, מקבלים עונש שלהם בעולם הזה, אבל יש להם עולם הבא וזה ג"כ נכון.

¹¹⁶ פי' ירוקנו המקום בשמד.

¹¹⁷ ע"י שו"ע (י"ד סי' רצ"ט): כל ב' מיני בהמה או חיה, אף על פי שדומין זה לזה וגדלים זה עם זה ומתעברין זה מזה, הואיל והם ב' מינים, אסורים משום כלאים, כיצד, הזאב עם הכלב וכלב כופרי (פירוש כלב שמגדלין בני הכפרים והוא קטן ודומה לשועל) עם השועל; העזים עם הצבאים; היעלים עם הרחלים; הסוס עם הפרדה; הפרד עם החמור; החמור עם הערוד (פי' חמור הבר שגדל במדבר), כלאים זה עם זה.

¹¹⁸ ע"י שו"ע (י"ד סי' רצ"ט): מין שיש בו מדברי וישובי, כגון שור הבר עם השור; והרמך (פירוש סוס; מן בני הרמכים) (אסתח, ח' י) עם הסוס מותרים זה עם זה. אבל האווז עם אווז הבר, כלאים זה בזה, מפני שהאווז ביציו מבפנים ואווז הבר ביציו מבחוץ, מכלל שהם ב' מינים.

¹¹⁹ ע"י שו"ע (סי' רצ"ט): הובא לעיל הערה 109.

¹²⁰ ע"י רש"י פסחים ס ע"ב ד"ה הכי.

¹²¹ ע"י רמב"ם (כלאים פ"ט ה"ח): אחד שור וחמור ואחד כל שני מינין שאחד טמא ואחד טהור בין בהמה עם בהמה כחזיר עם הכבש, או חיה עם חיה כחמור עם הפיל, או חיה עם בהמה ככלב עם העז או צבי עם החזיר וכיוצא בהם על כל אלו לוקה מן התורה שחיה בכלל בהמה היא כמו שבארנו בהלכות מאכלות אסורות, אבל מדברי סופרים שני מינין שהן כלאים בהרבעה אסורים לחרוש בהן כאחד ולמשכן ולהנהיגן, ואם עשה בהן מלאכה כאחד או משך או הנהיג מכין אותו מכת מרדות, ואסור להנהיג בהמה מן היבשה עם חיה שבים כגון עז עם שבוט ואם עשה פטור.

שור שנגח את הפרה פרק חמישי בבא קמא

נה

עין משפט
נר מצוה

ק א מיי' פ"ט מהלכות
כלאים הלכה ה סמג
לאוין רפא רפס טו"ע
י"ד סי' רנז טפ"ו :
קא ב ב מיי' שם טו"ע
שם טפ"ו :

קב ד מיי' שם ה"ח
טו"ע שם טפ"א :
קג ה מיי' שם ה"ח
טו"ע שם טפ"א :

הגהות הב"ח
(ה) תוס' ד"ה אח"כ וכו'
דבמחמר כתיב קרא :

גליון הש"ס
גמ' אם לאו שאני יודע
כו' . ע"י ב"ב ק"ג
ע"א תורה' תרומה :
שם המה"ג בע"א
וב"בוע"א . ע"י ע"ד דף
לט ע"א תוס' ד"ה
ובסימן :

נאמר בס' טו"ז . נבי כיבוד אב ואם דכתיב בהן למען ייטב לך :
ופתח בו' טי"ת שכתובה ראשון בחורה נאמרה לטובה : ספסד .
תיבה זו לכדה הרלווה : כאן שנס . במשנה זו דקתני כלאים נובה
בעופות למדנו דכל עופות כלאים זה בזה מין בשאינו מין :
טווס . פוח"ץ בלע"ז : פסיוני . מין תורה אור
שלו שקרוין פירד"ץ : קופיני .
חרטומי צי"ק בלע"ז : טייטעל .
ערבי : אליס קופיני . וחלוצי טב :
קטין . דק : ביניו מבחון . ביני
הזכרות ניכרין בחוץ הבר מבחון :
בשיתולא . בעטינה אחת אווה בר אינו
טוען בינה שניה עד שהלך את
הראשונה : נסיגו בעינא ושיבוטא .
קשר קרון לעודג זה קף על המים
וזה מושך עמו על שפת המים :
כלאים בחוץ לארץ לא נהגה דמלוה
התלויה בארץ וכל חובת קרקע
אין נובה אלא בארץ מן התורה :
אידי ואידי מקום חיובא . אם היה
שני מינין חייב דהא דרשינן למיניהו
למיניהו מיבשה :

[ע"י תוס' צ"ג
ק"ג . ד"ה
תרווייהו]

[בעין יעקב
איתא ר' יהושע
בן לוי]

נאמר בהם טוב אמר לו עד שאתה שואלני
למה נאמר בהם טוב *שאלני אם נאמר בהן
טוב *אם לאו שאני יודע אם נאמר בהן טוב
אם לאו כלך אצל ר' תנחום בר חנילאי
שהיה רגיל אצל ר' יהושע בן לוי שהיה
בקי באגדה אול לגביה א"ל ממנו לא
שמעתי אלא כך אמר לי שמואל בר
נחום אחי אמו של רב אחא ברבי חנינא
ואמרי לה אבי אמו של רב אחי ברבי
חנינא הואיל וסופן להשתבר וכי סופן
להשתבר מאי הוי אמר רב אשי חס ושלום
פסקה טובה מישראל א"ר *יהושע הוואה
ט"ת בחלומו סימן יפה לו מ"ט אילימא
משום דכתיב טוב אימא *וטאמאתיה
במשאטי השמד חד טי"ת קאמרינן אימא
טו"מאחא בשוליה טי"ת ב"ת קאמרינן
ט"ט אימא *טבעו בארץ שעריה אלא הווא"ל
ופתח בו הכתוב לטובה תחילה שמבראשית
עד *יירא אלהים את האור לא כתיב טי"ת *וא"ר יהושע בן לוי הוואה
הספד בחלומו חסו עליו מן השמים ופדאוהו והני מילי בכתבא : וכן
חיה ועוף כיוצא בהן וכו' : אמר ר"ל *כאן שנה רבי *תרגול טווס ופסיוני
כלאים זה בזה פשיטא אמר רב חביבא משום דרבו בהדי הדדי מהו דתימא
מין חד הוא קמ"ל : *אמר שמואל יאווה ואווה הבר כלאים זה בזה מתקף לה
רבא בר רב חנן מאי טעמא אילימא משום דהאי אריך קועיה והאי
אמר קועיה אלא מעתה גמלא פרסא וגמלא טייעא דהאי אליס קועיה
והאי קטין קועיה הבי נמי דהווי כלאים זה בזה אלא אמר אביי יזה ביציו
מבחון וזה ביציו מבפנים רב פפא אמר הא טעונה חדא ביעתא בשיחלא
והא טעונה כמה ביעתא בשיחלא א"ר ירמיה אמר ריש לקיש *המרביע
שני מינים שבים לוקה מאי טעמא אמר רב אדא בר אהבה משמיה
דעולא אתיא למינהו למינהו מיבשה בעי רחבה *המנהיג בעיזא ושיבוטא
מהו מי אמרינן כיון דעיוזא לא נהית בים ושיבוטא לא סליק ליבשה
לא בלום עביד או דלמא השתא מיהת קא מנהיג מתקף לה רבינא
אלא מעתה חיבר חטה ושעורה בירו וזרע חטה בארץ ושעורה בחוצה
לארץ הבי נמי דמחייב אמרי הבי השתא חסא בארץ ושעורה בחוצה
לארץ לא מקום חיובא *הבא אידי ואידי חיובא הוא :

הדרן עלך שור שנגח את הפרה

בראשית ה
ברכות נז .

[חוספתא
דכלאים פ"א]

[בכורות ת.]

סנהדרין נ"ג :

שנאמר בו למינהו דהיינו אפילו סהם דגים כלאים נובג בהם : ארתיא למינהו מיבשה . ומשבת לא מני למילף דמרביי דוכל בהמתך
לית לן לרביי אלא כל מיני דיבשה שאדם רגיל לחמר אחרייהם (ה) דבמחמר כתיב קרא דבהמתך גבי שבת : *למינהו מיבשה . ואל"ת
ומה לריך ללמוד מיבשה תיפוק ליה מדכתיב בגופיה למינהו דבאלו מריפות (חולין דף ס' וס"א) משמע דאי הוה כתיב למינהו בלויי של
דשאים חסור להרכיב שני דשאים זה בזה וי"ל דלמינהו לחודיה לא הוה משמע שנכתב איסור כלאים אי לאו חוקתי השמרו דריש
שמואל חוקות שחקתי לך כבר ומפרש ר"ת שחקק במעשה בראשית שכתוב בו למינהו והיינו למינהו דיבשה דבהמה ואילו דלירי ציה
קרא דחוקתי אבל מלמינהו דים לחודיה ליכא למילף מיניה דגים ואל"ת דכתיב דגמלא דלא כרבת דכ"ד ד' מיתות (סנהדרין דף ס' וס"א) *
דלא מיתייבי בני נח לא בכלאים ולא בהרבעה אלמלא לא דרשינן למינהו וי"ל נהי דלא דרשינן למינהו לגבי בני נח דלא חשכון דמזר
בהו רחמנא לגבי ישראל דהוזהרו גבי כלאים דרשינן ליה ונ"מ לגבי דגים ח"כ להרבעת אילין דקרא דשדך לא מיירי אלא בזרעים והשתא
דכתיב למינהו צילין דרשינן מיניה מה בהמתך בהרבעה אף שדך בהרבעת אילין ובהא פליגי ר"א ורבנן דר"א ליתא מחוקותי שחקתי
לך כבר שהוזהרו בני נח על הכלאים כלומר מלמינהו ורבנן לא ילפי מיניה אלא שגרמזו מלמינהו דמעשה בראשית דר"א ליתא מחוקותי שחקתי
לגבי בני נח ואפי' שפיר דלתיא אפילו כרבתן מילתיה דשמואל ואל"ת ל"ל למילף כלאים דהרבעה בהמתך משבת לרבוויי עופות היפוק
ליה מלמינהו כי היכי דילפינן דגים וי"ל דאי לאו ג"ש לא הוי משקי קרא דבהמתך ממשמעוהא אבל השתא דלתי ג"ש ומפקא לקרא
ממשמעוהא מרבינן אפילו דגים למינהו מיבשה : *המנהיג בעיזא ושיבוטא . ואל"ת דמשמע דפשיטא ליה דבשני מינים שבים חייב
והא למינהו גבי הרבעה והרבעה כתיב ולא גבי זריעה והנהגה כדמוכח בפ' ד' מיתות (שם) דלא מיתסרי בני נח בחרישה וזריעה
ולא אוקמינן חוקות שחקתי לך כבר כלומר בלמינהו דמעשה בראשית אלא דומיא דבהמתך לא תרביע מהו בהמתך בהרבעה אף
שדך בהרבעה וי"ל דסברא דמוקמינן למינהו בין בישראל בין לבני נח לכל אחד כמו שמצינו איסורו במקום אחר לבני נח בהרבעה
ולא ישראל אף בהנהגה ועי"ל כי היכי דילפינן כולהו משבת ה"ל ילפינן שבת בהמתך בהמתך מהרבעה לאסור דגים שבת במלאכה והדר
ילפינן כלאים דהנהגה משבת : אלא מעתה חיבר חטה ושעורה בירו וזרע חטה בארץ ושעורה בחוצה לארץ . כגון בערוגה אחת בסמוך
בפחות מג' טפחים לדרך להרחיק בין זרע זרע כדמוכח במ"א שבת פרק א"ר עקיבא (דף פה) והא דבעי ר' ירמיה חטה ושעורה
וחרגן במפולת יד להשתא בכלאי חכרם קאמר אבל בכלאי חכרם חייב במטה ושעורה לחודיה והך סוגיא נקט כרבנן דלא כשו אלא
ב' מינין אבל ר"י פליג ומלרין שלשה זרעים או מב' מינין או מג' מינין דתנן (כלאים פ"א מ"ט) הוורע חטה ושעורה כחד חייב
ר"י אומר שני חטין ושעורה אחת או שני שעורים וחטה אחת או חטה ושעורה וכוסמת ובלבד שיהיו שלשה :

הדרן עלך שור שנגח את הפרה

א לא אפילו כי הדדי ניהו – הא דאמר אפילו כי הדדי ניהו הוא לאו דוקא, או דחשיב לו כי הדדי כיון דרובא בממון לאו מידי הוא והעיקר הוא מטעם מוחזק, ולא הולכים בממון אחר הרוב. ואם תפס המוכר אחר שנולד הספק, ודאי לא מהני כיון שטוען שמא. אבל אם תפס הלוקח וטוען ברי לרדיא זבני, שהרוב מסייע לו דרובא לרדיא זבני, יש לעיין, דהא קי"ל (עיין כללי תפיסה – נתה"מ סי' כה) דתפוס וטוען ברי מהני, ומכ"ש הכא דרובא מסייע ליה, ואפשר, כיון דיש הרבה מומין דלשחיטה לא הוי מום ולרדיא הוי מום, וכמעט רובא דרובא מומין כגון עירות או חגירת, רק טריפה הוי מום לשחיטה, וכיון דקי"ל דאין הולכין בממון אחר רוב והוא נתן המעות סתם אומרים לרדיא זבניה, ולכך סתמו הפוסקים דמשמע דלא מהני תפיסה (נתה"מ), ו"א דאי רובא לשחיטה זבני אפילו הלוקח מוחזק מחוייב לשלם, ו"א טעם הדבר דרובא לרדיא לא חשיב כולי האי כמו שאר רוב ולכך לא מהני רוב זה בממון (פ"ח).

אם יש הוכחה בדמים כו' - אף על גב דקי"ל כרבנן שאין הדמים ראייה, הני מילי גבי צמד בקר (לעיל סימן ר"כ ס"ח) שהדמים מכחישים את עיקר הלשון, דעיקר לשון בני אדם קורין לעול בלא בקר צמד, אבל הכא בין לרדיא בין לשחיטה נקרא שור לכולי עלמא, בזה הולכין אחר הודעת הדמים (סמ"ע).

ב עי' רש"י ב"מ ק"ח ע"א.

ג שאינו רוצה שישבע לו עכשיו - עמ"ש בסימן ט"ז [סק"ו?]? דיש נ"מ בזה אף שיכול לסתור שבועתו אם יהיו לו עדים. והא דכתב שם בסימן ט"ז סעיף ב', דלאחר ל' יום נשבע בע"כ של התובע, התם מיירי שיזיילו נכסי התובע, ומ"מ ממתניין לו שם ל' יום משום דמיירי שהתובע טוען שיש לו עדים שאינו יכול לישבע וכמ"ש שם, וכאן לא איירי בהכי, משו"ה כתב מור"ם שכשלא זיילי נכסיה אין שומעין לנתבע שרוצה לישבע עכשיו, משמע הא זיילי נכסיה שומעין לו לישבע עכשיו. א"נ עכשיו לאו דוקא קאמר, וכן משמע מדסיים וכתב אלא לכשירצה, דמשמע אפילו אחר זמן הרבה (סמ"ע), עיין לעיל סימן ט"ז [סעיף ב'] מ"ש [בשו"ע?]? בזה (ש"ך), שמעון שנתחייב שבועה ללוי והיה חייב מקודם גם לראובן שבועה, ושמעון רוצה לכלול הכל בשבועה אחת, וראובן אינו רוצה להשביעו עכשיו. הדין עם ראובן ואין שמעון יכול להכריחו שיקבל שבועתו. שטענה טובה היא שהיום או מחר תשיב אל לבך ותזכור ותודה, ובדין יכול הוא לעכב שלא לישבע בשבועה אחת. ואם ראובן רוצה להשביעו עתה תיכף אחר שישבע שמעון ללוי, דינא הוא דשמעון מצי פטר נפשיה בשבועה אחת עולה בשביל לוי וראובן, דלא אתי עלה אלא מטעם שמא לימים עוד יודה, ודלא כרדב"ז הסובר דלשני בני אדם אין לנו לומר שבועה אחת עולה בשביל שנים, ועיקר דלא כרדב"ז (פ"ח), אם התובע הוא מהנשבעים ונוטלים אין הנתבע יכול לכופו, אבל אם הנתבע היפך עליו השבועה לישבע וליטול, אף דא"י לחזור, מ"מ יכול לומר השבע לי בזמן ב"ד או אני חוזר בי ואשבע ואפטר, כי על תנאי כן הפכתי ולא אהיה אגוד בך לעולם, ועיין לעיל סימן כ"ב סעיף ג' ס"ק י"ד? (פ"ח).

וכל כיוצא בזה - אם תבע ראובן לשמעון שחבלו, אז נזקקין להוציא מיד שמעון דמי חבלתו מיד, אף ששמעון טוען יש לראובן משלי בידו ורוצה להביא עדים ע"ז תוך ל' יום, כי אין נותנין זמן לחבלות כלל (סמ"ע).

ואינו רוצה לטעון עכשיו שומעין כו' - והא דכתב הרמ"א לקמן בסימן פ"ז סעיף כ"ד אדין כזה שאומרים לתובע שיטעון עליו הכל ביחד כו', שם קאי אמ"ש המחבר דהטוען על חבירו טענות הרבה אין משביעין אותו אלא שבועה אחת על הכל, ועל זה כתב הרמ"א, דמטעם זה אף אם עדיין לא טען הרבה טענות אלא שאמר שיש עליו עוד תביעות, שאומרים לו הב"ד שיטעון עליו הכל ביחד, ואם יטעון עליהן הנתבע טענות שיפטר בהן בשבועה, יכלול בשבועה אחת, ואפילו

בזה לא כתב הרמ"א שמכריחין אותו על ככה, אלא מסיק וכתב ז"ל, ואם אינו רוצה והנתבע אומר שאינו חייב לו כלום, נשבע ונפטר מכל התביעות, משא"כ כאן דלא איירי מדין שבועות, ויכול להיות דאיירי דעל טענה שהוא טוען עתה על הנתבע אינו נפטר בשבועה, וא"כ למה יאמרו לו הב"ד שיתבענו עתה ג"כ בשאר תביעות, ואף דמיירי גם כן כאן כשיכול לפטור הנתבע על טענה ראשונה בשבועה, מ"מ י"ל דהנתבע אינו אומר שאינו חייב לו כלום בשאר התביעה, אלא כדי להפטר ממנו רוצה שיתבענו עכשיו, בזה למדנו כאן דנזקקין לתובע אם לא בזיילי נכסיה. אמנם במקום דזיילי נכסיה אף דלא אמר התובע כלל לפני הב"ד שיש לו על פלוני תביעות, אלא הנתבע שמע שקול יוצא עליו שחייב לפלוני, יכול הוא לתבוע לאותו פלוני שיראה לפני ב"ד שטר חוב שבידו עליו, ואם לא יראה מוטל על הב"ד לסלק הקולי קולות מעליו בנתינה לידו כתוב וחתום, או יעשה כרוז באופן שלא יתזלו נכסיו (סמ"ע), ויש אומרים לתרץ הרמ"א דכאן מיירי שהתובע אומר דלא איכפת לו אם ישבע, כי אף בשבועה לא יפטר שיש לו עליו תביעות דלא שייך בהו שבועה, או שביא עדים לדבריו (ש"ך), ויש מתרצים דהכא מיירי דהתובע אינו אומר שישבע בתביעתו זו, והוא מרוצה שלא ישבע עתה על תביעתו זו, ועיקר כתיורן הראשון של הסמ"ע, ו"א דמיירי כשניכר לדיין מבין ריסי עיני התובע שכונתו להשביע הרבה שבועות, אבל אם אין זה כוונת התובע אז לא מחייבין לו לתבוע כל תביעותיו, כי שמא יש לו עדים או יודה לו הנתבע או אינו זוכר, לפיכך אם רואה הדיין שהוא רמאי ואינו תובע טענותיו אלא אחת אחת כדי להביאו לידי שבועות הרבה, אומר לו אמור כל טענותיך כדי שישבע עליהם שבועה אחת וכופהו על ככה בדברים, ואומר לו תדע שאם עתה לא תטעון לא אשמע טענותיך, ואין לכופו בדברים אלא אם הכיר הדיין שהוא רמאי ורוצה להביאו לידי שבועות הרבה, ועמ"ש לקמן סי' פ"ז סעיף כ"ד ס"ק כ"ז? (פ"ח).

שומעין להתובע כו' - אחד שתבע לחבירו ולא רצה להשיב לו מחמת שהוא אלם, ואח"כ חזר הנתבע ותבע לתובע מחמת דברים אחרים, גם הוא א"צ להשיב לו עד שישביע לו תחילה (סמ"ע), עוד נ"מ אם ימותו עדיו של נתבע או ילכו למדינת הים, והיינו דוקא כשאין חולים או מוכנים לילך, רק שאפשר להזדמן כן בפתע פתאום, דאל"כ פשיטא דאין לך זילי נכסיה גדול מזה. ועיין בתשובת הר"ב [שו"ת רמ"א] סימן ק"ח ועיין בתשובת מהר"ש כהן ספר ג' סי' כ"ה. ולפי שדינים אלו תלויים בראות עיני הדיינים קיצרתי (ש"ך). שישמעו דבריו תחילה - יכול למתק דבריו בזה שישמעו דבריו תחילה. ובזה הענין דאינו מבקש שישלמו לו תחילה אלא שישמעו טענותיו תחילה, צ"ל דמ"ש ואי זיילי נכסיה היינו שצריך שמעון בלא"ה למכור, וכשיראו שראובן תובע לשמעון יסברו שבא למכור כדי שיפרע לראובן וידחקו אותו בקנייתו, משא"כ כשיראו את שמעון שיטעון בתחילה שיסברו שהוא התובע (סמ"ע), עיין מ"ש לעיל ס"ק א'?? ועיין באגודת אזוב דף ע"ו ע"ב (ש"ך).

או שמבקש כו' - שמא היום או מחר ימצא עדים או הנתבע יודה. ואפילו קנו מידו לדון לפני ב"ד והראה שטרותיו, יוכל להסתלק ולומר לא אדון עכשיו, אם לא כשיזיילי נכסיה (סמ"ע).

ד או שקרקעותיו זולות ע"י תביעה זו שרואין אותו דחוק, ואם יוציאו לו תפיסתו או משכונו, ימכרם וישלם לו מהן (רש"י).

ה עי' שו"ע (חו"מ סי' שעח ס"ד): כל אלו הדברים ברשות הניזק, אבל ברשות המזיק פטור עד שיתכוין להזיק כמו שיתבאר:

ביאור: אבל ברשות המזיק כו' - דהמזיק יכול לומר לא ידעתי להזהר מלהזיק, ודוקא שהזיקו בשוגג וכמ"ש בסמוך סעיף ו', וזהו שסיים וכתב וכמו שיתבאר, ור"ל בסעיף ו'

ביאור: חצרו של אדם כו' - דחצירו הוא כידו, ודוקא בגדול ולא בקטן (סמ"ע).

ועי' שו"ע (ח"מ סי' רמג סכ"א): במה דברים אמורים: בחצר המשתמרת, אבל בחצר שאינה משתמרת כגון שדהו וחורבתו עד שיהיה עומד בצדה ויאמר זכתה לי שדי. ויש חולקין כמו שנתבאר לעיל סימן ר':

ביאור: בחצר המשתמרת - דומיא דידו או שלוחו דנתרבה ממנו (סמ"ע).

ויש חולקין. טעמייהו, דכיון דיש דעת אחרת מקנה אותו במתנה וה"ה במכר, אין צריך שיהא משומר לדעת המקבל. מיהו עכ"פ בעינן שיהא משומר על דעת הנותן או באי כחו (סמ"ע), עמש"ל סי' ר' (סק"א ??) בזה (ש"ך).

עי' שו"ע (ח"מ סי' רסח ס"ג): חצירו של אדם קונה לו שלא מדעתו, ואם נפלה בה מציאה הרי היא של בעל החצר. במה דברים אמורים בחצר המשתמרת ואין חצירו קונה לו אלא ביודע במציאה או דאסיק אדעתיה, אבל בדבר שאינו רגיל לבא אין חצירו קונה לו, אע"פ שבאה מציאה לשם ובא אחר ונטלה שם זכה הואיל ולא ידע בעל החצר במציאה אשר שם קודם שזכה בה השני ועיין לעיל סימן רלב סעיף יח. ואם סוחר אחד הביא סחורה בזול לחצירו של שמעון ובא שמעון ואמר תקנה לי חצירי ובא ראובן אחר כך ולקחה, יש אומרים דזכה ראובן דמאחר שאינו מציאה גמורה כי בעל החצר צריך לקנותה במעות לא זכתה לו חצירו, ויש אומרים דזכה בעל החצר. ואם אחר כך בא סחורה לחצירו של ראובן ואמר תקנה לי חצירי וקנאה שמעון וראובן אינו רוצה ליתן הסחורה לשמעון כי אמר שחצירו קנה לו ושמעון טוען ממה נפשך תתן לי הסחורה הראשונה או השנייה, אם כבר נפסק הדין במעשה הראשון א"כ הוי המעשה השני לחוד והמוציא מחבירו עליו הראיה, אבל אם לא נפסק הדין בראשונה עד שאירע מעשה שני צריך ראובן ליתן לשמעון סחורה אחת ממה נפשך, אבל בשדה וגנה וכיוצא בהן, אם היה עומד בצד שדהו ואמר זכתה לי שדי זכה בהם, ואם אינו עומד שם או שהיה עומד ולא אמר זכתה לי שדי כל הקודם זכה ויש אומרים דבעומד בצד שדהו לחוד סגי ועיין לעיל סימן ר':

ביאור: חצירו של אדם קונה לו כו' - פירוש, אפילו אינו עומד בצידה כיון שהיא משתמרת, והוא מדין שליחות (סמ"ע), ואפילו אינו בעיר כלל (ש"ך), וה"ה בד' אמות קונה שלא מדעתו (ט"ז).

שם - ואם בא לחצרו קודם יאוש, שייך יאוש שלא מדעת ובאיסורא אתא לידיה, דחצרו כידו (ש"ך), עי' מש"כ רסב סק"א (עי' מאיר המשפט שם סעיף ג') (נתה"מ).

שם - אבל ידו אינו קונה אלא בהגבהה שלשה טפחים, וא"כ אינו קונה לו ידו בתורת חצר אלא בתורת קנין הגבהה, וכל קנין צריך כוונה ושלא מדעתו אינו קונה (קצה"ח), ו"א דידו לא גרע מחצירו, רק דבעינן שיהיה כל החפץ מונח בחלל ידו ואז הוי כחצירו, אבל אם תופס רק מקצתו בידו והשאר מונח חוץ לחלל ידו, דבחצירו ג"כ כשמונח מקצת חוץ לחצירו לא קנה, ואז בידו ג"כ לא קנה מטעם ידו רק מטעם הגבהה, ובעינן הגבהה שלשה דוקא (נתה"מ).

בד"א בחצר המשתמרת כו' - בחצר המשתמרת לכ"ע א"צ שיאמר זכתה לי שדי דהא קונה שלא מדעתו (ש"ך).

אלא ביודע כו' - כל מקום שאם היה רוצה לקנות הוא במעשיו, חצירו גם כן קונה, וכל מקום שלא יקנה במעשיו, גם חצירו אינו קונה, הילכך דבר טמון דאיהו לא מצי למישקל דהא לא ראה אותו לקחתו, ולא יודע ממנו, חצירו נמי לא זכיא לו (ש"ך בשם הראב"ן, ונתה"מ), אמנם זה דעת יחיד, ועיקר דכל דבר שאינו הוה להימצא לבעל החצר שאפשר שלא ידע בו בעל החצר לעולם כגון מטמון בכותל, לא קנה חצר המשתמרת, אבל חצר המשתמרת במציאה שבודאי יבוא לבעל החצר כשלא יטלנה זה, קנה לבעל החצר, אף שמציאה לא שכיח כגון מעות וחפצים (נתה"מ).

אבל בדבר שאינו רגיל לבוא כו' - מטמון ישן הנמצא בכותל דאיכא למיתלי של אמוריים היה, הוא של מוצאו, ולא אמרינן דביתו וחצירו של אדם שנמצא בו המטמון קונה לו,

(סמ"ע).

עי' שו"ע (ח"מ סי' שעח ס"ו): כל מקום שמזיק חייב לשלם בין ברשות הרבים בין ברשות הניזק, ואפילו ברשות המזיק אם הכניס בו הניזק ממונו שלא ברשות והזיקו לא שנא בגופו לא שנא בממונו, חייב לשלם דנהי שיש לו רשות להוציאו אין לו רשות להזיקו, ודוקא במזיקו במזיד אבל אם הזיקו בשוגג פטור בעל הבית, ואם בעל הבית הוזק בנכנס, אפילו בשוגג חייב הנכנס כיון שנכנס שלא ברשות, ויש מי שאומר דדוקא בשלא ידע בעל הבית שנכנס, אבל אם ראהו שנכנס אם הוזק בו פטור:

ביאור: כל - צ"ל בכל (סמ"ע).

והזיקו - כל מקום שנזכר לשון הזיק, ר"ל שהמזיק הזיק לניזק במעשה אפילו לא נתכוין, וכל מקום שכתוב שהוזק, ר"ל שהניזק הוזק מעצמו בהמזיק, והיינו שמזיק עומד במקומו והניזק הלך בצידו וניזק ממנו (סמ"ע).

אבל אם ראהו שנכנס כו' - פירוש, אפילו לא ראהו בשעה שהוזק ממנו אלא ראהו מתחילה נכנס, הוה לו לאסוקי אדעתו שיש בו אדם שראוי שיוזק ממנו ולשמור נפשו, וכשלא שמר נפשו איהו דאפסיד אנפשיה. ודוקא בהוזק ממנו הבעל הבית, אבל אם הנכנס הזיק לבעל הבית אפילו בשוגג חייב הנכנס, וכדין שניהם ברשות שיתבאר בסעיף שאחר זה (סמ"ע).

עי' שו"ע (ח"מ סי' שצח ס"א): הובא לעיל הערה 14.

עי' שו"ע (ח"מ סי' תכא ס"ז): נכנס לחצר חבירו שלא ברשות ולא ידע בעל הבית שנכנס, והזיקו בעל הבית שלא בכוונה פטור, ואם הוזק בו בעל הבית, חייב כיון שנכנס שלא ברשות, ודוקא בשלא ידע בו ולא ראהו שנכנס, אבל ראהו פטור דאיהו דאזיק אנפשיה:

ביאור: והזיקו בעל הבית כו' - דלא מסיק בעל הבית אדעתיה שיכנס אדם לרשותו שלא מדעתו (סמ"ע).

עי' שו"ע (ח"מ סי' תה ס"ג): נגח אשה ויצאו ילדיה, פטור מדמי ולדות, אף על פי שהוא מועד לנגוח. אבל אם נגח שפחה מעוברת ויצאו ילדיה, חייב כאילו נגח בהמה מעוברת, ושמין אותה כמה היתה שוה תחלה, וכמה נפחתו דמיה, ומשלם תם חצי נזק, ומועד נזק שלם.

ואולי י"ל עוד דבאמת גבי שפחה אף דליכא בעל, אפ"ה שייך דין דמי ולדות להאדון מחמת הפרשה דדמי ולדות, ומשום דכל מה דסברי רבה ורב חסדא דלא שייך זכייה בדמי ולדות רק לבעל [לרב חסדא], או לכ"ע, אחר שזכה הבעל, [לרבה], היינו רק באשה, דהולדות לא הוי ממונות.

דבזה אמרינן דכיון דלא שייך זכייה בהולדות עצמן, דאטו צריי נינהו, לכן דוקא להבעל דזיכתה לו תורה את ה"ולדות", ממילא שייך חיוב "דמי" ולדות.

משא"כ לאשה דלא זיכתה לה תורה הולדות, לא שייך זכייה בדמי ולדות, [בלא שיזכה הבעל מקודם בהולדות].

אבל בשפחה, דהאדון זוכה בהולדות עצמן, דהא איכא דין האשה וילדיה תהיה לאדוניה, ממילא דיש לו ג"כ ה"דמי" ולדות אף בלא דין חמרתא מעברתא, כמו כל דמי ולדות.

[דעיקר החידוש דפרשת ולדות אינו ה"דמי" ולדות רק זכיית "ולדות", וא"כ באדון דזוכה בהולדות עצמן, שפיר הוי ממילא הדמי ולדות שלו ככל דמי ולדות דאשה].

ולפי"ז א"ש, דמה דהוצרך רב פפא לחדש דאיכא עוד חיוב דמי ולדות מדין חמרתא מעברתא, הוי רק גבי שוורים, דאילו אנשים חייבין מצד עיקר דין דמי ולדות, ורק בשוורים דאיכא מיעוט דאנשים ולא שוורים דנתמעטו מדין פרשת דמי ולדות, בזה הוצרך לחדש דאפ"ה חייבין מדין חמרתא מעברתא.

[ועכ"פ לפי"ז באנשים באמת לא הוי החיוב מחמת חמרתא מעברתא, רק ככל חיוב דמי ולדות, דחייבים הדמים למי שיש לו זכות בהולדות עצמן] וכמש"נ.

עי' שו"ע (ח"מ סי' רמג ס"ב): חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו, אע"פ שאינו עומד שם כיון שהגיע המתנה לחצירו כאילו זכה בה אחר:

לקמן קג ע"ב: כל היכא שאומרים מעשה ב"חסידי אחד", או רבי יהודה בן בבא או רבי יהודה ברבי אילעאי.

^י עי' רמב"ם (סנהדרין פט"ו ה"א): בית הסקילה גבוה שתי קומות וכו'.

^{יא} עי' שו"ע (ח"מ סי' תכז ס"ד): היתה רשות הרבים גבוה מגגו, אינו זקוק למעקה, שנאמר (שם) כי יפול הנופל ממנו: ביאור: רשות הרבים גבוה כו' - פירוש, ויש לחוש שיפלו מרשות הרבים ע"ג הגג (סמ"ע).

שנאמר כי יפול הנופל ממנו - פירוש, ודרשו רז"ל ממנו ולא לתוכו (סמ"ע).

^{יב} נראה שרש"י גורס מילה זו בגמ' וצ"ע.

^{יג} עי' רמב"ם (נז"מ פ"ב ה"ז): הובא לעיל הערה.

^{יד} עי' שו"ע (ח"מ סי' קצב ס"ב): [בחזקה כיצד מכר או נתן לו בית או שדה כיון שנעל או גדר או פרץ כל שהוא והועיל במעשיו הרי זה קנה] במה דברים אמורים כשהחזיק בפני המוכר או הנותן אבל שלא בפניו לא קנה אלא אם כן אמר לו לך חזק וקני ואם מסר לו המפתח הרי כאומר לו לך חזק וקני וכן המוכר בור לחבירו כיון שמסר לו דליו הרי כאומר לו לך חזק וקני.

ביאור: בשהחזיק בפני המוכר - דמדלא מיחה בו ודאי ניחא לו דיקנה בזה (סמ"ע).

לא קנה - ו"א דאף הלוקח יכול לחזור, ועיין לקמן סי' רנ"ה סכ"ג (רע"א).

אמר לו לך חזק וקנה - שותף שוה לאינש דעלמא, דשלא בפניו צריך שיאמר לו לך חזק וקני, וי"ח (פ"ת).

ואם מסר לו המפתח הרי כו' - פירוש, ואם יעשה בו אח"כ חזקה בנעל או גדר או פרץ אפילו שלא בפניו הרי חזקה, אבל במסירת מפתח לחוד לא קנה (סמ"ע).

כיון שמסר לו דליו - פירוש, כיסויו, ר"ל נמי דאם עשה אח"כ בו חזקה גמורה אפילו שלא בפניו קנהו (סמ"ע).

^{טו} וכתב, ואפשר דדוקא בבשר ואימורין כל אחד הוא נפרד מחבירו, אבל שותפין בבור ודאי כל אחד כולי הזיקא עביד, ואפשר ד[אפי'] רבנן דר"נ [נמי] מודים בזה, ע"כ.

והיינו דדוקא בבשר ואימורין הרי במציאות הם שני דברים נפרדים, ולכן אי אפשר לגבות חיוב של אחד מהחלק של השני.

משא"כ בבור הא הרי דבר אחד וכל המזיק הרי של כל אחד, ורק שהם מתחלקים בחיובים, ולכן שפיר יש לחייב את השותף האחד בכל הנזק מדין כי ליכא וכמ"ש.

^{טז} עי' שו"ע (ח"מ סי' תי סל"א): הוב"ד לעיל הערה 80.

^{יז} עי' רמב"ם (נז"מ פ"ב ה"א): החופר בור ברשות הרבים ונפל לתוכו שור או חמור ומת אפילו היה הבור מלא גזות של צמר וכיוצא בהן הרי בעל הבור חייב לשלם נזק שלם שנאמר בעל הבור ישלם, ואחד שור וחמור או שאר מיני בהמה וחיה ועוף, לא נאמר שור או חמור אלא בהווה.

^{יח} עי' רמב"ם (גניבה פ"א ה"ו): תשלומי כפל נוהגין בכל חוץ משה ושור שהגונב את השה או את השור וטבח או מכר משלם על השה תשלומי ארבעה ועל השור תשלומי חמשה.

^{יט} עי' שו"ע (ח"מ סי' רנט ס"א): הרואה אבידת ישראל, חייב לטפל בה להשיבה לבעליה, שנאמר השב תשיבם (דברים כב א) וכו'.

^כ עי' שו"ע (סי' רצז ס"א): הובא לעיל הערה 109.

עי' שו"ע (סי' רצז ס"י): הובא לעיל הערה 109.

עיין לעיל בסימן ר"ס סעיף ג' וה' (סמ"ע).

ועיין לעיל סימן רל"ב סעיף י"ח - דאם קנה סרסור מגוי דבר בחזקת בדיל ומכרו לאחר ואח"כ נודע שהיה בו כסף או זהב, זכה הלוקח ולא הסרסור למהוי מקח טעות, הואיל ולא ידע בו כשהיה בידו (סמ"ע).

סחורה בזול - לכאורה תמוה, דהא אפילו אם לקחה בידו, כל זמן שלא הקנה לו המוכר הרשות ביד המוכר למכור לאחר, ועוד, דהא כליו של מוכר ברשות לוקח לא קנה כמבואר בסימן ר' סעיף ה'. לכן נראה דמיירי בסחורה שהובאה לחצירו בלא כלים, ומיירי ג"כ שהביא הסחורה ופסק דמיו שבכך וכך רוצה למוכרו, ועי' בסימן ר' סעיף י"א דאם נטל כלי מהמוכר והיו דמיו קצובין אין המוכר יכול לחזור בו כשמגביה כדי לקנותו, וה"ה אם בא לחצירו ואמר הלוקח תקנה לי חצירי אין המוכר יכול לחזור בו, דחצר מטעם ידו איתרבאי, וכי היכא דאם נטלה הלוקח בידו אין המוכר יכול לחזור בו, ה"נ כשבא לחצירו. ודעה קמיתא ס"ל דלא איתרבי חצר שיהיה כיד רק במציאה שאין בו חסרון מעות, אבל הכא כיון שהיה שם ולא נטל החפץ לעצמו ולא נתן לו מעות, אמרינן דילמא לא מתרמי לו זוזי, משו"ה לא קנה. ולפ"ז כשאמר תקנה לי חצירי ומעות בידו ורוצה ליתן לו, ובא אחר וחסף החפץ ומשכו, קנה קמא (נתה"מ).

שאינו מציאה גמורה כו' - דשאני מציאה שאין בה חסרון קנין ומעות, אבל הכא דילמא לא הוה מיתרמי לו זוזי למקניא כו', ומשום דינא דעני המהפך בחררה ליכא במציאה, אפילו אם אמר המוכר אם מזבנינא הסחורה לדיך מזבנינא ותקנה, לא קנה כל זמן שלא פסק עמו המעות, וכיון דלא קנה הסחורה לא קנה גם הריוח, ועי' לעיל סי' ר"ס ס"ד (סמ"ע).

ואם אחר כך באה סחורה - פירוש אחר שכבר באה סחורה לביתו דשמעון וקנהו ראובן והלך לו עם הסחורה, בא סחורה אחרת לבית ראובן וקנהו שמעון ואינו רוצה ליתן הריוח לראובן, וטוען על ראובן ממה נפשך, אי הלכה כמ"ד הנ"ל שס"ל שחצירו קונה גם בסחורה בזול, א"כ הדין עמך בסחורה השניה, תן לי הראשונה שגם ביתי קנאה לי, ואם הלכה כמ"ד דאינו קונה הבית בזה, א"כ הנח הריוח מסחורה השניה שקניתי בביתך (סמ"ע), ודווקא שראובן בעל החצר מוחזק, שסגר ביתו ולא הניח לשמעון שיקח מביתו (ט"ז).

אם כבר נפסק וכו' - וי"א אע"פ שנפסק הדין צריך ליתן לו סחורה א' ממ"נ, ודוקא כשאירעו שני המעשים באיש א' שבא מכח איש אחר, כיון דב' גברי נינהו אין אומרים ממה נפשך על הנכסים ואין חילוק בין נפסק הדין או לא (ש"ך), עי' לקמן סי' ר"פ סעיף ד' ואין דין זה של הרמ"א ברור להלכה, אבל אם כן הוא להלכה אם חזר זה הקונה הא' ותפס משל הקונה הב' לא מפקינן מיניה, ולא שייך כאן לומר דהוי ספיקא דדינא ולא מועיל תפיסה, דאין כאן שום תפיסה באיסור לא לראשון ולא לאחרון דהכל ספק הוא (ט"ז).

והמוציא מחבירו עליו הראיה - פירוש, הוא צריך להביא ראיה שהלכה כדברי מי (סמ"ע).

אם היה עומד בצד שדהו - כל העומד בצד שדהו ה"ל השדה שלו כידו, וקונה לו דבר הניתן לתוכו אם הוא דבר שאינו זז ממקומו כגון כסות וכלים דהרי הוא משומר ע"י עמידתו שם (סמ"ע).

עי' שו"ע (ח"מ סי' ערה סכ"ח): הובא לעיל בהערה 49.

^ט נוסח התוספתא (פ"ב ה"ג): היה חסיד אחד רודפו. ועי'